

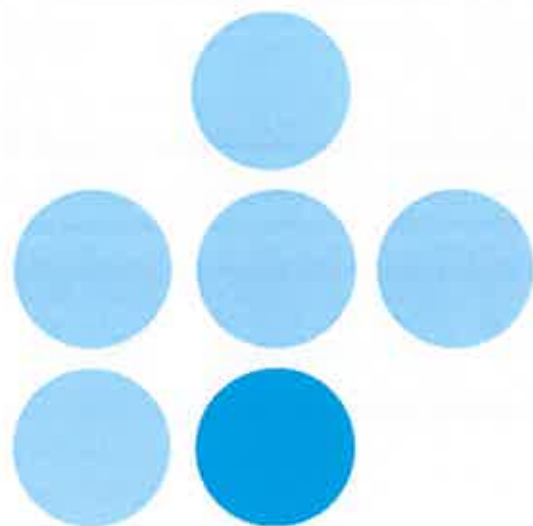

ZIT

Strategia ZIT MOF Przemysł 2027

PREZYDENT
MIASIA PRZEMYSŁA
Wojciech Bakun

DIAGNOZA OBSZARU REALIZACJI ZIT

Opracowanie

Przemysł, 2024

SPIS TREŚCI

1. Synteza diagnozy obszaru realizacji ZIT	4
1.1 Definicja obszaru wsparcia	4
2. Diagnoza w wymiarze społecznym.....	7
2.1 Ludność i procesy demograficzne	7
2.2 Edukacja i wychowanie.....	14
2.3 Pomoc społeczna i ochrona zdrowia	22
2.4 Kultura	28
2.5 Bezpieczeństwo publiczne.....	33
3. Diagnoza w wymiarze gospodarczym.....	37
3.1 Rynek pracy	37
3.2 Sytuacja gospodarcza	42
3.3 Turystyka	46
4. Diagnoza w wymiarze środowiskowym i przestrzenno-technicznym	57
4.1 Zagospodarowanie przestrzenne i zasoby mieszkaniowe.....	57
4.2 Infrastruktura sieciowa i gospodarka komunalna	59
4.3 Infrastruktura drogowa i system transportu.....	62
4.4 Jakość środowiska	72
5. Podsumowująca analiza SWOT	81
6. Analiza problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych	84
6.1 Powiązania sieciowe w obrębie MOF.....	84
6.2 Kluczowe problemy i potencjały rozwojowe.....	88
Spis tabel i rysunków	96

1. Synteza diagnozy obszaru realizacji ZIT

1.1 Definicja obszaru wsparcia

W *Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030*

wyznaczono regionalne obszary strategicznej interwencji, wśród

których znalazły się te ukierunkowane na rozwój potencjału gospodarczego miast, ze szczególnym uwzględnieniem biegunów wzrostu wraz z rozprzestrzenianiem

trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne oraz wiejskie. Jednym z takich biegunów wzrostu jest Przemysł wraz ze swoim obszarem funkcjonalnym, wyznaczonym również w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030*¹. Zgodnie z założeniem, jednostki tworzące miejski obszar funkcjonalny (MOF) charakteryzują się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, podobnymi celami rozwoju.

Miejski Obszar Funkcjonalny Przemysła tworzy Miasto Przemysł i 5 gmin wiejskich: Krasiczyn, Medyka, Orły, Przemysł i Żurawica, zlokalizowanych w powiecie przemyskim, w tzw. obszarze przygranicznym. MOF Przemysł usytuowany jest na wschodzie województwa podkarpackiego, przy granicy z Ukrainą na trasie drogi krajowej nr 28 oraz drogi krajowej nr 77. Na obszarze tym istnieje przejście drogowe w Medyce oraz kolejowe (Przemysł–Mościska), które zapewniają bezpośrednie połączenia graniczne z Ukrainą.

Rysunek 1 Położenie MOF Przemysła na tle województwa podkarpackiego

Źródło: opracowanie własne

¹ Przyjęty uchwałą Nr LIX/930/18 Sejmiku Województwa Podkarpackiego w dniu 27 sierpnia 2018 r.

Pod względem powierzchni MOF Przemysł (501,88 km²) stanowi 2,81% obszaru województwa podkarpackiego. Obszar zamieszkuje 100 005 tys. osób², a gęstość zaludnienia wynosi 198 osób/km².

Poniższa tabela prezentuje zestawienie liczby ludności, powierzchni i gęstość zaludnienia obszarów wchodzących w skład MOF Przemysła, a także odniesienie ich wartości do województwa podkarpackiego i całego kraju.

Tabela 1 Liczba ludności, powierzchnia i gęstość zaludnienia gmin MOF Przemysła w 2022 r.

Jednostka	Liczba mieszkańców (os.)	Udział ludności (%)	Powierzchnia (km ²)	Udział powierzchni (%)	Gęstość zaludnienia (os./km ²)
Miasto Przemysł	56 802	56,8	46	9,1	1 235
Gmina Krasieczyn	5 128	5,1	12	2,4	427
Gmina Medyka	6 229	6,2	61	12,1	102
Gmina Orły	8 527	8,5	70	13,9	122
Gmina Przemysł	10 687	10,7	108	21,4	99
Gmina Żurawica	12 632	12,6	96	19	132
MOF Przemysła	100 005	100	505	100	198

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę jednostek wchodzących w skład MOF Przemysła.

Miasto Przemysł

Miasto należy do najstarszych polskich grodów. Jest stolicą i siedzibą władz powiatu przemyskiego, w którego w skład którego wchodzi 10 Gmin: Bircza, Fredropol, Dubiecko, Krasieczyn, Krzywca, Medyka, Orły, Przemysł, Stubno i Żurawica. Pięć z nich to bezpośrednie otoczenie funkcjonalne Miasta Przemysła – miasto graniczy od wschodu i zachodu z Gminą Przemysł, od południowego zachodu z Gminą Krasieczyn, od północy z Gminą Żurawica i od północnego wschodu z Gminą Medyka. Przemysł to ważny w regionie podkarpackim ośrodek kulturalno-gospodarczy. Jego historia i rozwój wynika bezpośrednio z położenia geograficznego. Położony jest w odległości ok. 78 km na południowy wschód od Rzeszowa i 12 km na zachód od granicy państwowej z Ukrainą i u wrót Bieszczadów, co czyni go także istotnym punktem transgranicznym na mapie Polski. Wszystkie te cechy mają istotny wpływ na wiodące funkcje Przemysła, czyniąc go centrum handlowym i transgranicznym, ważnym węzłem komunikacyjnym, a także ośrodkiem kulturalno-naukowym i turystycznym. W mieście tym zlokalizowanych jest najwięcej podmiotów gospodarczych, zarówno osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, jak i spółek handlowych. Na jego terenie występuje wiele ważnych dla historii i kultury polskiej oraz Polesia obiektów zabytkowych. Znacząca jest również rola Miasta Przemysła jako ośrodka rozwoju szkolnictwa wyższego, różnorodnego szkolnictwa średniego oraz ochrony zdrowia.

Ponadto, w *Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030* wykazano predyspozycje Przemysła do rozwoju usług wyższego rzędu, tj. kulturalnych, turystycznych, sportowych i edukacyjnych, a także funkcji logistycznych w kierunku wschód-zachód.

² Stan na 31 grudnia 2022 r., źródło danych: GUS BDL.

<p>Gmina Krasieczyn</p>	<p>Gmina graniczy bezpośrednio z miastem Przemyśl i jest położona nad rzeką San. Obejmuje obszar 124,4 km², w tym ok. 8 tys. ha stanowią lasy i zakrzaczenia. Wysoka atrakcyjność przyrodnicza tego obszaru może stanowić potencjał do tworzenia oferty rekreacyjno-wypoczynkowej. Na walory turystyczne gminy wpływa także obecność na jej terenie ważnych obiektów historycznych, takich jak m.in.: Zamek i Park Zamkowy w Krasieczynie i pozostałości fortu artyleryjskiego „Salis-Soglio” w Siedliskach.</p>	
<p>Gmina Medyka</p>	<p>położona jest na granicy z Ukrainą. Znaczną jej część obejmuje obszar zwany "Bramą Przemyską". Od północy sąsiaduje z gminą Stubno, od południa z miastem i gminą Przemyśl, od zachodu z gminą Żurawica, a od wschodu granica gminy przebiega wzdłuż granicy państwowej polsko - ukraińskiej. Na terenie gminy zlokalizowane jest towarowo-osobowe przejście graniczne pomiędzy Polską a Ukrainą. Jej obszar obejmuje 60,6 km².</p>	
<p>Gmina Orly</p>	<p>położona jest w północnej części powiatu przemyskiego, 10 km na północ od miasta Przemyśla przy międzynarodowej trasie E-77. Gmina sąsiaduje od południa z gminą Żurawica, od wschodu z gminą Stubno, a od północy i zachodu z gminami powiatu jarosławskiego. Jej obszar to 70,07 km². Część terenu gminy została włączona do Tarnobrzesckiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej EURO-PARK WISŁOSAN3, co przyczynia się do wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej tego obszaru.</p>	
<p>Gmina Przemyśl</p>	<p>położona jest wokół miasta Przemyśla, na Pogórczu Przemyskiego i Kotliny Sandomierskiej. Od strony wschodniej granicą gminy jest granica państwowa z Ukrainą. Na jej terenie występują liczne atrakcje przyrodnicze, zlokalizowane głównie na terenie Parku Krajobrazowego Pogórcza Przemyskiego. Osobliwością florystyczną jest rezerwat "Szachownica" w Krównikach, zbiorowisko leśne "Grab" w Hołubli, skupisko modrzewia w Łętowni i stanowisko roślinności stepowej z wiśnią karłowatą na Wzgórzu Łuczyckim. We wsi Wapowce można podziwiać zbiorowiska kserotermiczne, przypominające kwietne stopy łąkowe. Pod względem wielkości jest to największą gminą w MOF Przemyśla.</p>	
<p>Gmina Żurawica</p>	<p>położona jest na Pogórczu Rzeszowskim. 75 % powierzchni gminy zajmują obszary upraw polowych, co świadczy o rolniczym charakterze tego obszaru. Gmina Żurawica jest także ważnym kolejowym węzłem przeładunkowym, krajowym i międzynarodowym. Przez jej teren przebiega szlak kolejowy Medyka – Żurawica – Zgorzelec. Jej obszar to 95,37 km². Na terenie gminy znajdują także ważne obiekty historyczne, takie jak Forty Twierdzy Przemyśl, a także stanowiące atrakcje przyrodniczą Arboretum w Bolestraszcach.</p>	

³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 kwietnia 2010 r. (Dz. U. Nr 73 poz. 468).

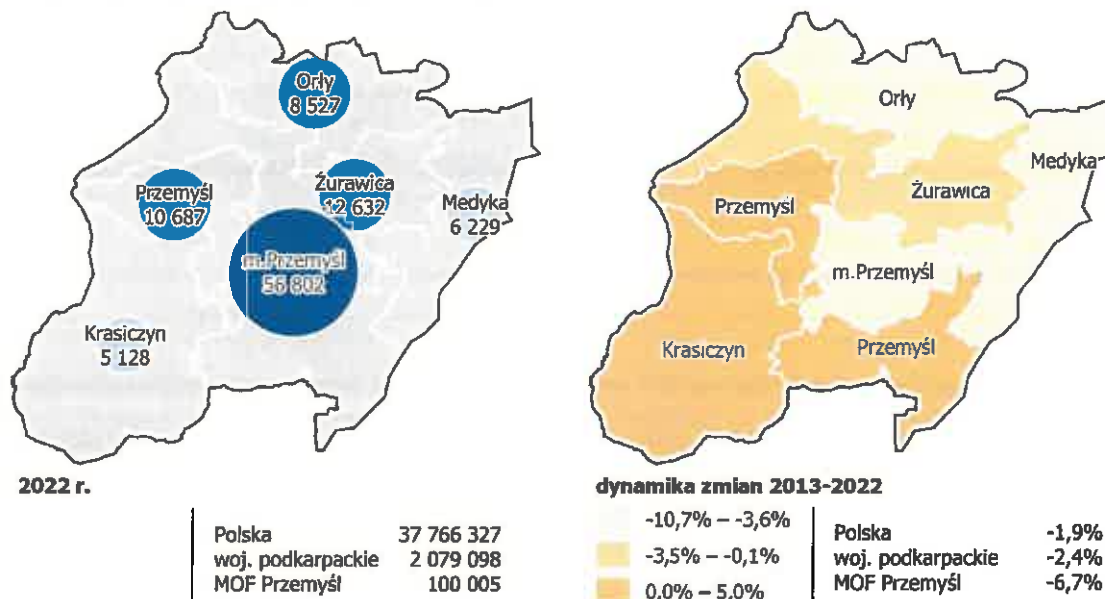
2. Diagnoza w wymiarze społecznym

2.1 Ludność i procesy demograficzne

W celu rozpoznania sytuacji społecznej w MOF Przemysła dokonano analizy struktury demograficznej obszaru oraz szeroko rozumianej polityki społecznej uwzględniającej usługi publiczne, m.in. edukację i wychowanie, pomoc społeczną i ochronę zdrowia w gminach tworzących przedmiotowy MOF. W 2013 r. MOF Przemysła zamieszkiwało ponad 107 tys. osób, a średnia gęstość zaludnienia wynosiła 334 osoby/km². Na przestrzeni lat 2013-2022 liczba mieszkańców obszaru zmniejszyła się o ok. 6,7% (ok. 7 tys. osób). Szczególnie niekorzystną sytuacją pod tym względem charakteryzuje się rdzeń MOF – Miasto Przemysł, co związane jest z ogólnokrajowymi trendami i tendencjami – procesem suburbanizacji oraz starzenia się społeczeństwa.

Rysunek 2 Liczba ludności w gminach MOF Przemysła w 2022 r.

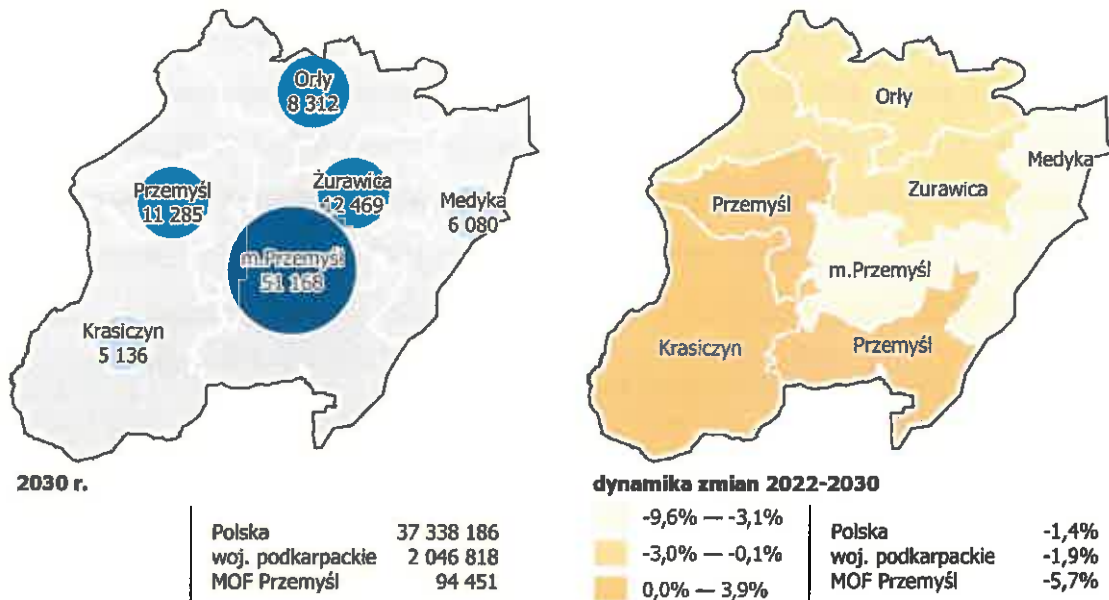
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Najwięcej osób zamieszkuje miasto Przemysł (56 802 mieszkańców), natomiast gminą o najmniejszej populacji jest gmina Krasieczyn, którą w 2022 r. zamieszkiwało nieco ponad 5 tys. mieszkańców. Wynikać to może z jej charakteru – powierzchnię gminy Krasieczyn w ok. 70% zajmują lasy. W MOF Przemysła, podobnie jak w całym kraju, widoczna jest depopulacja, która dotyka przede wszystkim miasta rdzenia. Dynamika zmian w MOF w tym zakresie jest jednak dużo wyższa w porównaniu do średniej dla kraju i szczególnie wyraźna w przypadku jego rdzenia, gdzie na przestrzeni ostatnich 10 lat nastąpił spadek liczby mieszkańców o 10,7%. W latach 2013-2022 w większości gmin wchodzących w skład MOF Przemysła odnotowano spadek liczby ludności – wyjątkiem jest gmina wiejska Przemysł, której populacja w 2022 r. wzrosła o ok. 5% w porównaniu do roku 2013, a także gmina Krasieczyn,

w której odnotowano nieznaczny wzrost ludności w stosunku do 2013 roku (+0,1%). Tendencja ta jest wynikiem postępującego zjawiska suburbanizacji polegającego na odpływie mieszkańców miast na rzecz terenów podmiejskich i sąsiadujących z nimi terenów wiejskich.

Prognoza ludności do 2030

Rysunek 3 Prognoza ludności w gminach MOF Przemyśla do 2030 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Prognozy dotyczące liczby ludności⁴ również nie są korzystne, a według przewidywań obserwowana tendencja będzie postępować. Szacuje się, że w 2030 roku liczba mieszkańców gmin wchodzących w skład MOF Przemyśla wyniesie 94 451 osób, a więc o 5,7% mniej, niż w roku 2022, z czego największy ubytek ludności dotyczyć będzie Miasta Przemyśla. Szacuje się natomiast, że Gmina Przemyśl zyska ok. 3,9% mieszkańców, co będzie wynikiem dalszej urbanizacji tego obszaru. Jak podaje GUS, prognoza ta jako punkt wyjścia przyjmowała liczbę ludności według stanu na koniec 2016 roku.

Według scenariusza GUS opracowanego dla województw i powiatów w 2023 r.⁵, w perspektywie 2030 roku populacja województwa podkarpackiego zmniejszy się o 3,1%, a do 2060 roku liczba ludności ma spaść aż o 21,4%. Co więcej, wraz z prognozowaną depopulacją dalej ma nasilać się zjawisko starzenia się społeczeństwa – przewiduje się, że w 2060 roku w przypadku województwa osoby powyżej 65. roku życia będą stanowiły 33% populacji.

⁴ Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne), Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2017 r.

⁵ Prognoza ludności na lata 2023–2060, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2023 r.

Prognoza ludności do 2060 roku

Tabela 2. Prognoza ludności do 2060 roku

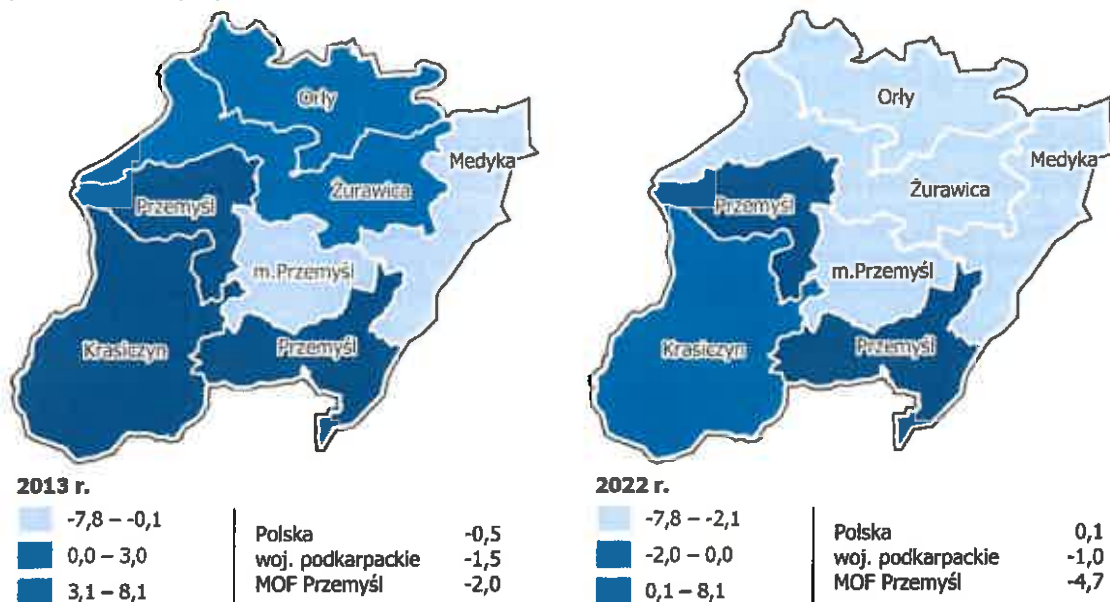
Jednostka	2030 r.	2040 r.	2050 r.	2060 r.
Woj. podkarpackie	2 015 000	1 903 000	1 775 000	1 635 000
Powiat przemyski	69 043	64 906	59 867	54 443
Miasto Przemysł	52 471	45 801	39 402	33 715

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Według najnowszych szacunków liczba mieszkańców powiatu przemyskiego w 2030 r. zmniejszy się o ok. 3,3% względem roku 2022, natomiast w perspektywie roku 2060 spadek ten osiągnie wartość 23,7%. Przewiduje się, że w przypadku Miasta Przemysła dynamika zmian będzie wyższa – liczba mieszkańców spadnie o ok. 7,6% w 2030 r. i o 41,6% w 2060 r.

Na stan i strukturę ludności w MOF Przemysła wpływają także procesy związane m.in. z ruchem ludności – wędrownym (saldo migracji) oraz naturalnym (urodzenia i zgony).

Rysunek 4 Saldo migracji na 1000 ludności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W gminach: Medyka, Żurawica, Orły, Krasiczyn i mieście Przemysł w ostatnich latach odnotowuje się więcej wymeldowań, niż zameldowań, przy czym zjawisko jest najbardziej wyraźne w gminie Medyka (saldo migracji: -7,8 na 1000 ludności w 2022 r.). Natomiast w gminie wiejskiej Przemysł ludność najchętniej się osiedla – w 2022 r. saldo migracji na tym obszarze wyniosło na 2,7 na 1000 ludności, co może wynikać z jej wiejskiego i bezpośredniego sąsiedztwa miasta Przemysła oraz postępującej urbanizacji terenów podmiejskich. Dane na temat migracji dla MOF Przemysła nie są jednak obiecujące

i ukazują, że aktualnie w MOF odnotowuje się systematyczny odpływ ludności. W 2022 r. w MOF saldo migracji przyjęło wartość ujemną (-4,7 na 1000 ludności). W województwie podkarpackim saldo migracji wynosiło -1,0, a w kraju wartość była dodatnia i osiągnęła wynik 0,1. Przedstawione dane mogą świadczyć o stosunkowo niskiej atrakcyjności osiedleńczej obszaru oraz wysokim poziomie konkurencyjności innych, pobliskich ośrodków, także w południowym rejonie kraju. Kluczowe zatem z punktu widzenia wzmocnienia atrakcyjności osiedleńczej i przyciągnięcia nowych mieszkańców, jest prowadzenie działań mających na celu podnoszenie jakości życia w MOF Przemyśla i dalszy rozwój społeczno-gospodarczy.

Tabela 3 Zameldowania i wymeldowania ogółem w MOF Przemyśla w 2022 r.

Jednostka	Zameldowania ogółem	Wymeldowania ogółem	Saldo migracji
Krasiczyn	54	64	-10
Medyka	43	92	-49
Orły	69	89	-20
Przemyśl – gmina wiejska	171	142	29
Żurawica	125	155	-30
Przemyśl – gmina miejska	347	735	-388
MOF Przemyśla	809	1 277	-468

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Biorąc pod uwagę migracje w obrębie MOF Przemyśla, ponad połowa (54%) osób meldujących się w gminach MOF to mieszkańcy Obszaru. Przepływy ludności wskazują na natężenie ruchu wędrowskiego w przypadku gminy Przemyśl, gdzie w 2022 r. zameldowało się łącznie 130 osób z pozostałych gmin MOF (76% wszystkich meldujących się w gminie Przemyśl osób), przy czym 61% z nich stanowiły osoby zamieszkujące wcześniej w Mieście Przemyślu. Dowodzi to występowaniu zjawiska suburbanizacji rdzenia MOF.

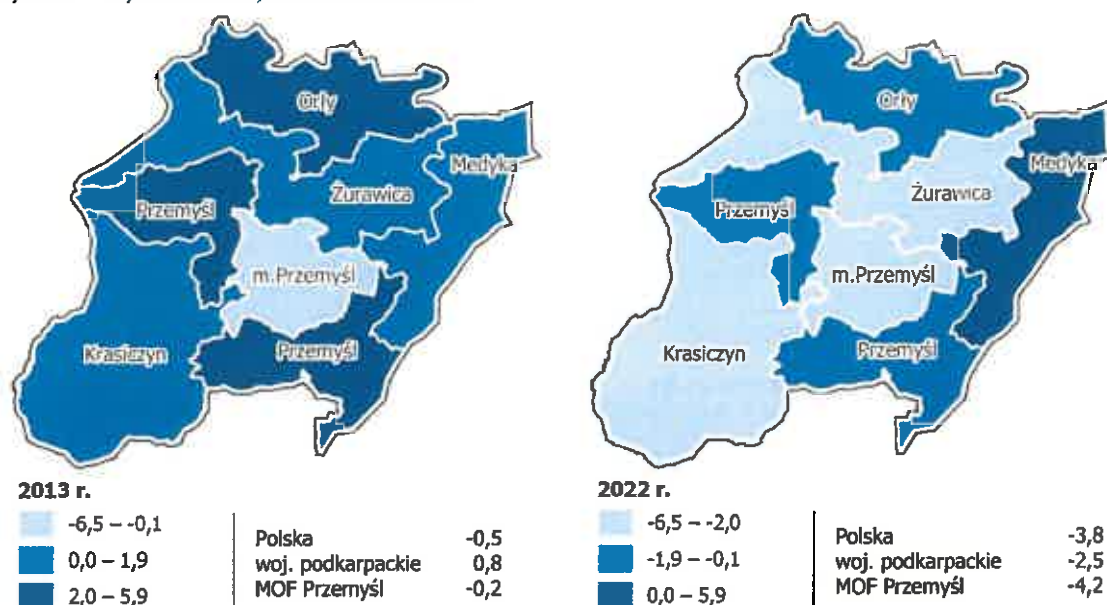
Tabela 4 Migracje wewnętrzne ludności na pobyt stały według gminy poprzedniego i obecnego miejsca zamieszkania w obrębie MOF Przemyśla w 2022 r.

		Gmina poprzedniego miejsca zamieszkania						SUMA
		Krasiczyn	Medyka	Orły	Przemyśl – gm. wiejska	Żurawica	Przemyśl – gm. miejska	
Gmina obecnego miejsca zamieszkania	Krasiczyn	X	0	4	5	4	22	35
	Medyka	0	X	0	0	6	21	27
	Orły	0	0	X	0	15	15	30
	Przemyśl – gmina wiejska	6	3	4	X	12	105	130
	Żurawica	0	0	6	7	X	67	80
	Przemyśl – gmina miejska	19	27	16	56	19	X	137

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Kolejnym wskaźnikiem pozwalającym przyjrzeć się sytuacji demograficznej w MOF Przemysła jest przyrost naturalny.

Rysunek 5 Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

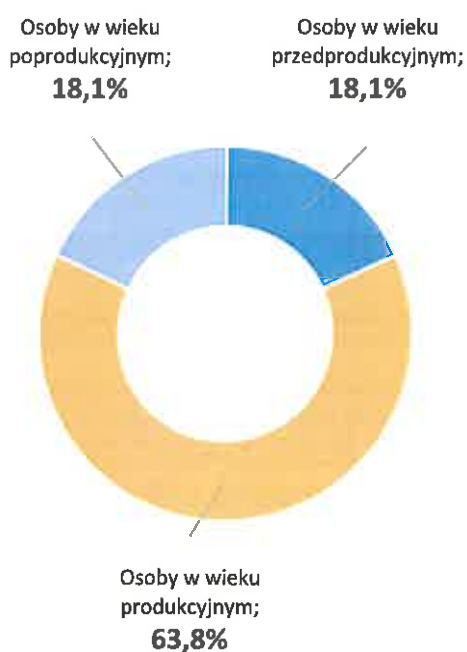
W większości gmin MOF Przemysła w 2022 r. przyrost naturalny w przeliczeniu na 1000 ludności przyjmował ujemne wartości, wahając się w granicach od -6,5 (miasto Przemysł) do -0,2 (gmina wiejska Przemysł) w przeliczeniu na 1000 ludności. Jedynie w gminie Medyka przyjął wartość dodatnią 1,4. Ogólna sytuacja w MOF pod tym względem jest zatem niekorzystna (-4,2 na 1000 ludności), zwłaszcza biorąc pod uwagę wartość przyrostu naturalnego charakteryzującą województwo podkarpackie (-2,5 na 1000 ludności) i cały kraj (-3,8 na 1000 ludności). W latach 2013-2019 wartości przyrostu naturalnego w poszczególnych gminach były przeważnie dodatnie, jednak w 2020 roku tendencja się odwróciła, co może być także długotrwałym efektem wystąpienia w roku 2020 pandemii COVID-19 i wzrostem liczby zgonów. Wynik ten może być również odzwierciedleniem trendów demograficznych, migracji w poszukiwaniu korzystniejszych warunków do życia, a także zmian związanych z modelem funkcjonowania rodziny.

Struktura demograficzna ludności na obszarze MOF Przemysła cały czas ulega zmianie. Na poniższych wykresach zaprezentowano zmiany udziału osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym⁶ porównując rok 2013 i 2022. Widać wyraźny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym, które w 2022 roku stanowili 24,2% ludności MOF Przemysła, a w roku 2013 było ich

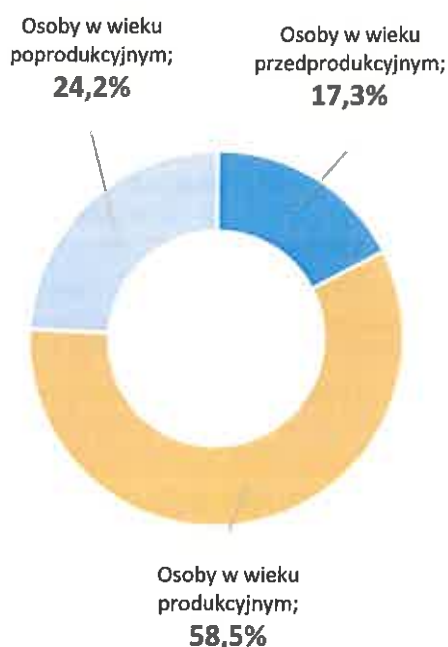
⁶ Przyjęto za GUS definicję wieku produkcyjnego, jako wiek zdolności do pracy, tj. dla mężczyzn grupa wieku 18064 lata, dla kobiet – 18-59 lat i wieku poprodukcyjnego, jako wiek, w którym osoby kończą pracę zawodową, tj. dla mężczyzn - 65 lat i więcej, dla kobiet – 60 lat i więcej. Na podstawie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2022r.poz.504, z późn.zm.)

18,1%. Jednocześnie ubywa także osób w wieku produkcyjnym. W roku 2013, grupa ta stanowiła 63,8% ludności MOF Przemysła, natomiast w roku 2022 zmniejszyła się do 58,5%. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym utrzymuje się na zbliżonym poziomie. Dynamika zmian wskazuje na stopniowe starzenie się społeczeństwa na obszarze MOF Przemysła. Jednocześnie trzeba podkreślić, że tendencja ta jest spójna z procesami demograficznymi zachodzącymi w województwie, w którym liczba ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym wzrosła od roku 2013 o 35,2% i w kraju o 34,5%.

Wykres 1 Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w MOF Przemysła w roku 2013 r.

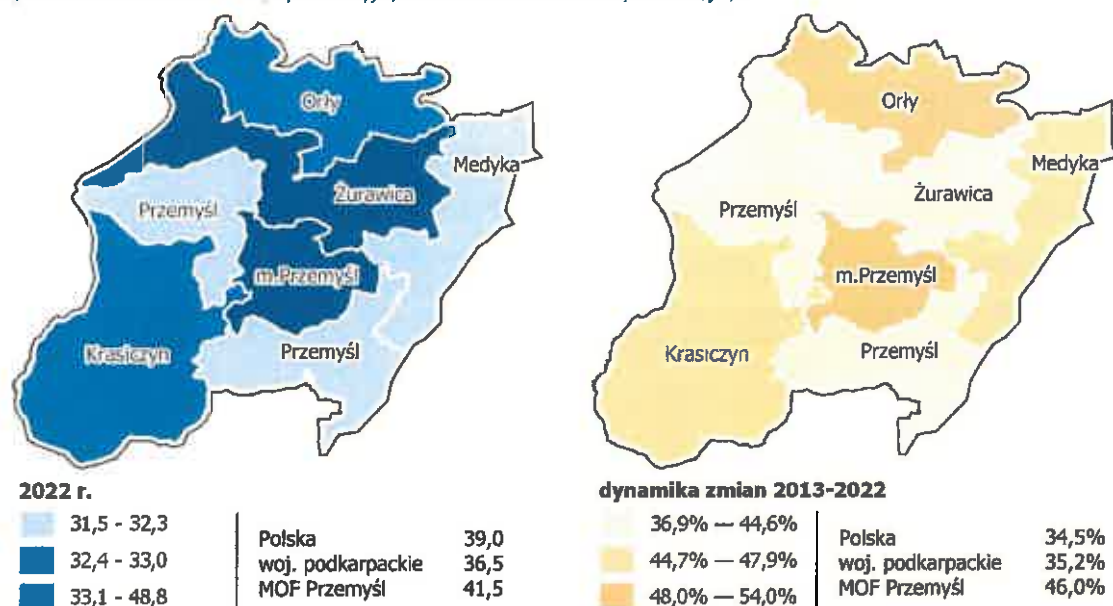
Wykres 2 Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w MOF Przemysła w roku 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wartymi analizy są także wskaźniki dotyczące struktury wiekowej ludności i ich przełożenie na sytuację demograficzną MOF Przemysła. Jako pierwszy przeanalizowano liczbę ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Rysunek 6 Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Biorąc pod uwagę strukturę demograficzną MOF Przemyśla, można zauważyć, że znacząco wzrasta wartość tego wskaźnika – w 2022 r. wyniosła 41,5 i była wyższa od średniej wartości odnotowanej w województwie podkarpackim (36,5) i kraju (39). Co więcej, również dynamika zmian w tym zakresie była większa – na przestrzeni ostatnich 10 lat odsetek osób w wieku poprodukcyjnym wzrósł w populacji MOF Przemyśla o 13 pp., co świadczy o starzeniu się lokalnej społeczności. Dla porównania, wskaźnik dla województwa podkarpackiego w tym samym okresie wzrósł o 9,5 pp., natomiast w kraju o 10 pp. Największy udział osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym został odnotowany w mieście Przemyśl (48,8), co może mieć negatywne skutki społeczne i ekonomiczne. Wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym w populacji może wpływać bowiem na kondycję lokalnej gospodarki, rynek pracy czy rynek dóbr i usług. Starzenie się społeczeństwa niesie ze sobą konieczność rozwoju oferty usług społecznych skierowanych do seniorów oraz dostosowania infrastruktury publicznej do potrzeb i oczekiwań tej grupy mieszkańców.

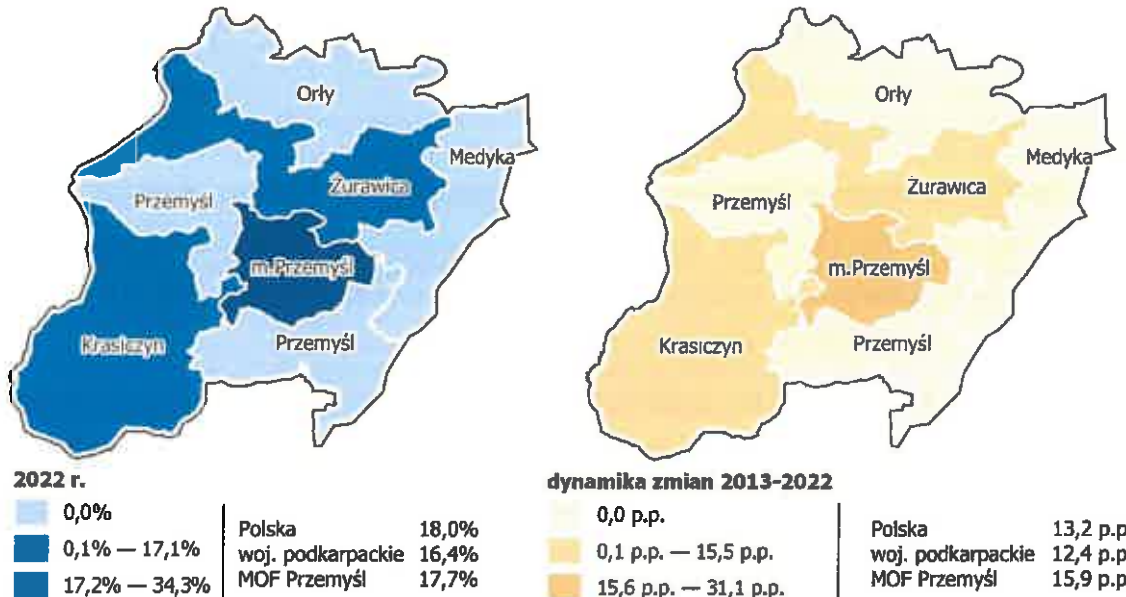
2.2 Edukacja i wychowanie

Do zadań własnych gmin należy m.in. zapewnianie w publicznych przedszkolach i oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych bezpłatnego nauczania, wychowania i opieki⁷. Dostępność usług opiekuńczo-wychowawczych oraz wysoka jakość nauczania w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych jest szczególnie istotna dla rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wchodzących w skład MOF Przemysła ze względu na konieczność zapewnienia dogodnych warunków do rozwoju zawodowego rodziców oraz kształtowania silnego kapitału ludzkiego i społecznego.

Żłobki

Rysunek 7 Odsetek dzieci do lat 3 objętych opieką w żłobkach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2022 roku łączna liczba dostępnych w MOF Przemysła miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych wynosiła 437. Odsetek dzieci do lat 3 objętych opieką w żłobkach wyniósł w 2022 roku 17,7% dla całego obszaru MOF Przemysła. Jest to znaczący wzrost w stosunku do roku 2013, gdy wskaźnik ten przyjmował wartość 1,8%. Biorąc pod uwagę średni stopień objęcia opieką żłobkową w województwie podkarpackim (16,4%) sytuacja w MOF wydaje się być korzystna, jednak nierównomierne rozmieszczenie placówek opiekuńczo-wychowawczych może implikować problemy z dostępnością ich oferty, przede wszystkim dla mieszkańców obszarów wiejskich.

⁷ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2019 r. poz. 761 z późn. zm.)

Tabela 5 Liczba żłobków, klubów dziecięcych w 2021 r.

Jednostka	Żłobki	Kluby dziecięce	Miejsca ogółem (łącznie z oddziałami i klubami dziecięcymi)
Miasto Przemyśl	9	5	402
Gmina Krasiczyn	1	0	15
Gmina Medyka	0	0	0
Gmina Orły	0	0	0
Gmina Przemyśl	0	0	0
Gmina Żurawica	1	0	20
MOF Przemyśla	11	5	437

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2021 r. żłobki funkcjonowały w mieście Przemyśl i w dwóch gminach – Krasiczyn i Żurawica. Ponadto, na terenie miasta Przemyśla znajdują się kluby dziecięce, które podobnie jak żłobki są jedną z form opieki nad najmłodszymi dziećmi, jednak bardziej kameralnymi, oferującymi nie więcej niż 30 miejsc.

Przedszkola

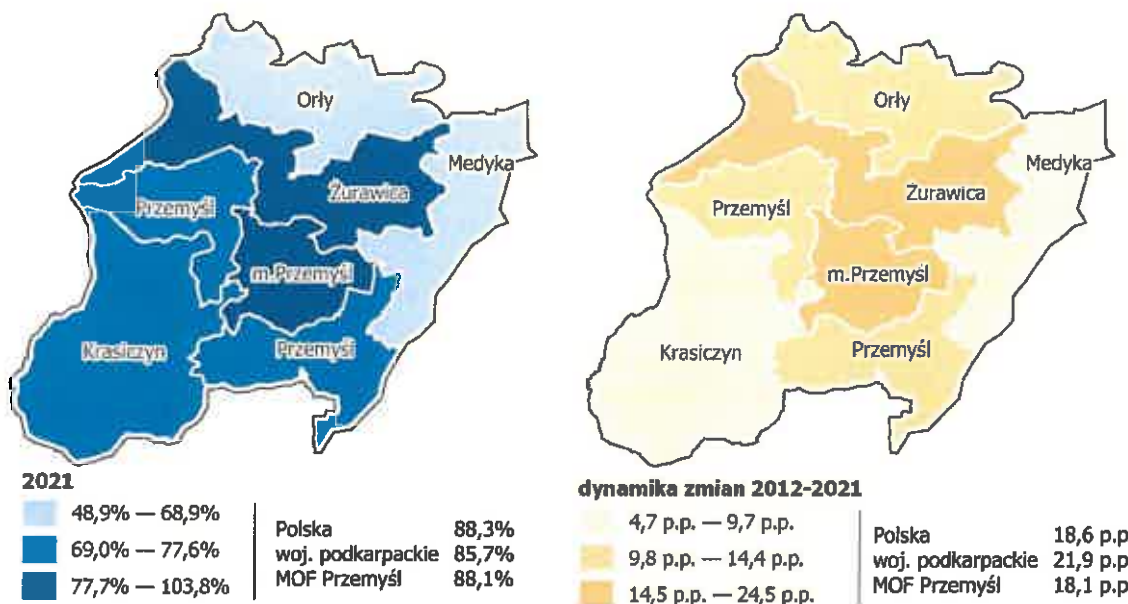
W 2021 roku na terenie MOF Przemyśla funkcjonowały 202 oddziały przedszkolne, które obejmowały opieką 3 647 dzieci. Najwięcej oddziałów przedszkolnych znajduje się na terenie miasta Przemyśla (124), a najmniej w gminach: Krasiczyn i Medyka (po 8 oddziałów).

Tabela 6 Liczba przedszkoli, oddziałów przedszkolnych i dzieci do nich uczęszczających w roku 2021r.

Jednostka	Przedszkola	Liczba oddziałów przedszkolnych ogółem	Liczba dzieci w przedszkolach ogółem
Miasto Przemyśl	31	124	2 222
Gmina Krasiczyn	4	8	165
Gmina Medyka	6	8	131
Gmina Orły	8	15	258
Gmina Przemyśl	12	20	377
Gmina Żurawica	13	27	494
MOF Przemyśla	74	202	3 647

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rysunek 8 Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnych w wieku 3-5 lat

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Biorąc pod uwagę liczbę dzieci w oddziałach przedszkolnych, największym obciążeniem charakteryzują się placówki zlokalizowane w mieście Przemysłu, gdzie wychowaniem przedszkolnym w 2021 r. objętych było 103% dzieci. Wartość wskaźnika powyżej 100% świadczy o tym, że do lokalnym przedszkoli uczęszczają także dzieci zamieszkujące gminy wiejskie sąsiadujące z miastem. Może to także wynikać z organizacji życia rodzin i pracy rodziców, którą znajdują na terenie miasta.

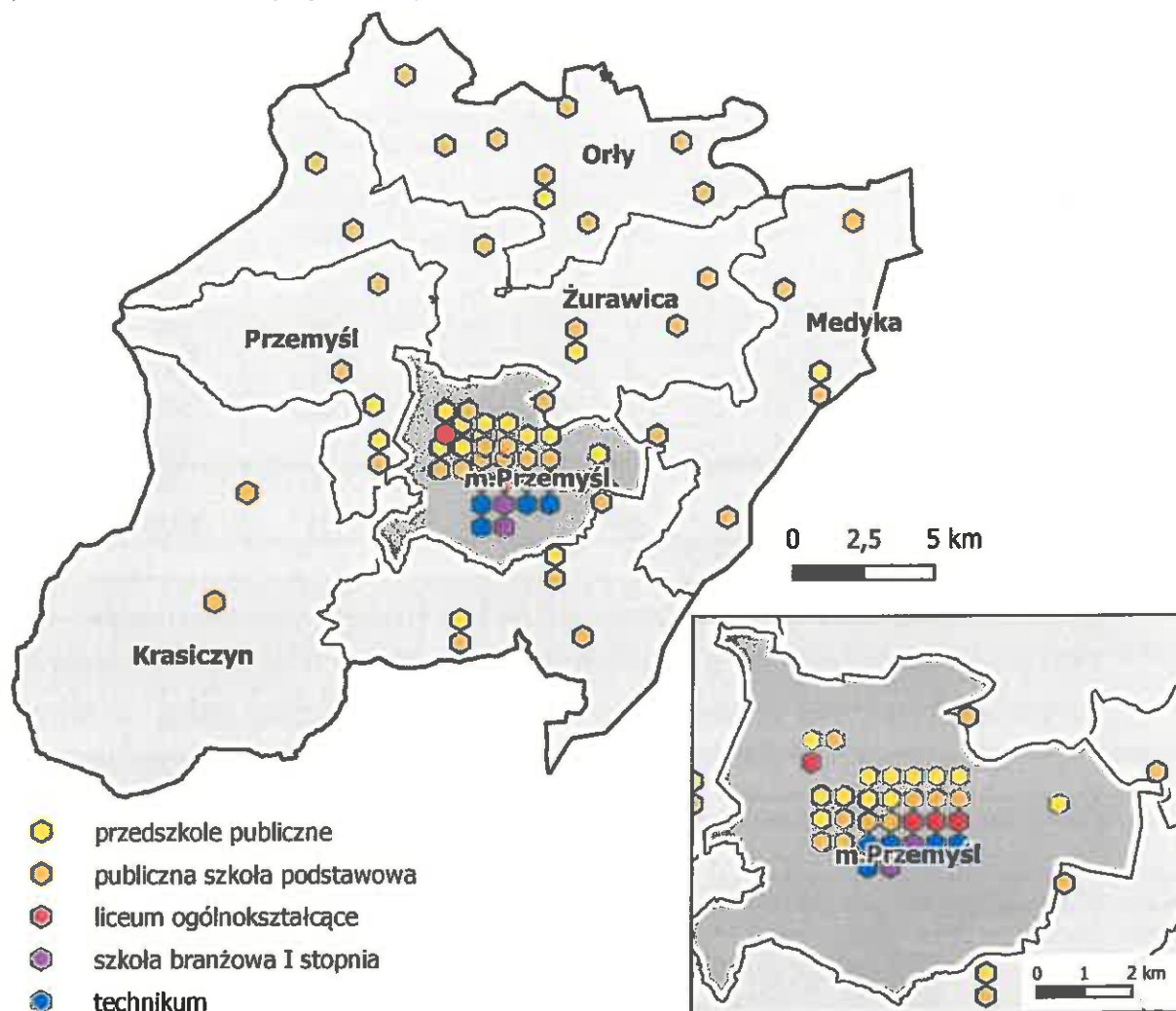
Wskaźnik dla MOF Przemysła przedstawiający odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych opieką przedszkolną przyjął wartość 88,1% i był zbliżony do średniej wartości dla województwa podkarpackiego (85,7%) i kraju (88,3%). Warto podkreślić, że wskaźnik pokazujący zakres opieki przedszkolnej stale rośnie. W porównaniu z rokiem 2012 w obszarze MOF Przemysła zwiększył się o 18 pp., a także wzrósł w każdej z analizowanych gmin. W mieście Przemysł będącym głównym ośrodkiem edukacyjnym zanotowano wzrost aż o 24 pp.

Instytucje oświatowe

Oferta szkół w MOF Przemysła jest rozbudowana i obejmuje kształcenie na różnych poziomach – podstawowym, średnim, zawodowym, branżowym i wyższym. Najwięcej instytucji oświatowych znajduje się na terenie miasta Przemysła, co czyni go wiodącym ośrodkiem edukacyjno-wychowawczym dla całego obszaru. W mieście Przemysł znajdują się także trzy uczelnie wyższe: Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Przemysłu, Wyższa Szkoła Gospodarcza i Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Przemysłu. Trzeba jednak zauważyć, że instytucje oświatowe skupiają się głównie w mieście Przemysł. Jest to bardzo ważny wskaźnik wskazujący na konieczność rozwoju sieci komunikacji

publicznej, przystanków, infrastruktury transportu publicznego, a także tras rowerowych. Celem nadrzędnym tych działań jest zapewnienie dobrej dostępności do edukacji i rozwoju dzieci i młodzieży.

Rysunek 9 Rozmieszczenie instytucji oświatowych na terenie MOF Przemyśla

Źródło: Opracowanie własne na bazie danych BDL GUS

Szkoły podstawowe

Najwięcej szkół podstawowych – 19 ze wszystkich 49 zlokalizowanych na obszarze MOF Przemysła, znajduje się w mieście Przemysł, a w każdej z gmin tworzących przedmiotowy MOF funkcjonuje co najmniej jedna szkoła podstawowa.

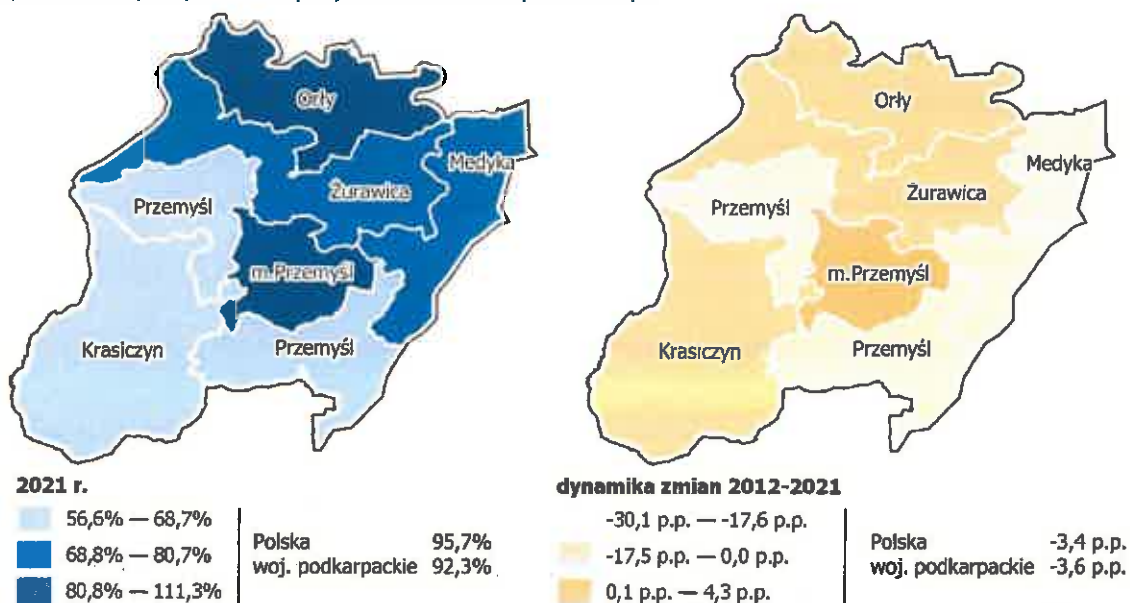
Tabela 7 Liczba szkół podstawowych na terenie MOF Przemysła w 2012 i 2021 r.

Jednostka	Liczba szkół podstawowych ogółem		Liczba oddziałów w szkołach podstawowych		Liczba uczniów w szkołach podstawowych	
	2012	2021	2012	2021	2012	2021
Miasto Przemysł	13	19	179	303	3 662	4 863
Gmina Krasiczyn	2	2	15	20	233	273
Gmina Medyka	5	5	33	41	394	456
Gmina Orły	8	8	48	68	585	743
Gmina Przemysł	8	7	45	55	502	570
Gmina Żurawica	10	8	57	69	749	852
MOF Przemysła	46	49	377	556	6 125	7 757

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Łączna liczba oddziałów w szkołach podstawowych dla MOF Przemysła wynosi 556 i uczęszcza do nich 7 757 uczniów. W ostatniej dekadzie w gminach MOF wzrosła zarówno liczba szkół oraz oddziałów, jak i uczęszczających do nich uczniów, jednak widoczna jest tendencja spadkowa w przypadku współczynnika skolaryzacji, co świadczy o tym, iż coraz większa część dzieci uczęszcza do szkół zlokalizowanych poza granicami gminy, w której mieszkają.

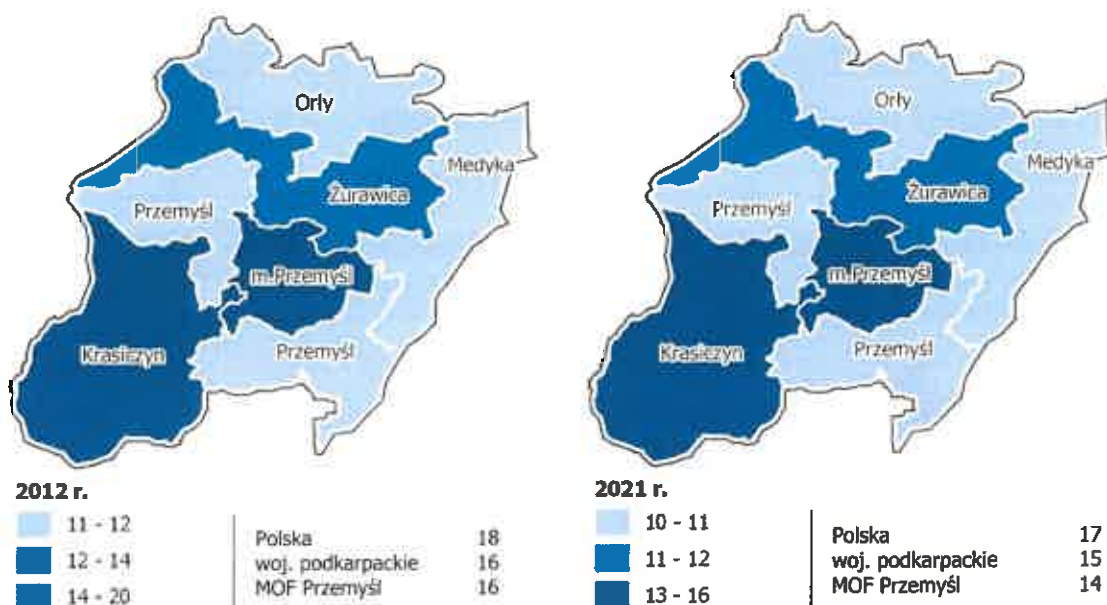
Rysunek 10 Współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach podstawowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Współczynnik skolaryzacji⁸ brutto (szkoły podstawowe) w 2021 r. był najwyższy w mieście Przemyśl, gdzie wyniósł 111,3% - oznacza to, że do lokalnych szkół uczęszczają również dzieci zamieszkujące np. w sąsiednich gminach. Najniższą wartość odnotowano natomiast w gminie Krasieczyn – 56,6%. Warto podkreślić jednak, że bliskość komunikacyjna do miasta Przemyśla, dojazd do pracy rodziców i szersza oferta w szkołach miejskich, przyczynia się do podniesienia liczby uczniów w szkołach znajdujących się w mieście Przemyśl. Prawdopodobnie z tego względu Przemyśl jest jedyną gminą MOF, w której w ostatniej dekadzie odnotowano wzrost wartości współczynnika skolaryzacji (wzrost o 4,3 p.p. w latach 2012-2021).

Rysunek 11 Liczba uczniów przypadających na oddział w szkole podstawowej

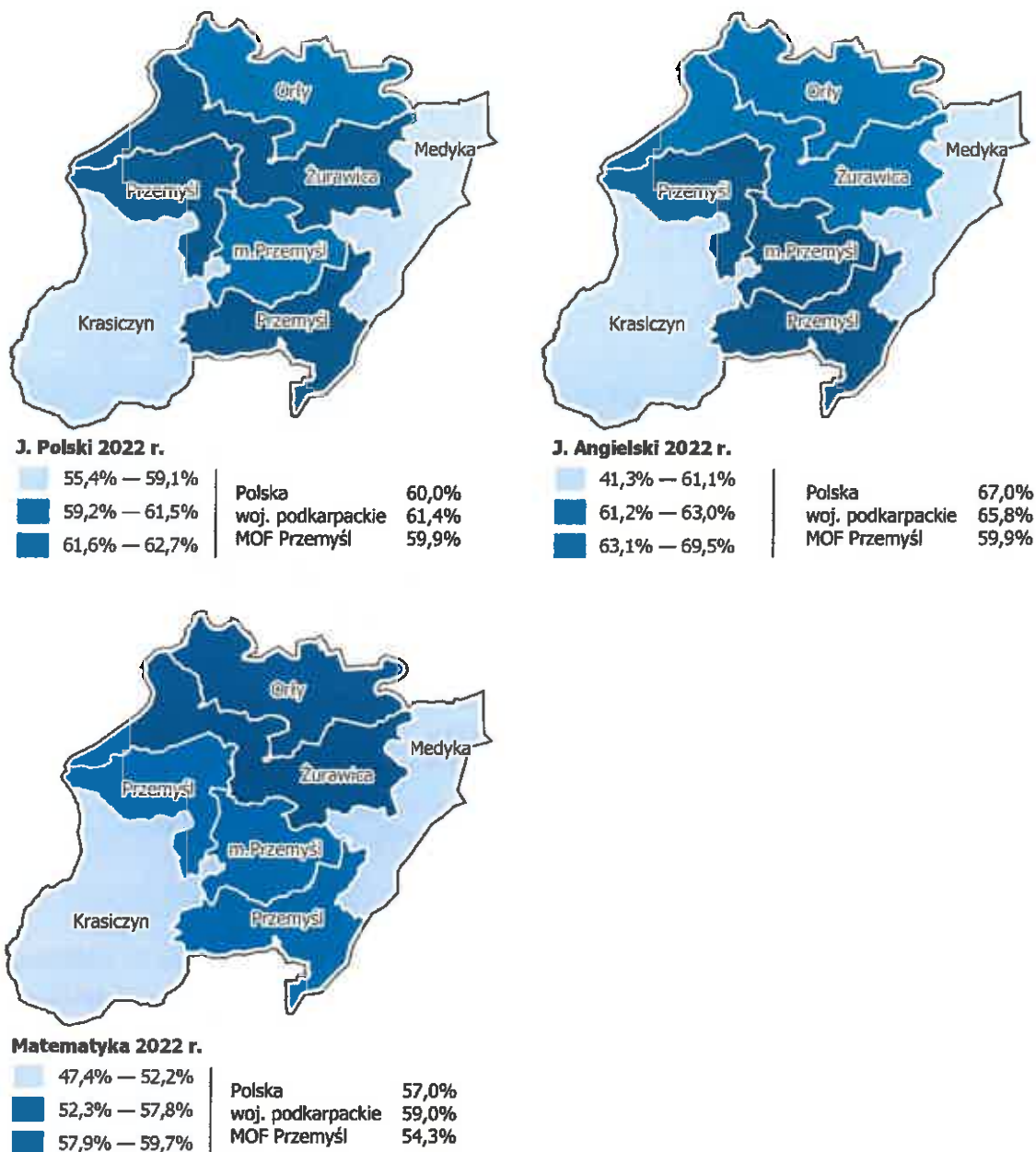
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2021 r. na jeden oddział w szkole podstawowej w MOF przypadało średnio 14 uczniów. Największym obciążeniem charakteryzują się szkoły zlokalizowane na terenie miasta Przemyśla, gdzie na jeden oddział przypadało 16 osób, natomiast najmniejszym – szkoły w gminie wiejskiej Przemyśl (10 osób na oddział). Dane dotyczące oddziałów szkolnych w MOF wskazują na rozwój sieci szkół podstawowych – w latach 2012-2021 ich liczba wzrosła niemal dwukrotnie. Liczba uczniów lokalnych szkół również wzrosła, jednak zaledwie o ok. 27%, co może być związane z depopulacją i niżem demograficznym. Z tego względu wartość wskaźnika prezentującego ogólną liczbę uczniów przypadających na 1 oddział

⁸ Przyjęto definicję GUS: Współczynnik skolaryzacji brutto to relacja liczby osób uczących się (stan na początek roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan na 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania. Współczynnik skolaryzacji brutto np. dla poziomu szkoły podstawowej wyliczamy dzieląc liczbę wszystkich uczniów szkół podstawowych bez względu na wiek na początek danego roku szkolnego przez liczbę ludności w wieku 7-15 lat według stanu w dniu 31 XII tego samego roku.

w szkołach podstawowych w MOF spadła z 16 na 14. Podobną tendencję obserwuje się również w województwie podkarpackim i kraju.

Rysunek 12 Wyniki egzaminów ósmoklasisty z polskiego, angielskiego i matematyki w 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Edukacji i Nauki.

W 2022 roku średnia wyników egzaminu ósmoklasisty w MOF Przemysła była nieznacznie niższa, niż średni wynik dla województwa podkarpackiego. Uczniowie szkół zlokalizowanych w MOF Przemysła najlepszy wynik uzyskali z języka angielskiego (59,8%) i z języka polskiego (59,8%). W gminach tworzących MOF najniższe wyniki odnotowano w przypadku egzaminu z matematyki (średnia 54,3%),

przy czym wyniki te przyjęły wartości od 47,4% w gminie Krasiczyn do 59,7% w gminie Żurawica. W przypadku egzaminu z języka polskiego, wyniki w analizowanych gminach w 2022 r. przyjęły wartości od 55,4% w gminie Krasiczyn do 62,7% w gminie Żurawica i gminie Przemyśl. Jeśli chodzi o język angielski, najlepsze wyniki z egzaminu z tego przedmiotu osiągnęli ósmoklasiści z miasta Przemyśla (69,5%), a najgorsze – z gminy Krasiczyn (41,3). Biorąc pod uwagę wszystkie trzy główne przedmioty egzaminów, gmina Krasiczyn wypada najłabiej w zestawieniu, co może świadczyć niższym poziomie nauczania w szkołach na jej obszarze. W pozostałych gminach i w mieście Przemyśl wyniki są podobne, ale we wszystkich trzech przedmiotach niższe od średniej dla województwa podkarpackiego o 2-6 pp.

Szkoły ponadpodstawowe

Szkoły ponadpodstawowe znajdują się tylko na terenie miasta Przemyśla – w 2022 roku było ich 13, w tym m.in. 4 licea ogólnokształcące, 5 techników i 2 szkoły branżowe I stopnia⁹ prowadzone przez Miasto, a także publiczna szkoła prowadzona przez Towarzystwo Salezjańskie.

Cztery przemyskie szkoły zostały wyróżnione w Rankingu Liceów Ogólnokształcących 2022¹⁰:

- I Liceum Ogólnokształcące im. Juliusza Słowackiego (srebrna odznaka),
- II Liceum Ogólnokształcące im. prof. Kazimierza Morawskiego (brązowa odznaka),
- Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna II st. (brązowa odznaka),
- Salezjańskie Publiczne Liceum Ogólnokształcące (brązowa odznaka).

Łącznie w szkołach ponadpodstawowych zlokalizowanych w Przemyślu funkcjonuje 188 oddziałów, w których uczy się 4 307 uczniów¹¹. Uzupełnieniem oferty edukacyjnej są funkcjonujące na terenie MOF instytucje, m.in. Młodzieżowy Dom Kultury w Przemyślu i Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna. Warto podkreślić, że na terenie Przemyśla funkcjonują także 3 specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, w skład których wchodzi 13 szkół różnego typu. Ponadto, w mieście Przemyśl funkcjonuje także 1 szkoła podstawowa dla dorosłych, 6 liceów dla dorosłych i 5 szkół policealnych. Stwarzają one szanse na wyrównanie braków edukacyjnych i zdobycie dodatkowego wykształcenia osobom dorosłym.

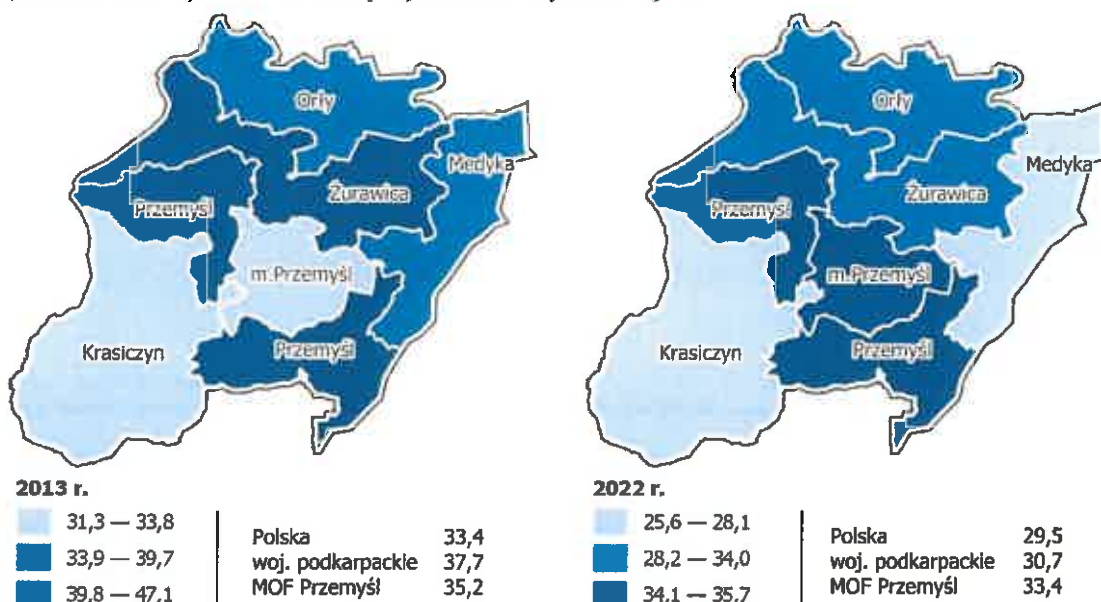
⁹ Według Raportu o stanie gminy za rok 2022 r. Miasta Przemyśla

¹⁰ <https://licea.perspektywy.pl/2022/rankings/ranking-glowny-liceow>, [dostęp: 09.10.2023 r.] W rankingu uwzględniane są kryteria dotyczące sukcesów w olimpiadach, wyników matur z przedmiotów obowiązkowych i dodatkowych.

¹¹ Według Raportu o stanie gminy za rok 2022 r. Miasta Przemyśla

Wydatki na edukację

Rysunek 13 Udział wydatków na oświatę i wychowanie w wydatkach ogółem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wydatki na oświatę i wychowanie w MOF Przemysła w 2022 r. stanowiły średnio 33,4% ogólnych wydatków, przy czym w stosunku do roku 2013 odnotowano spadek o 1,8 pp. Największy udział stanowią one w strukturze wydatków gminy Przemysł (35,7%) i miasta Przemysła (35%). Wartości te przekraczają średnią dla województwa podkarpackiego (30,7%) i dla kraju (29,5%).

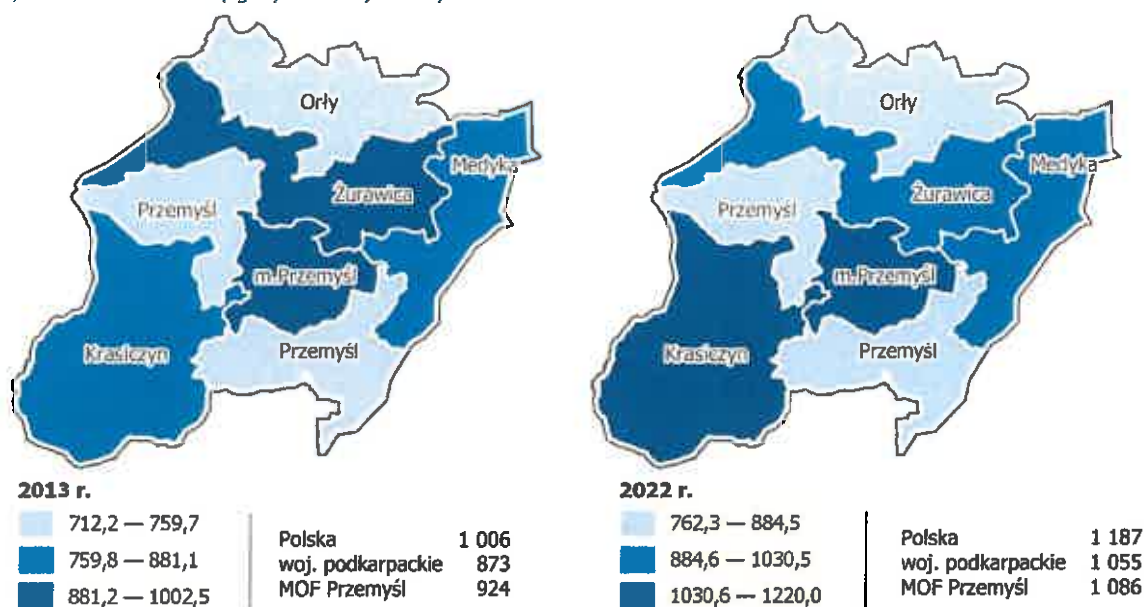
2.3 Pomoc społeczna i ochrona zdrowia

Pandemia COVID-19 negatywnie wpłynęła na zdrowie fizyczne oraz psychiczne ludzi. Gwałtowny wzrost zakażeń koronawirusem w 2020 i 2021 r. był przyczyną zwiększonej umieralności również na terenie MOF Przemysła. W 2019 roku na całym obszarze odnotowano 1031 zgonów na 100 tys. osób, w roku 2020 było ich 1351, a w roku 2021 już 1457.

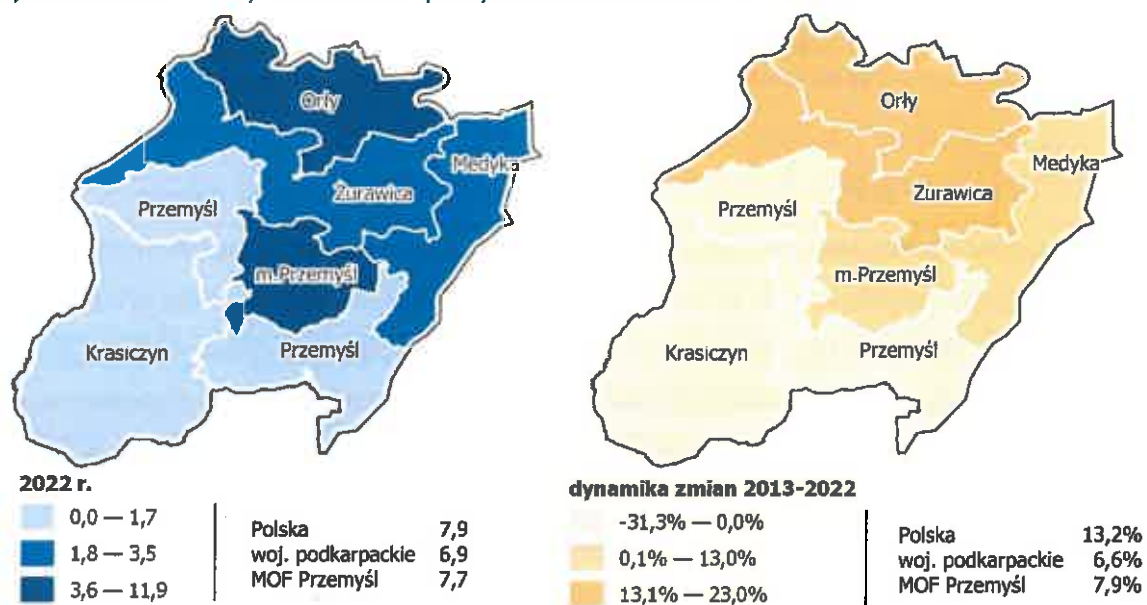
W roku 2022 umieralność nadal utrzymuje się na wyższym poziomie i liczba zgonów na 100 tys. mieszkańców wynosi 1086 dla całego obszaru MOF Przemysła. Wynik ten przekracza nieznacznie wartości dla województwa podkarpackiego (1055 osób na 100 tys. mieszkańców) i jest niższy niż wynik krajowy (1187 osób na 100 tys. mieszkańców). Sytuacja na terenie MOF Przemysła koreluje ze zwiększeniem się udziału osób w wieku poprodukcyjnym w populacji i może być także wynikiem niższej dostępności do służby zdrowia. Istotnym wskaźnikiem pokazującym sytuację w systemie ochrony zdrowia jest stan podstawowej opieki zdrowotnej, której obraz przedstawia liczba porad lekarskich udzielonych na 1 mieszkańca.

Rysunek 2 Umieralność (zgony na 100 tys. osób).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rysunek 14 Podstawowa opieka zdrowotna – porady lekarskie udzielone na 1 mieszkańca

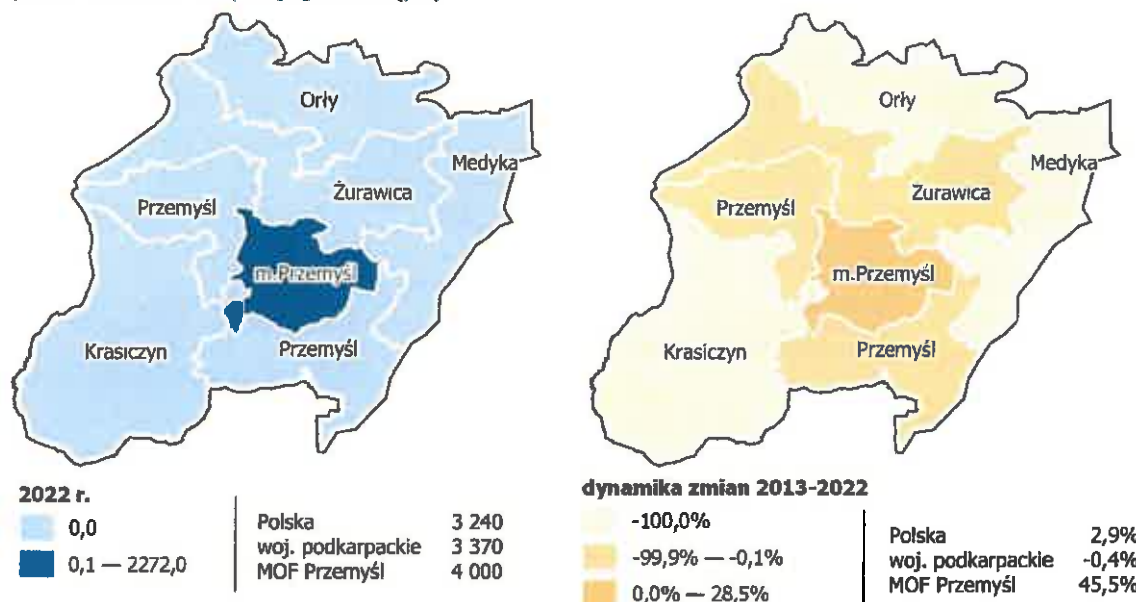

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Zebrane dane wskazują na nieznaczny wzrost liczby udzielonych porad lekarskich w latach 2013-2022 na analizowanym obszarze (z 7,1 na 1 mieszkańca w 2012 r. do 7,7 na 1 mieszkańca w 2022 r.), na co wpływ w dużej mierze miała pandemia COVID-19 i związany z nią wzrost zachorowalności w 2020 r. ale także rosnąca dostępność porad lekarskich. Dynamika zmian wykazuje wzrost w mieście Przemyśl i 4 gminach wchodzących w skład MOF Przemyśla. Jest to zgodne ze wzrostem liczby porad lekarskich udzielonych na 1 mieszkańca w województwie podkarpackim (+6,6%) i kraju (+13,2%). Zauważalna jest

jednak duża dysproporcja w liczbie udzielanych porad lekarskich na 1 mieszkańca pomiędzy gminami wchodzącymi w skład MOF Przemyśla. Najwięcej porad udzielono w mieście Przemyśl (11,9 na 1 mieszkańca) a najmniej w gminie Krasieczyn (0,9). Duże różnice w liczbie udzielonych porad lekarskich mogą także świadczyć o wyraźnych różnicach w dostępie do podstawowej opieki zdrowotnej.

Rysunek 15 Ludność na aptekę ogólnodostępną

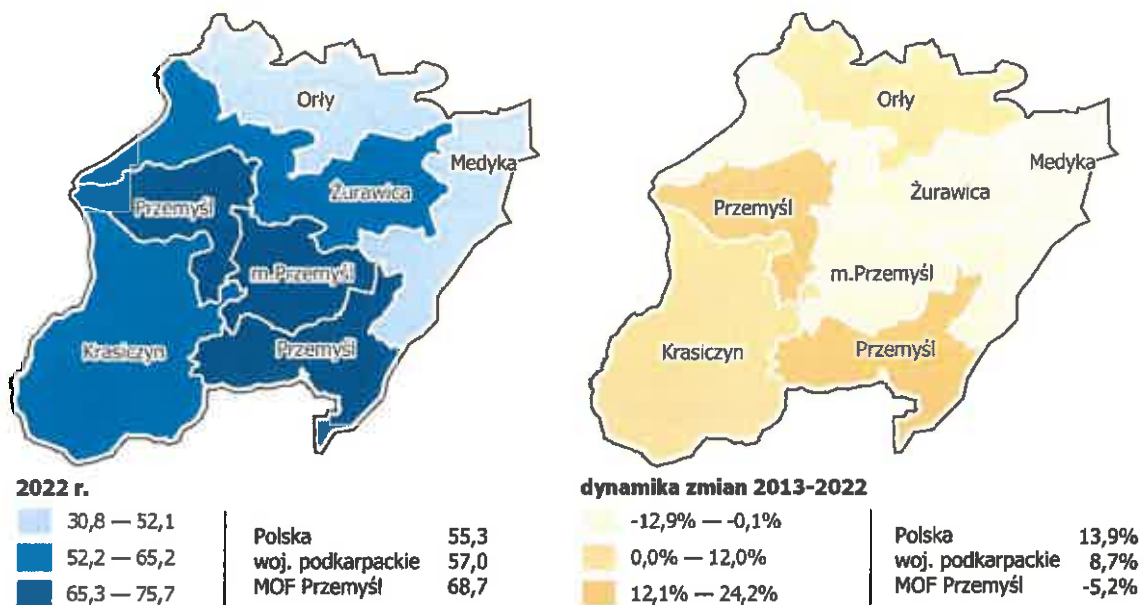

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Troska o zdrowie mieszkańców to także dostępność aptek i punktów aptecznych. Przedmiotowy obszar charakteryzuje się niską dostępnością aptek. Według danych GUS w MOF Przemyśla funkcjonuje 25 aptek, wszystkie zlokalizowane są na terenie miasta Przemyśla, a na jedną placówkę przypada 4000 osób. W roku 2013 było to 2749 osób. Na przestrzeni lat zlikwidowano apteki w trzech gminach (Krasieczyn, Medyka, Orły), a dwie kolejne nadal nie posiadają ani jednej apteki (gmina wiejska Przemyśl i gmina Żurawica). W trzech gminach wiejskich funkcjonują punkty apteczne: w gminie Krasieczyn (1), w gminie Orły (2) i w gminie Żurawica (3). Dostępność aptek w województwie podkarpackim (3 370 osób na aptekę) jest niższa od średniej krajowej (3 240 osób na aptekę), co pozwala stwierdzić, że MOF Przemyśl charakteryzuje się niską ich dostępnością. Inaczej prezentuje się liczba przedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą w sekcji Q działu 86 PKD¹² (opieka zdrowotna) na 1000 zarejestrowanych podmiotów gospodarczych.

¹² Według klasyfikacji PKD działalność prowadzona w sekcji Q działu 86 obejmuje: opiekę zdrowotną prowadzoną przez lekarzy w szpitalach lub innych placówkach, działalność fizjoterapeutyczną, działalność pogotowia ratunkowego, pomoc społeczną z zakwaterowaniem, która wymaga w pewnym stopniu opieki zdrowotnej, pomoc społeczną niewymagającą zaangażowania specjalistów w zakresie opieki medycznej, <https://klasyfikacje.gofin.pl/pkd/5,2,1502,opieka-zdrowotna.html#D86>, [dostęp: 31.10.2023r.].

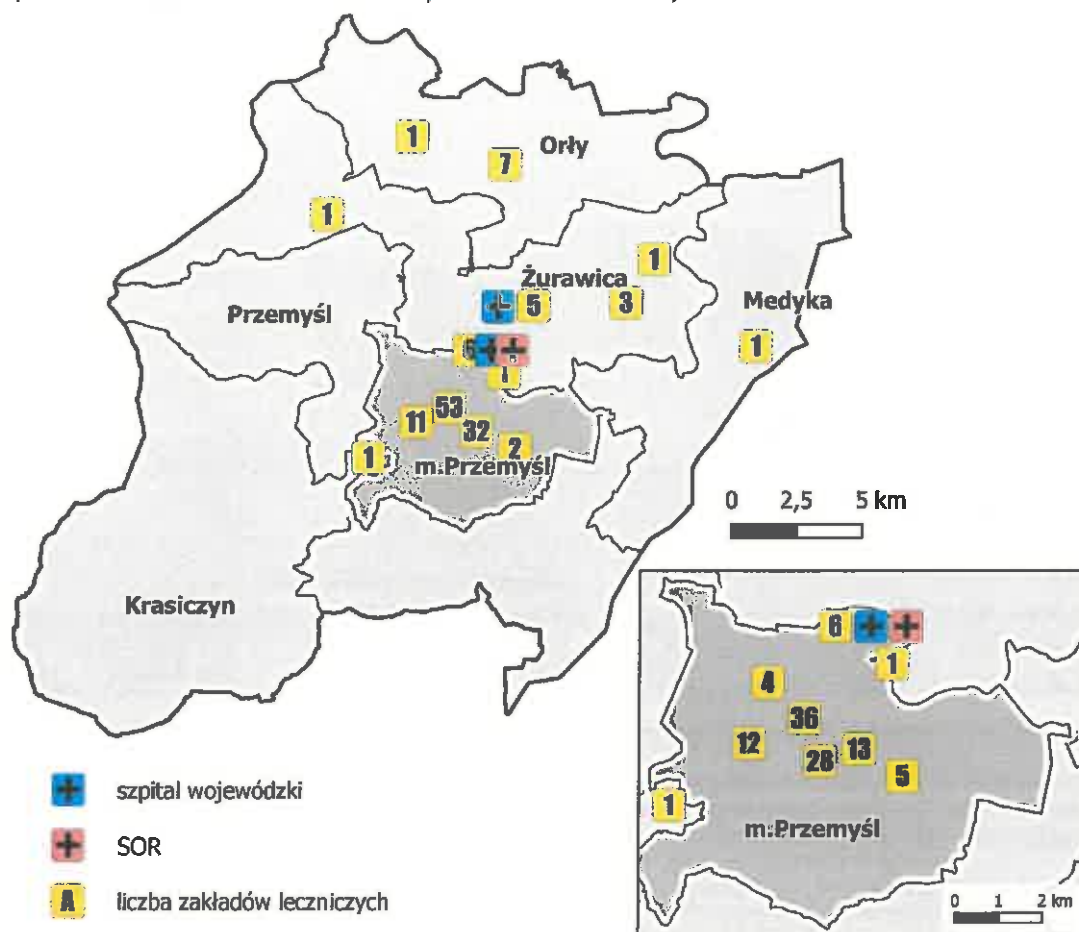
Rysunek 16 Liczba podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w sekcji Q dział 86 PKD na 1000 zarejestrowanych podmiotów gospodarczych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na terenie MOF Przemysła funkcjonuje 710 podmiotów gospodarczych związanych z opieką medyczną. W przeliczeniu na 1000 zarejestrowanych podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w zakresie opieki zdrowotnej wskaźnik przyjmuje wartość 68,7. Przekracza to wartość w województwie podkarpackim (57,0) i w kraju (55,3), co może świadczyć o dobrej dostępności mieszkańców do opieki zdrowotnej. Na terenie gminy wiejskiej Przemysł dynamika wzrostu jest największa (+24,2%). Natomiast dla całego obszaru MOF Przemysła zaobserwowano spadek liczby opisywanych podmiotów gospodarczych na przestrzeni dziesięciu lat o 5,2% przy wzrostowej tendencji dla województwa podkarpackiego (+8,7%) i kraju (+13,9%).

Rysunek 17 Rozmieszczenie zakładów leczniczych na terenie MOF Przemysła

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

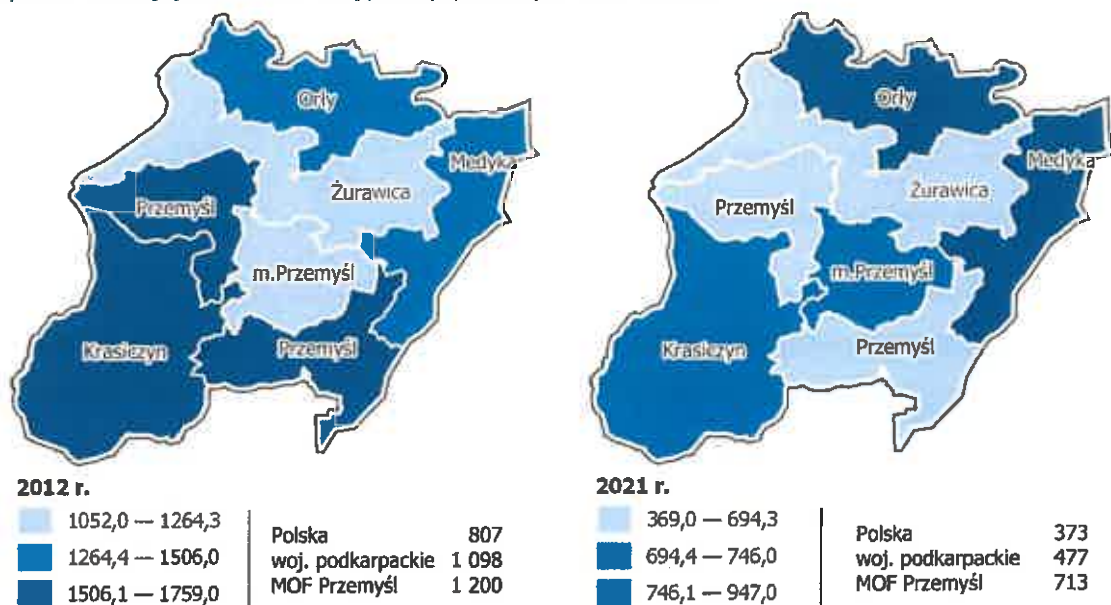
Na terenie MOF Przemysła znajduje się 125 zakładów leczniczych. Uwagę zwraca jednak rozmieszczenie terytorialne wskazanych podmiotów. Powyższa mapa przedstawia rozmieszczenie, szpitali, punktów SOR i zakładów leczniczych na terenie MOF Przemysła. Najwięcej z nich znajduje się na obszarze miasta Przemysła i sąsiadującej z nim gminy Żurawica, a także na terenie gminy Orły. Największymi podmiotami świadczącymi usługi w zakresie opieki zdrowotnej na terenie MOF Przemysła są: Wojewódzki Szpital im. Św. Ojca Pio w Przemysłu i Wojewódzki Podkarpacki Szpital Psychiatryczny im. prof. Eugeniusza Brzezickiego w Żurawicy. Są to wielospecjalistyczne placówki medyczne zapewniająca bezpieczeństwo zdrowotne nie tylko mieszkańcom powiatu przemyskiego i miasta Przemysła, ale również powiatów ościennych. W 2022 roku, łącznie oba szpitale dysponowały 957 łózkami i 24 oddziałami specjalistycznymi¹³. W mieście Przemysł znajduje się także Szpitalny Oddział Ratunkowy, na terenie powiatu przemyskiego i miasta Przemysła znajduje się 19 stacji ratownictwa medycznego. Na obszarze MOF Przemysła znajduje się 125 zakładów leczniczych¹⁴. Równie ważne jak

¹³ <https://wszp.pl/>, [dostęp: 23.10.2023r.] i <https://wpsp.pl/>, [dostęp: 23.10.2023r.].

¹⁴ Definicja GUS zgodnie z ustawą z dnia 28 lipca 2015o lecznictwie uzdrowiskowym: Zakład leczniczy podmiotu leczniczego wykonującego działalność leczniczą w rodzaju ambulatoryjne lub stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne w rozumieniu przepisów o działalności

dostęp do opieki medycznej jest możliwość skorzystania z pomocy opieki społecznej. Sprawy pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych, oraz wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, stanowią jedno z zadań własnych gminy. Na terenie MOF Przemyśla funkcjonują gminne ośrodki pomocy społecznej i miejski ośrodek pomocy społecznej zlokalizowany w mieście Przemyśl, a także inne instytucje pomocowe takie jak m.in. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie i Punkt Interwencji Kryzysowej w Przemyślu, Miejski Ośrodek Zapobiegania Uzależnieniom w Przemyślu i Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie znajdujący się w Krasiczynie.

Rysunek 18 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDI GUS.

Na przestrzeni lat, we wszystkich gminach wchodzących w skład MOF Przemyśla widoczny jest spadek liczby osób korzystających z usług ośrodków pomocy społecznej z wartości 1200 osób na 10 tys. mieszkańców w roku 2012 do 713 osób na 10 tys. mieszkańców w 2021 roku. Wartości te wykazują zbliżoną tendencję do ogólnego spadku liczby beneficjentów opieki społecznej w województwie podkarpackim (-621) i w kraju (-434). Największy spadek odnotowano w gminie Krasieczyn, gdzie liczba beneficjentów spadła o ponad połowę (z 1758 w roku 2012 do 711 w roku 2021). Wyniki te z jednej strony mogą świadczyć o dobrze działającej opiece społecznej w wymienionych obszarach, a także o poprawie warunków bytowych mieszkańców, również dzięki wsparciu ze strony państwa.

leczniczej, działający na obszarze uzdrowiska, utworzony w celu udzielania świadczeń zdrowotnych z zakresu lecznictwa uzdrowiskowego albo rehabilitacji uzdrowiskowej, w ramach kierunków leczniczych i przeciwwskazań ustalonych dla danego uzdrowiska, w szczególności wykorzystujących warunki naturalne uzdrowiska przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych.

<https://rpwdl.ezdrowie.gov.pl/>, [dostęp 23.10.2023r.].

2.4 Kultura

Na terenie MOF Przemysła znajdują się prężnie działające instytucje kultury, a ich działalność ma duży wpływ na rozwijanie się regionalnej tożsamości, pielęgnowanie dziedzictwa materialnego i niematerialnego, a także na zapewnienie lokalnym społecznościom dostępu do szerokiej oferty kulturalnej i edukacyjnej.

Instytucje kultury takie jak centra, domy i ośrodki kultury zlokalizowane są w niemal wszystkich gminach MOF, poza gminą wiejską Przemysł. Kluczowymi instytucjami są m.in.:

- Centrum Kulturalne w Przemysłu,
- Przemyskie Centrum Kultury i Nauki ZAMEK,
- Gminny Ośrodek Kultury w Krasiczynie,
- Gminne Centrum Kulturalne w Medyce,
- Gminny Ośrodek Kultury w Żurawicy.

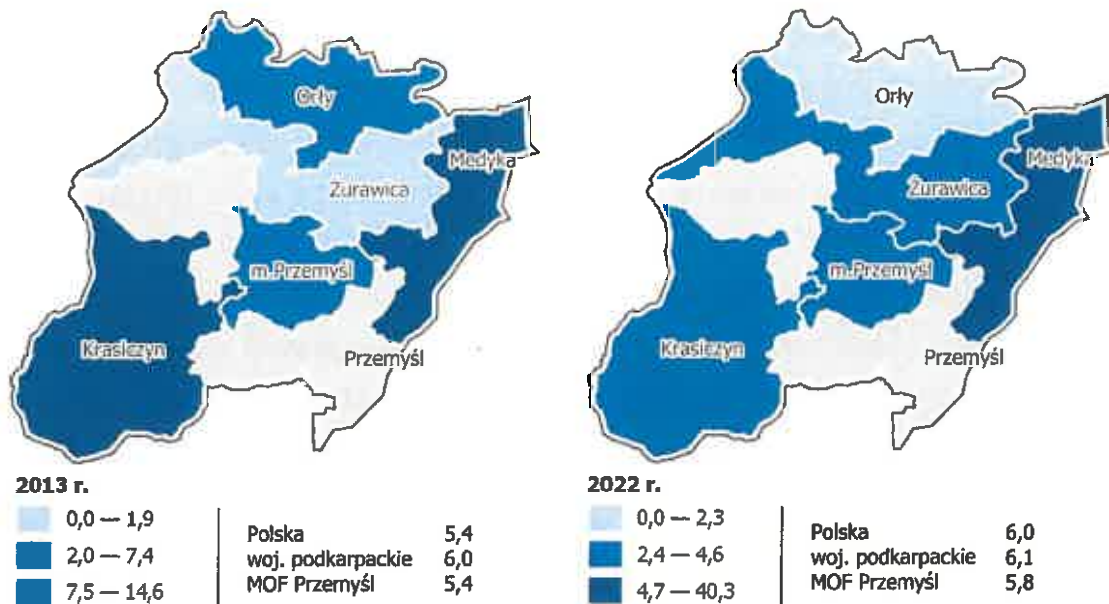
W ofercie instytucji kultury znajdują się różnorodne wydarzenia kulturalne i rekreacyjne, w tym m.in. zajęcia i warsztaty skierowane przede wszystkim do dzieci i młodzieży oraz seniorów, wystawy, koncerty, prelekcje, spotkania i wykłady, zwykle o charakterze lokalnym. Większe imprezy organizowane są przez Centrum Kultury w Przemysłu – są to m.in. festiwale, przeglądy artystyczne, jarmarki, w tym również o charakterze ponadlokalnym i krajowym (np. Podkarpackie Spotkania Artystów Nieprzetartego Szlaku, Ogólnopolski Festiwal Kapel Folkloru Miejskiego im. Jerzego Janickiego), a także międzynarodowym (Międzynarodowy Festiwal Kolęd i Pastorałek).

Na terenie miasta Przemysła działają również instytucje, których oferta skierowana jest nie tylko do mieszkańców, ale również turystów, w tym m.in.:

- Galeria Sztuki Współczesnej w Przemysłu,
- Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemysłu,
- Muzeum Archidiecezjalne w Przemysłu,
- Przemyskie Centrum Nauki i Kultury ZAMEK uhonorowane odznaką „Zasłużony dla Kultury Polskiej”,
- Muzeum Dzwonów i Fajek w Przemysłu,
- Muzeum Ratownictwa i Techniki w Przemysłu.

Według danych GUS, w 2022 roku centra, domy i ośrodki kultury działające na obszarze MOF Przemysła zorganizowały łącznie 377 328 imprez, w których udział wzięło 64 775 osób.

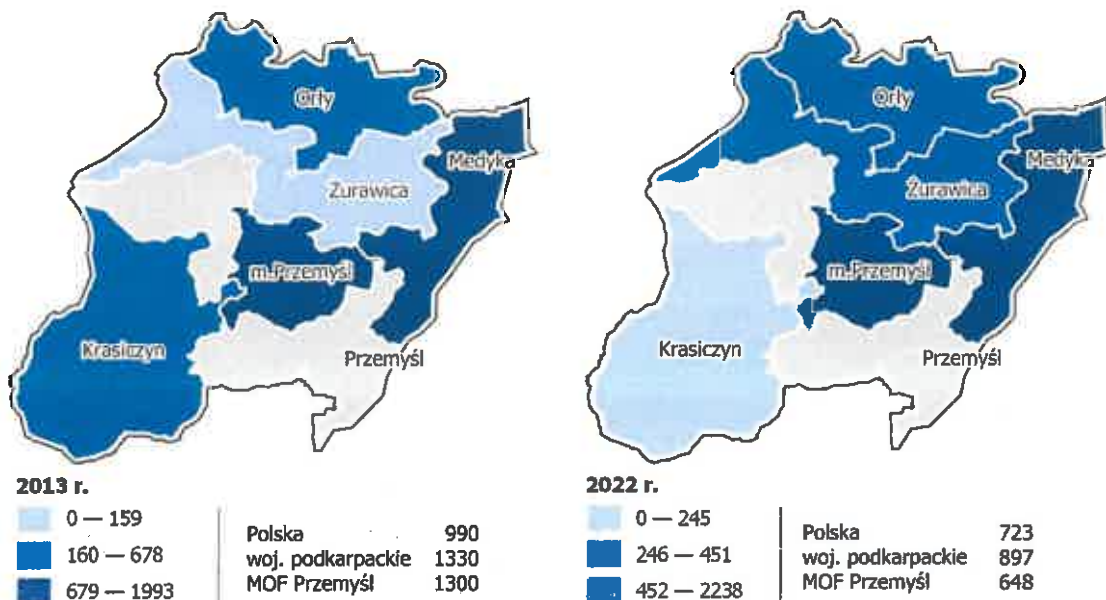
Rysunek 19 Liczba imprez organizowanych przez centra, domy i ośrodki kultury na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2022 r. liczba imprez organizowanych przez centra, domy i ośrodki kultury działające na obszarze MOF Przemysła w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyniosła 5,8, co jest wynikiem zbliżonym do wyniku w województwie podkarpackim (6,1) i kraju (6,0). Najwięcej imprez w 2022 r. zorganizowano w gminie Medyka (40,3) i w mieście Przemysłu (4,6), a najmniejszą ich liczbę odnotowano w gminach: Orły (2,2), gminie Żurawica (2,4).

Rysunek 20 Liczba uczestników imprez organizowanych przez ośrodki kultury na terenie MOF Przemysła na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Liczba organizowanych imprez przez ośrodki kultury przekłada się także na liczbę uczestników, która również jest wyrażona wskaźnikiem w przeliczeniu na 1000 ludności. W roku 2022 jego wartość dla całego obszaru MOF Przemyśla wyniosła 648, co jest wynikiem niższym niż w województwie podkarpackim (897) i w kraju (723). Najwięcej osób wzięło udział w imprezach na terenie gminy Medyka (2238) i w mieście Przemyślu (774), a najmniej w gminie Krasieczyn (230) i w gminie Orły (291). W gminie Medyka odnotowano też największy wzrost (895), a także w gminie Orły (52) przybyło uczestników imprez organizowanych przez instytucje kultury. W mieście Przemyślu jednak odnotowano bardzo duży spadek (-1219), a dynamika dla całego obszaru MOF Przemyśla odnotowuje minusowy wynik: – 652. Zmniejszenie liczby uczestników organizowanych imprez związane jest z pandemią COVID-19, która wybuchła w 2020 r. – w jej wyniku wdrożono bowiem ograniczenia, które przełożyły się zarówno na liczbę wydarzeń kulturalnych, jak i ich uczestników.

Na intensywność życia kulturalnego ma także wpływ działalność kół, klubów i sekcji, które funkcjonują w centrach kultury znajdujących się na terenie MOF Przemyśla. W 2022 roku odnotowano działalność 11 takich miejsc na całym obszarze MOF.

Tabela 8 Liczba kół, klubów i sekcji i liczba ich członków w 2013 r.

Jednostka	Kola, kluby i sekcje		Członkowie kół, klubów i sekcji	
	2013	2022	2013	2022
Miasto Przemyśl	10	6	254	139
Gmina Krasieczyn	4	2	113	70
Gmina Medyka	2	2	31	23
Gmina Orły	11	0	163	0
Gmina Przemyśl	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych
Gmina Żurawica	0	1	0	15
MOF Przemyśla	27	11	561	247

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Podobna dynamika jest także zauważalna w liczbie funkcjonujących kół, klubów i sekcji, a także w liczbie osób do nich należących. W 2022 roku na obszarze MOF Przemyśla funkcjonowało 11 takich instytucji, co jest widocznym spadkiem w stosunku do roku 2013, kiedy ich liczba wynosiła 27. Mniejsza liczba klubów, sekcji i kół ma też odzwierciedlenie w liczbie osób do nich należących, w roku 2013 było to 561 osób, a w roku 2022 już tylko 247. Zauważalne spadki w liczbie kół, klubów i sekcji, a także osób do nich zapisanych mogą być konsekwencją ograniczeń ich działalności w czasie pandemii COVID-19. Ponadto, w ramach instytucji kultury na terenie MOF funkcjonuje łącznie 25 grup artystycznych (teatralnych, muzycznych, tanecznych i folklorystycznych), do których należy łącznie 261 osób¹⁵. Największym poziomem uczestnictwa w tego typu zajęciach charakteryzuje się gmina Krasieczyn, gdzie

¹⁵ Według danych BDL GUS, stan na rok 2022.

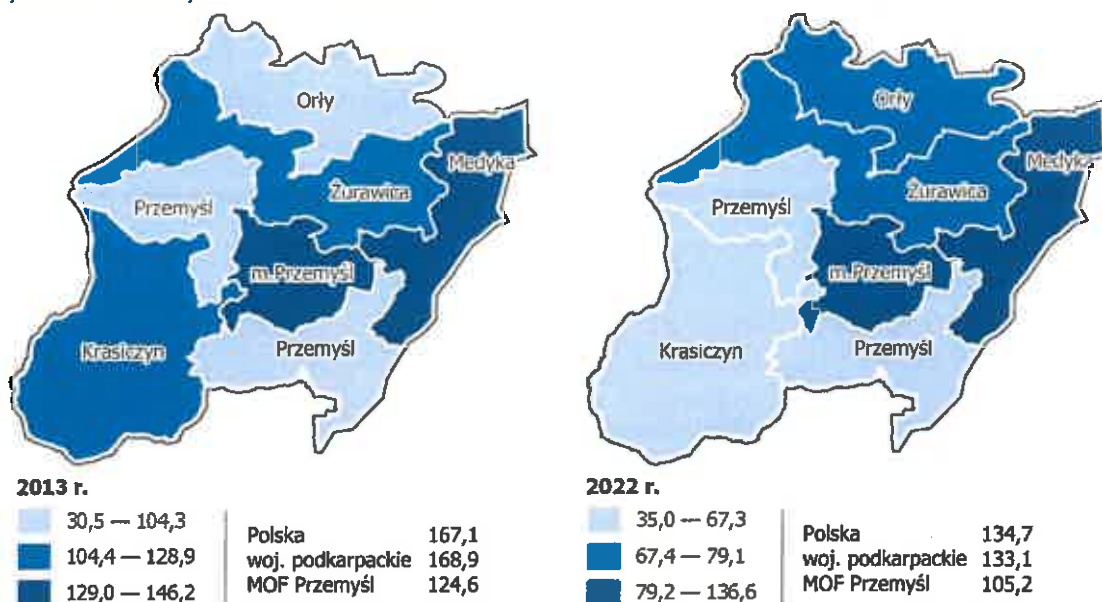
w przeliczeniu na 1000 mieszkańców odnotowano 10,7 członków grup artystycznych. Wartość wskaźnika dla całego MOF to natomiast 2,6 osób na 1000 mieszkańców.

Szczególną rolę w ofercie kulturalnej odgrywają również koła i kluby seniora oraz Uniwersytety Trzeciego Wieku. W 2022 r. na terenie MOF funkcjonował jeden Uniwersytet Trzeciego Wieku z siedzibą w Krasiczynie oraz 2 kluby seniora w Przemysłu.

Kolejną sferą kultury, którą poddano analizie jest obecność bibliotek i aktywność czytelnicza mieszkańców MOF Przemysłu. Łącznie w gminach MOF funkcjonuje 29¹⁶ bibliotek i filii bibliotecznych, w tym:

- Przemyska Biblioteka Publiczna im. Ignacego Krasickiego,
- Gminna Biblioteka Publiczna w Krasiczynie,
- Gminna Biblioteka Publiczna w Medyce,
- Gminna Biblioteka Publiczna w Orłach,
- Biblioteka Publiczna Gminy Przemysłu,
- Gminna Biblioteka Publiczna w Żurawicy.

Rysunek 21 Liczba czytelników na 1000 ludności

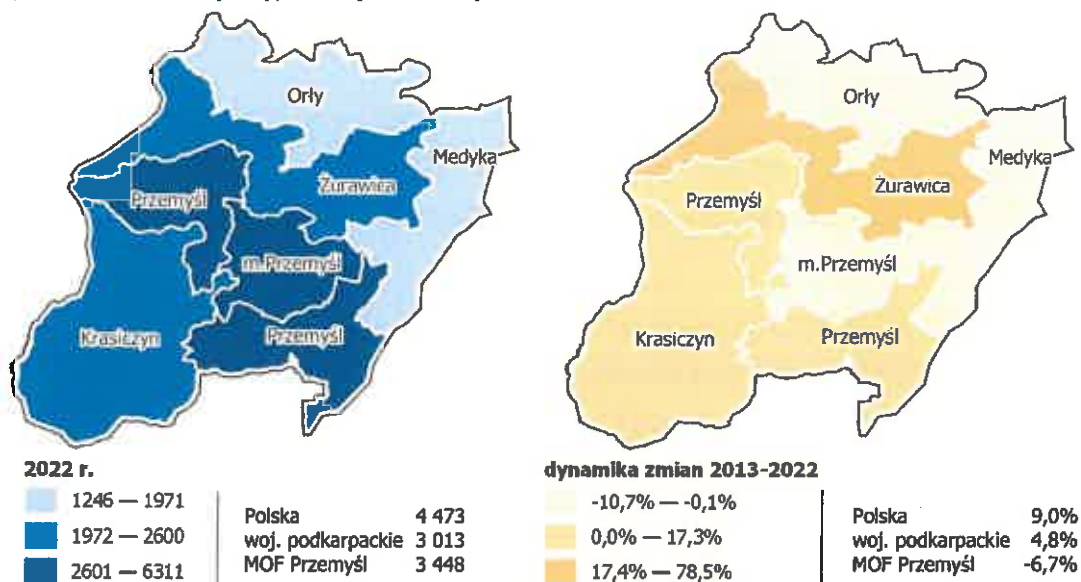
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Liczba czytelników na obszarze całego MOF Przemysłu uległa zmniejszeniu w ciągu ostatnich dziesięciu lat i w roku 2022 w przeliczeniu na 1000 ludności wyniosła 105,2. Jest to wartość niższa niż w województwie podkarpackim (133,1) i w kraju (134,7). Największy odsetek czytelników został

¹⁶ Według danych BDL GUS, stan na rok 2022 r.

odnotowany na terenie miasta Przemysła (136,6), a najniższy w gminie wiejskiej Przemysł (30,5). Poza gminą wiejską Przemysł we wszystkich pozostałych częściach MOF odnotowano tendencję spadkową.

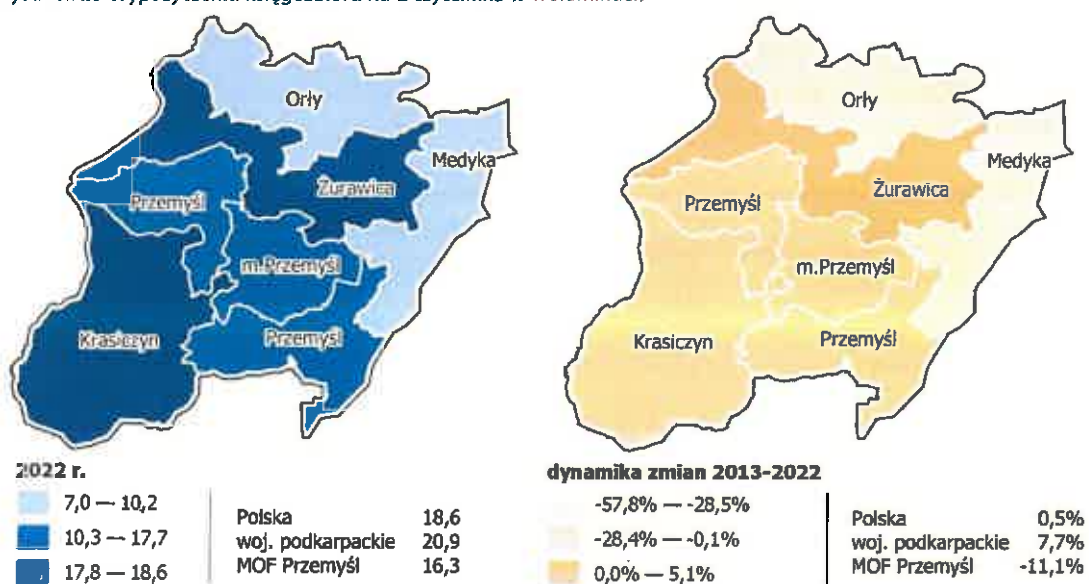
Rysunek 22 Ludność na jedną placówkę biblioteczną

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Według danych GUS w 2022 r. na jedną placówkę biblioteczną w MOF Przemysła przypadało 3 448 osób, co świadczy o stosunkowo dobrej ich dostępności. Rozmieszczenie bibliotek w MOF jest równomierne – w każdej z gmin funkcjonuje bowiem przynajmniej jedna biblioteka. Biorąc jednak pod uwagę liczbę mieszkańców przypadających na jedną placówkę, największym obciążeniem charakteryzują się te zlokalizowane w mieście Przemysłu (6 311 osób na 1 placówkę), gdzie funkcjonuje łącznie 8 bibliotek z filiami.

Rysunek 23 Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach

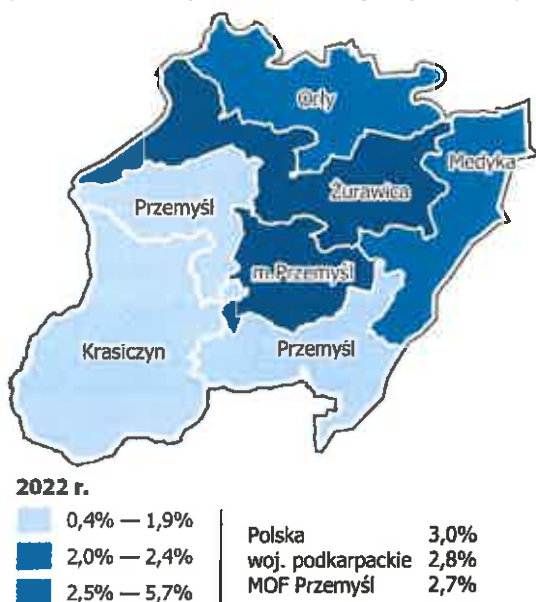

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analizie poddano także liczbę wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika wyrażoną w woluminach. Dla MOF Przemyśla wskaźnik przyjął w 2022 roku wartość 16,3, przy czym najwyższą liczbę wypożyczonych woluminów w przeliczeniu na 1 czytelnika odnotowano w gminie Krasieczyn (18,2). Jest ona zbliżona do wartości krajowej (18,2) i niższa niż średnia dla województwa podkarpackiego (20,9). Poza gminą Żurawica, w której odnotowano dodatnią dynamikę zmian (+5,1%) w pozostałych częściach obszaru MOF odnotowano spadek.

Istotnym wskaźnikiem jest także udział wydatków na kulturę w wydatkach ogółem.

Rysunek 24 Udział wydatków na kulturę w wydatkach ogółem w 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Udział wydatków na kulturę w wydatkach ogółem w MOF Przemyśla w 2022 r. wyniósł 2,7% i był zbliżony do wartości udziału w województwie podkarpackim (2,8%) i niższy niż w kraju (3,0%). Najwięcej środków na kulturę przeznaczono w gminie Żurawica (5,7%), a najmniej w gminie wiejskiej Przemyśl (0,4%).

2.5 Bezpieczeństwo publiczne

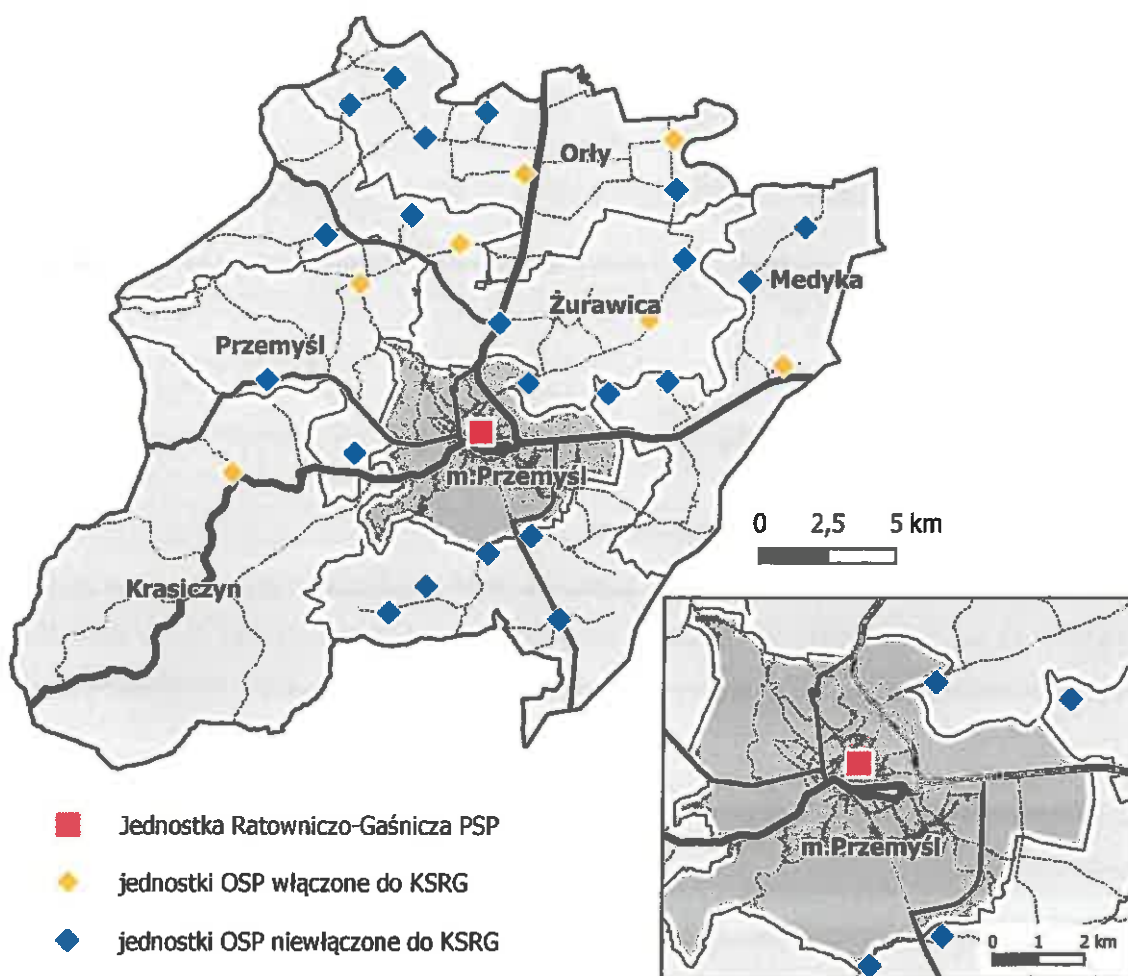

Ostatnim obszarem poddanym analizie w diagnozie społecznej jest bezpieczeństwo publiczne. Zapewnienie bezpieczeństwa publicznego na terenie MOF Przemyśla jest istotne z punktu widzenia jakości życia mieszkańców oraz może mieć bezpośredni wpływ na atrakcyjność osiedleńczą, czy w przypadku jego braku na depopulację obszaru. Jak wskazuje ustawa o samorządzie gminnym¹⁷ utrzymanie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli, a tym

¹⁷ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40 z późn. zm.).

zakresie m.in. dbania o bezpieczeństwo komunikacyjne i medyczne, jest zadaniem własnym gminy. Tworzenie bezpiecznego miasta jest przedsięwzięciem, którego nie da się zorganizować w krótkim czasie. Działania te powinny być procesem zorganizowanym, podporządkowanym określone programowi i oparte na ciągłej współpracy z poszczególnymi służbami, inspekcjami i strażami. Istotnym aspektem tej współpracy w sferze działania samorządu lokalnego jest funkcjonowanie na szczeblu powiatu komisji bezpieczeństwa i porządku publicznego, która uregulowana została w Ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2023 r. poz. 572). W związku z tym w mieście Przemyślu od wielu lat funkcjonuje wspólna Komisja Bezpieczeństwa i Porządku Publicznego dla Miasta Przemyśla i Powiatu Przemyskiego, w ramach porozumienia¹⁸.

Rysunek 25 Jednostki ratowniczo-gaśnicze działające na terenie MOF Przemyśla

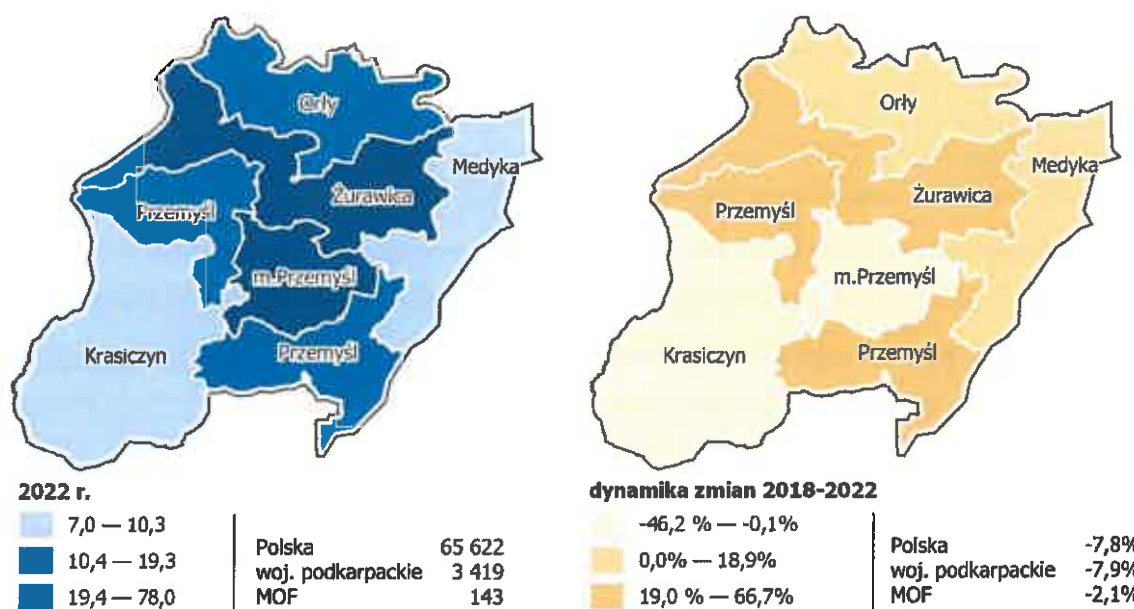

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

¹⁸ Porozumienie z dnia 18.12.2017 r. zawarte pomiędzy Starostą Przemyskim a Prezydentem Miasta Przemyśla

Na terenie MOF Przemysłu funkcjonuje łącznie 29 jednostek ratowniczo-gaśniczych, w tym jedna Jednostka Ratowniczo Gaśnicza Państwowej Straży Pożarnej w Przemysłu oraz 28 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej (w tym 7 włączonych do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego). Odpowiadają one m.in. za bezpieczeństwo w dziedzinie ochrony przeciwpożarowej, ratownictwa technicznego, chemicznego, ekologicznego, medycznego i wodnego. Na poziom bezpieczeństwa publicznego wpływ ma również bezpieczeństwo w ruchu drogowym. W celu jego określenia, przeanalizowano dane dotyczące występowania miejscowych zagrożeń komunikacyjnych¹⁹.

Rysunek 26 Miejsowe zagrożenia komunikacyjne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na potrzeby diagnozy analizie poddano miejscowe zagrożenia komunikacyjne na przestrzeni 5 lat. Z danych GUS wynika, że ich liczba przeważnie maleje – w 2021 r. na całym obszarze MOF Przemysłu odnotowano 143 zagrożenia komunikacyjne, co w stosunku do roku 2018 jest wynikiem niższym o 2,1%, jednak spadek ten jest niewielki w porównaniu w województwie podkarpackim (-7,9%) i krajem (-7,8%). W gminie Żurawica odnotowano bardzo wysoki wzrost zagrożeń komunikacyjnych (+66,7%), a największy spadek nastąpił na terenie gminy Krasiczyn (-46,2%).

Dane Systemu Ewidencji Wypadków i Kolizji za lata 2017-2021 wskazują na niewielką tendencję spadkową – liczba zdarzeń drogowych na terenie MOF zmalała w tym czasie o blisko 5%. Zdecydowanie najmniej zdarzeń odnotowano w 2020 r., co wynikać może m.in. z ograniczeń wprowadzonych

¹⁹ Za GUS: miejscowe zagrożenie to inne niż pożar zdarzenia wynikające z rozwoju cywilizacyjnego, działań człowieka lub naturalnych sił przyrody, stwarzające zagrożenie dla życia, zdrowia, mienia lub środowiska. Dane dot. miejscowych zagrożeń w komunikacji dotyczą wypadków w komunikacji: drogowej, kolejowej, lotniczej.

w wyniku pandemii COVID-19. Głównymi przyczynami zarejestrowanych wypadków i kolizji było nieudzielenie pierwszeństwa przejazdu, niezachowanie bezpiecznej odległości między pojazdami oraz niedostosowanie prędkości do panujących warunków. W przypadku zdarzeń z udziałem pieszych najczęstszym powodem zdarzenia było nieustąpienie pierwszeństwa pieszemu przez kierującego pojazdem – może to sugerować potrzebę poprawy bezpieczeństwa na wyznaczonych przejściach dla pieszych.

Tabela 9 Liczba zdarzeń drogowych na terenie MOF w latach 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Miasto Przemyśl	820	856	802	671	777
Gmina Krasieczyn	5	7	6	9	4
Gmina Medyka	82	63	64	34	59
Gmina Orły	23	21	22	15	28
Gmina Przemyśl	0	1	0	2	6
Gmina Żurawica	54	47	62	51	63
MOF Przemyśl	984	995	956	782	937

Źródło: opracowanie na podstawie danych Systemu Ewidencji Wypadków i Kolizji.

Warto wspomnieć, że na terenie MOF stacjonują służby mundurowe związane z bezpieczeństwem narodowym takie jak: 5 Batalion Strzelców Podhalańskich, Bieszczadzki Oddział Straży Granicznej, Rejonowy Warsztat Techniczny 3 Regionalnej Bazy Logistycznej, 1 Batalion Czołgów. Obecność tego typu podmiotów wynika m.in. z przygranicznego położenia MOF.

3. Diagnoza w wymiarze gospodarczym

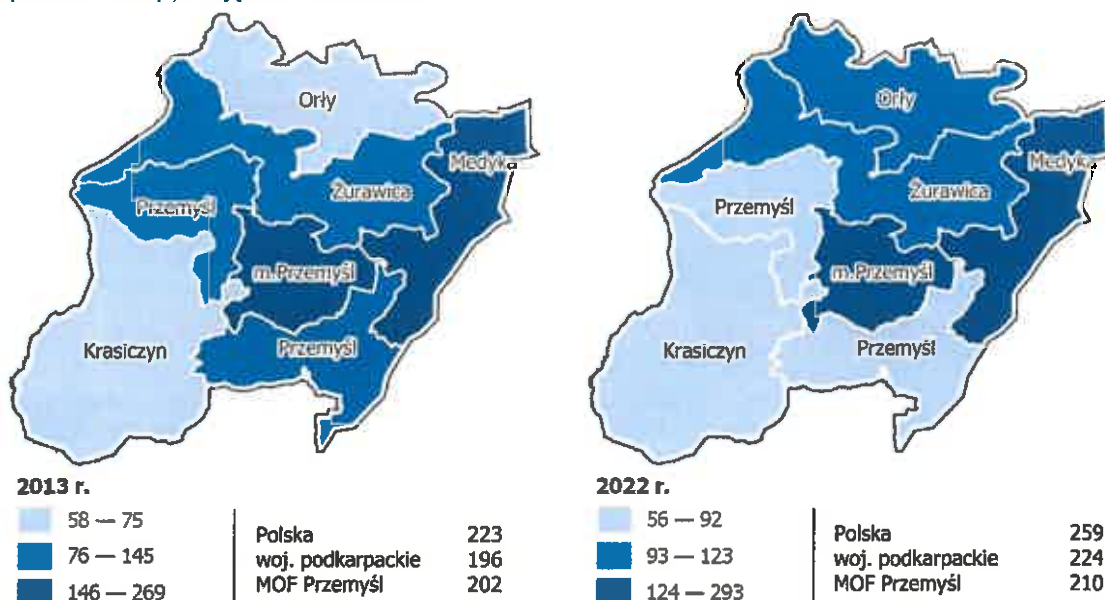

3.1 Rynek pracy

Analiza sytuacji na rynku pracy, jego funkcjonowania i kondycji jest jednym z istotnych działań niezbędnych do przeprowadzenia diagnozy gospodarczej MOF Przemysła. Według danych GUS w 2021 r. liczba pracujących²⁰ w gminach MOF Przemysła wyniosła 21 208 osób. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców MOF, wartość wskaźnika osiągnęła 210 i była nieco wyższa niż w 2013 r. (202 na 1000 ludności). Jednak nadal w porównaniu z wartością wskaźnika dla województwa podkarpackiego (224 na 1000 ludności) i kraju (259 na 1000 ludności) wartości dla MOF Przemysła są niższe. Najwyższą liczbą osób pracujących w przeliczeniu na 1000 ludności charakteryzuje się miasto Przemysł (293), co wynika z faktu, iż jest ono głównym ośrodkiem handlowo-usługowym oraz administracyjnym powiatu. Z kolei niższe wartości wskaźników w pozostałych gminach wynikają m.in. z ich miejsko-wiejskiego charakteru i sposobu definiowania osób pracujących (nie są do nich zaliczane osoby pracujące w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, stanowiące duży odsetek na obszarach wiejskich).

Rysunek 27 Osoby pracujące na 1000 ludności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

²⁰ Według danych GUS: Wg faktycznego miejsca pracy. Dane nie obejmują pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w fundacjach, stowarzyszeniach i innych organizacjach społecznych. Dane dot. podmiotów o liczbie pracujących 10 i więcej osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracujących.

DIAGNOZA

Z analizy *Przepływy ludności związane z zatrudnieniem w 2016 r.* wynika, iż w 2016 r. około 6,7 tys. mieszkańców MOF dojeżdżało do pracy poza gminę zamieszkania, z czego ok. 54% dojeżdżała do innej gminy wchodzącej w skład MOF. Najwięcej mieszkańców MOF dojeżdżało do pracy do Przemysła (78,5% ogółu mieszkańców MOF dojeżdżających do pracy).

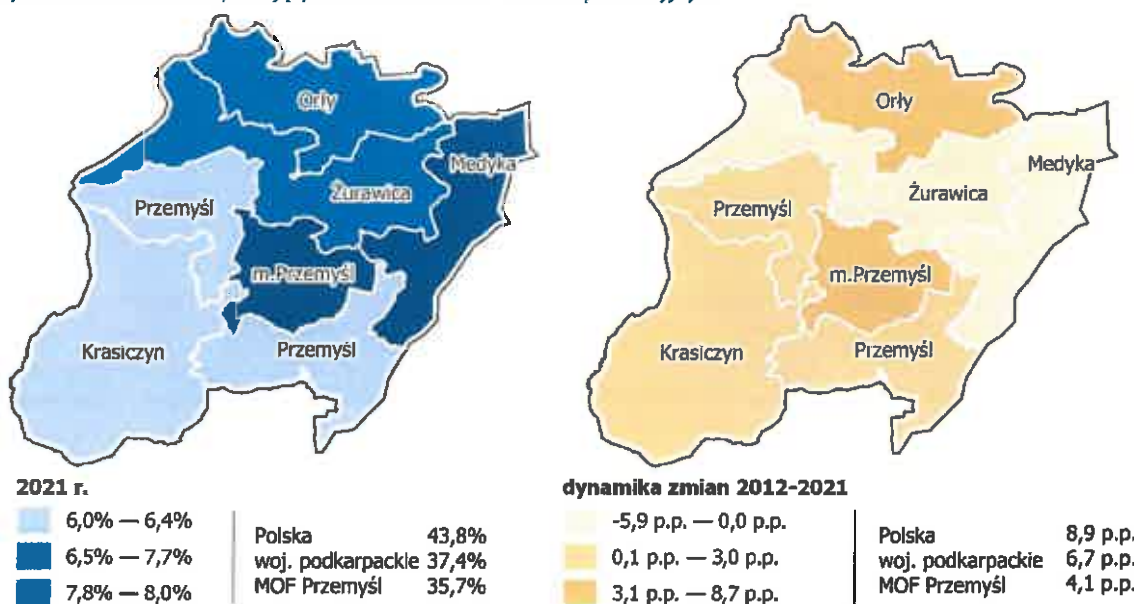
Tabela 10 Przepływy pracownicze w obrębie MOF Przemysła w 2016 r.

Gmina miejsca pracy	Liczba osób dojeżdżających do pracy	Udział osób dojeżdżających do pracy
Miasto Przemysł	2856	78,50%
Gmina Przemysł	123	3,38%
Gmina Orły	142	3,90%
Gmina Krasiczyn	264	7,26%
Gmina Żurawica	155	4,26%
Gmina Medyka	98	2,69%
MOF Przemysła	3 638	100,00%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Kolejnym wskaźnikiem obrazującym sytuację na rynku pracy jest udział osób pracujących w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.

Rysunek 28 Udział osób pracujących w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

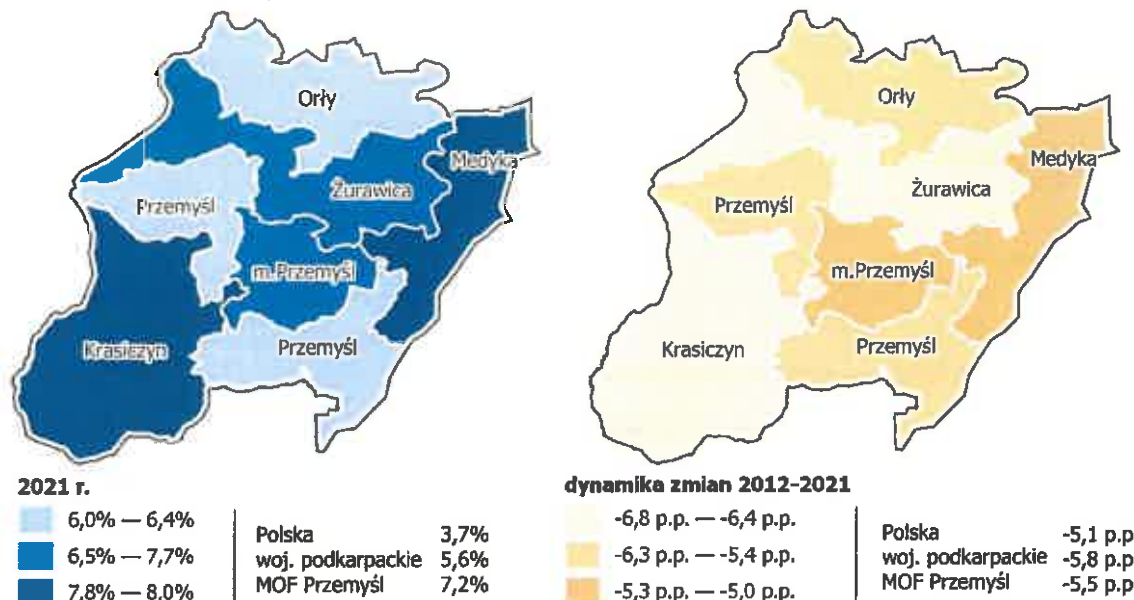
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Udział pracujących w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w MOF Przemysła w 2021 r. wynosił 35,7% i był o 4,1 pp. wyższy w porównaniu do roku 2012. Zarówno wartość wskaźnika, jak i dynamika zmian w tym zakresie w MOF jest zbliżona do średniej wojewódzkiej (37,4%) i jednocześnie niższa niż średnia krajowa (43,8%). Najniższy udział osób pracujących charakteryzuje gminę Krasiczyn (9,2%), gdzie odnotowano też bardzo niewielki wzrost w ciągu ostatnich dziesięciu lat (wzrost 0,2 pp.). Z kolei

w gminach Medyka i Żurawica odnotowano spadek wartości wskaźnika (spadek o kolejno 5,9 pp. i 0,3 pp.).

Istotnym zagadnieniem opisującym sytuację na rynku pracy są również wskaźniki skupiające się na poziomie bezrobocia.

Rysunek 29 Udział bezrobotnych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym

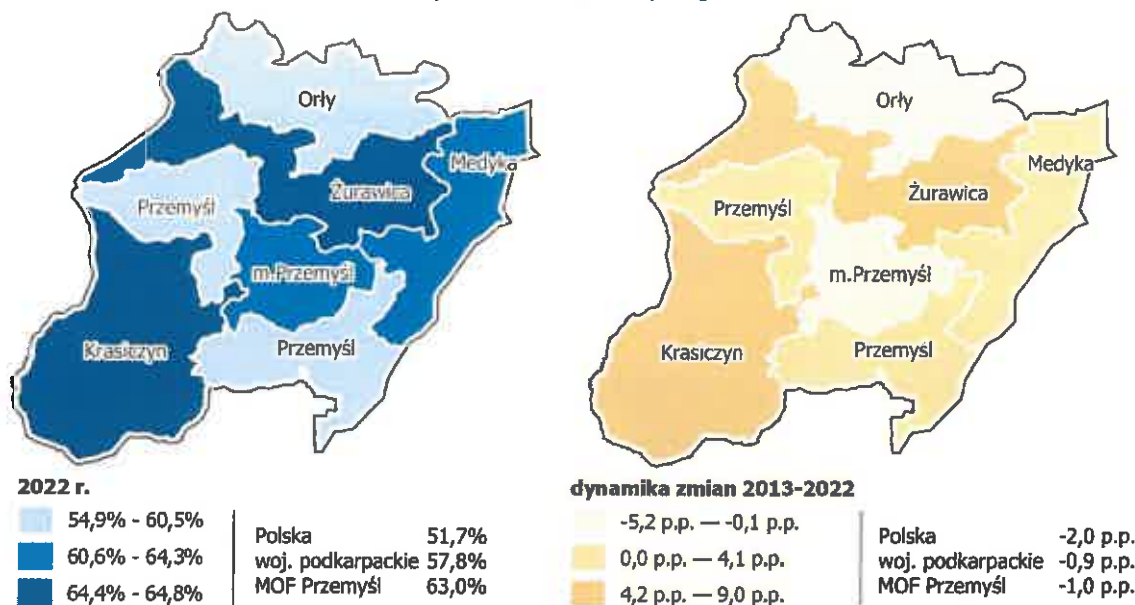

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Jako pierwszy poddano analizie udział osób bezrobotnych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym. Dla całego obszaru MOF Przemysła wskaźnik ten przyjmuje wartość 7,2% i jest dużo wyższy od wartości dla województwa podkarpackiego (5,6%) i kraju (3,7%), co jest negatywnym zjawiskiem. Sytuacja przedstawia się szczególnie niekorzystnie w przypadku gmin: Krasieczyn i Medyka, gdzie udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym wyniósł kolejno 7,8% i 8,0%. We wszystkich analizowanych jednostkach w ostatniej dekadzie odnotowano jednak spadek wartości wskaźnika, przy czym dla całego MOF kształtował się on na poziomie 5,5 pp.

W celu pogłębienia analizy dotyczącej bezrobocia, przeanalizowano udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem oraz udział kobiet w strukturze bezrobotnych.

Rysunek 30 Udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem

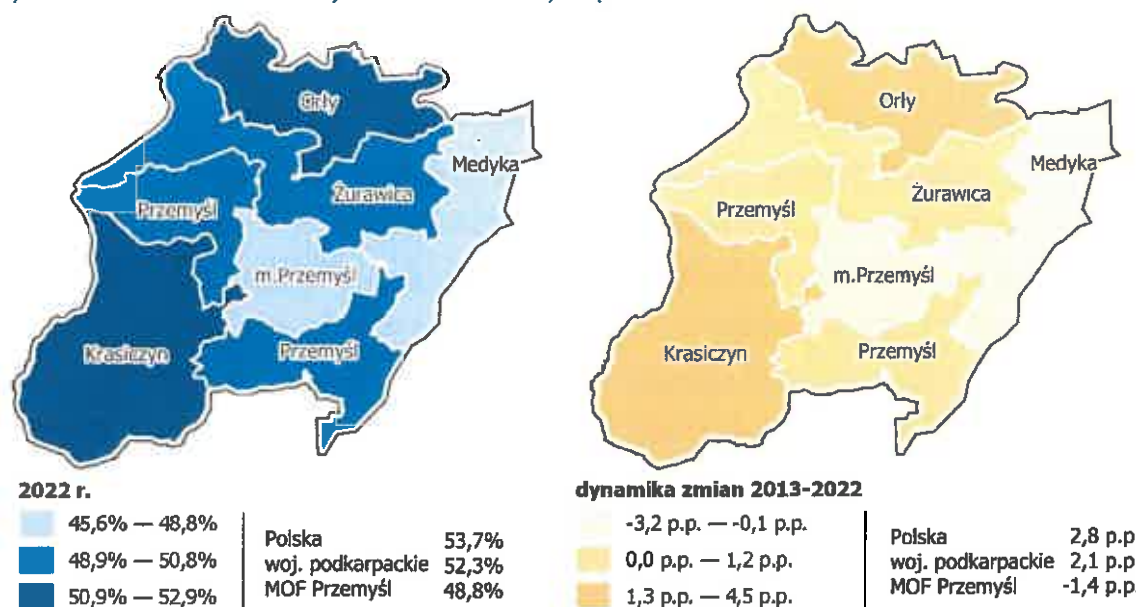

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Według danych GUS 63% bezrobotnych w MOF Przemysła stanowią osoby długotrwale bezrobotne²¹. Jest to wyższa wartość niż w województwie podkarpackim (57,8%) i w kraju (51,7%), co może świadczyć o szczególnie niekorzystnej sytuacji na lokalnym rynku pracy. Najwyższą wartość wskaźnik przyjmuje w gminie Krasiczyn (64,8%), gdzie odnotowano także największy w MOF wzrost na przestrzeni 10 lat (wzrost o 9,0 pp). Spadek udziału osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie osób bezrobotnych odnotowano natomiast w gminie Orły (-5,2 pp.) i na terenie miasta Przemysła (-4,0 pp). W jednostkach tych obserwujemy też największy udział osób pracujących w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.

²¹ Za GUS: Osoby długotrwale bezrobotne to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych w miejscu pracy.

Rysunek 31 Udział kobiet bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Kobiety w strukturze bezrobotnych w MOF Przemyśla stanowią 48,8%, a w ostatnich 10 latach odnotowano spadek tego wskaźnika (-1,4 pp). Jest to dobry wynik w odniesieniu do sytuacji województwa podkarpackiego, gdzie wartość wskaźnika wzrosła o 2,1 pp. oraz kraju (wzrost o 2,8 pp.). Sytuacja na całym badanym obszarze jest jednak bardzo zróżnicowana. Największy spadek liczby bezrobotnych kobiet zanotowano w mieście Przemyśl (-3,2 pp.). Może to mieć związek z większą liczbą dostępnych miejsc w żłobkach i przedszkolach, co przekłada się na większą możliwość powrotu do pracy kobiet posiadających dzieci, a także z większą liczbą miejsc, w których mogą podjąć prace kobiety (np. większa liczba instytucji oświatowych, administracji czy branży usługowej). Również w gminie Medyka odnotowano spadek (-0,6 pp.). W pozostałych gminach odnotowano natomiast wzrost udziału kobiet bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem, przy czym najgorzej sytuacja prezentuje się w gminie Krasieczyn (wzrost o 4,5 pp.).

Analizując rynek pracy warto przyrzeć się barometrowi zawodów²² w powiecie przemyskim i na terenie miasta Przemyśla. Jako deficyt wśród poszukujących pacy wskazano m.in. mechaników samochodowych, kierowców autobusów, kucharzy, lekarzy, nauczycieli, ratowników medycznych, pielęgniarki i położne. Natomiast równowaga popytu i podaży wśród zawodów jest zachowana m.in. w przypadku animatorów kultury, specjalistów ds. organizacji wydarzeń i szeroko rozumianej branży usługowej, co może mieć znaczenie przy rozwijaniu usług turystycznych na obszarze MOF Przemyśla. Wskazano także nadwyżkę poszukujących pracy m.in. wśród ekonomistów, specjalistów ds. administracji i pracowników administracyjnych i biurowych.

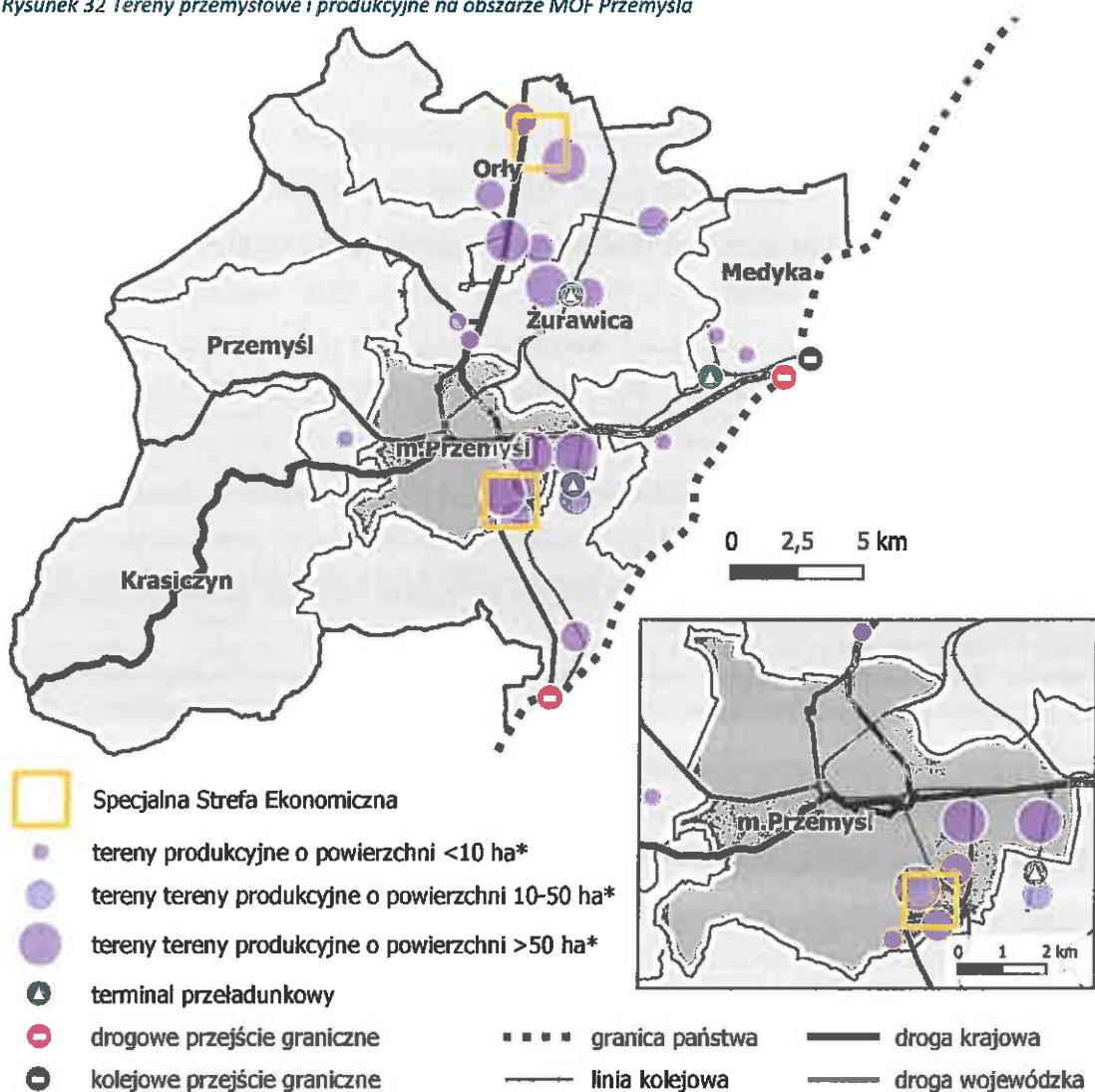
²² <https://barometrzwodow.pl/modul/prognozy-na-plakatach?publication=county&province=9&county=205&year=2023&form-group%5B%5D=all>, [dostęp: 26.10.2023r.].

3.2 Sytuacja gospodarcza

Obszar MOF Przemysła jest zróżnicowany gospodarczo. W 2022 r. na jego terenie zarejestrowanych było 10 336 podmiotów gospodarczych. W mieście znajduje się 100 ha objętych planami miejscowymi terenów inwestycyjnych, w tym 76 ha w ramach podstrefy Tarnobrzeskiej SSE „EURO-PARK WISŁOSAN”. Natomiast na terenie gminy Orły znajduje się Kompleks nr IV w Zadąbrowie, będący także częścią Tarnobrzeskiej SSE, którego obszar inwestycyjny zajmuje 39,22 ha. Warto podkreślić, że obszar ten ma doskonałe atuty lokalizacyjne dzięki bezpośredniemu sąsiedztwu drogi krajowej Nr 77 i węzła autostrady A4(2 km), a także kolejowego przystanku PKP w Sośnicy (2 km), bocznic kolejowej w Żurawicy (9 km), lotniska Rzeszów Jesionka (85 km) i przejścia granicznego z Ukrainą (Medyka 25 km, Korczowa 27 km).

Rysunek 32 Tereny przemysłowe i produkcyjne na obszarze MOF Przemysła

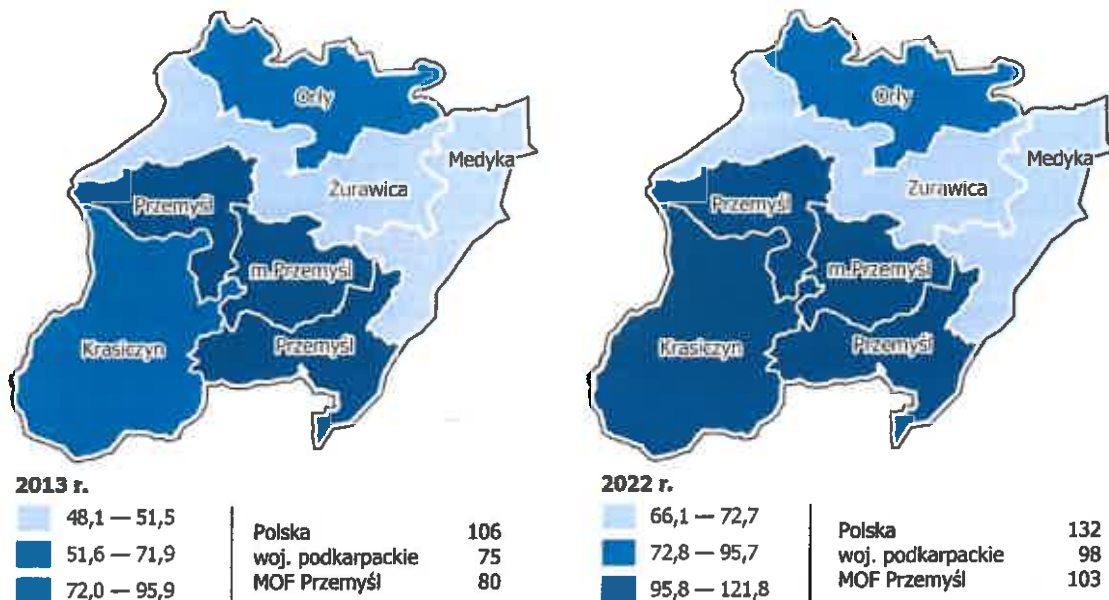
*tereny produkcyjne i produkcyjno-usługowe wskazane w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin

Źródło: Opracowanie własne

Tereny przemysłowe stanowią istotny zasób sprzyjający przyciąganiu nowych inwestycji, innowacji oraz ośrodków badawczo-rozwojowych, a tym samym rozwijaniu nowych branż w regionie. Warto zauważyć także, że bliskość przejść granicznych z Ukrainą i duży potencjał wymiany gospodarczej z rynkami wschodnimi sprzyjają nawiązywaniu współpracy gospodarczej poza Unią Europejską. Natomiast zasoby krajobrazowe i historyczno-kulturowe całego obszaru MOF Przemysła pozwalają na rozwijanie działalności gospodarczych związanych z sektorem turystycznym, co wykazano także w *Strategii Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2030*²³ opisując kierunki działań dla miasta Przemysła i powiatu przemyskiego jako ochronę i promowanie pomników historii, jako elementów dziedzictwa kulturowego regionu, a także wskazując na miasto Przemysł jako obszar mający predyspozycje do rozwoju usług wyższego rzędu kulturalnych, turystycznych, sportowych i edukacyjnych.

Wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1000 ludności przyjmuje dla obszaru MOF wartość 103 w roku 2022. Największy potencjał w tym zakresie wykazuje miasto Przemysł. Zlokalizowanych jest w nim najwięcej podmiotów gospodarczych, zarówno osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, jak i spółek handlowych. Miasto Przemysł wydaje się być obszarem szybko rozwijającym na tle województwa podkarpackiego, dla którego wartość wskaźnika wynosi 98 i zbliżonym tempem przyrostu podmiotów gospodarczych do wartości krajowej (132).

Rysunek 33 Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1000 ludności

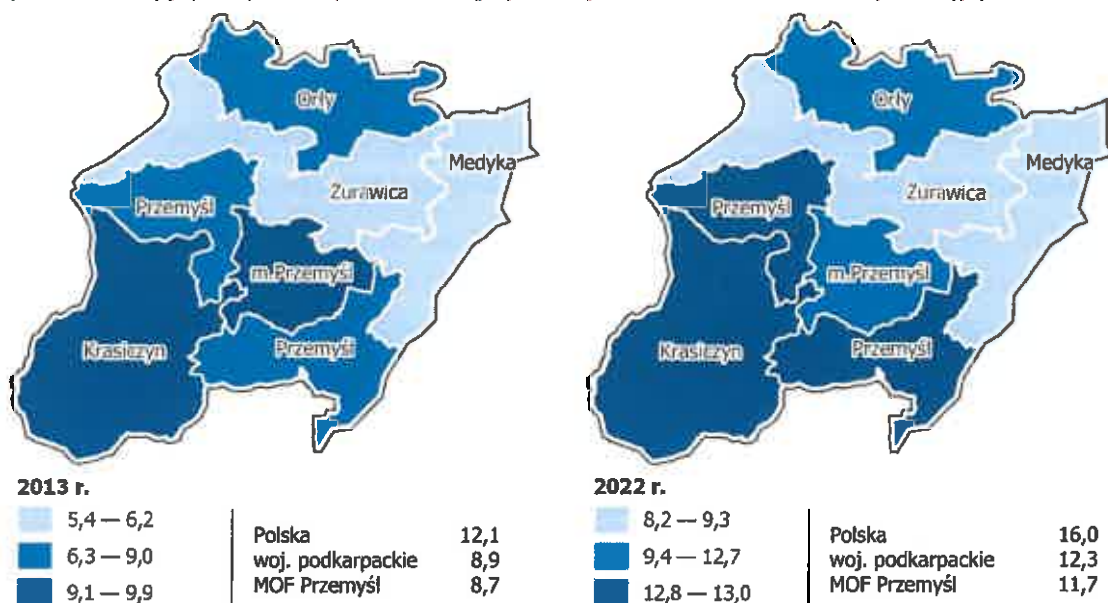
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

²³ Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030, str. 85, 120, [dostęp: 24.10.2023r.].

Najmniej podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w bazie REGON na 1000 mieszkańców odnotowano w gminie Medyka (68). Zgodnie z Raportem miasta Przemyśla o stanie gmina za rok 2022²⁴ zasadniczy wpływ na poziom rozwoju gospodarczego miasta wywiera strefa produkcji materialnej, a szeroko rozumiana działalność gospodarcza angażuje zdecydowaną większość potencjału ludzkiego, środków finansowych i materiałowych jak również infrastrukturę techniczną.

Kolejnym wskaźnikiem gospodarczym, który zbadano na potrzeby tej diagnozy są osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym.

Rysunek 34 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym

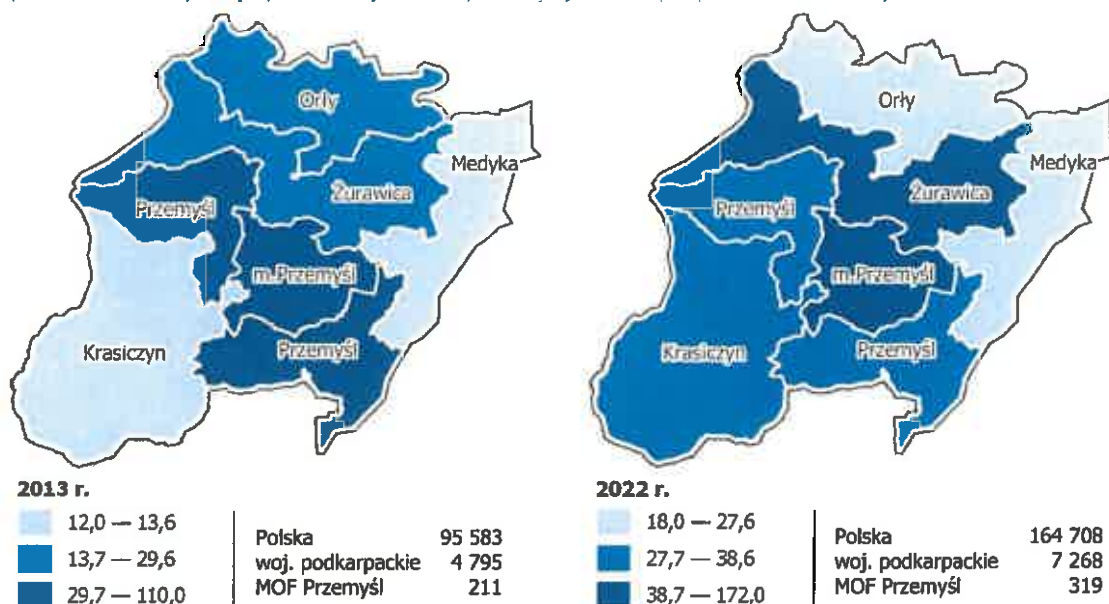
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dla obszaru MOF Przemyśla wskaźnik ten przyjmuje wartość 11,7 | jest zbliżony do wartości osiągniętej w województwie podkarpackim (12,3) i niższy niż w kraju (16). Na przestrzeni ostatniej dekady dostrzegalny jest wzrost w każdej gminie wiejskiej wchodzącej w skład MOF Przemyśla, a także w mieście Przemyśl. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w gminie wiejskiej Przemyśl (13), a najniższą w gminie Medyka (8,2). Również najwyższa dynamika występuje na terenie gminy wiejskiej Przemyśl (4,04).

Przenalizowano także bilans firm (rozumiany jako różnica między liczbą firm nowo zarejestrowanych a wyrejestrowanych) działających na obszarze MOF Przemyśla.

²⁴ Raport Miasta Przemyśla o stanie gminy za rok 2022; str. 21-23, [dostęp: 24.10.2023r.].

Rysunek 35 Różnica pomiędzy nowozarejestrowanymi a wyrejestrowanymi podmiotami na 10 tys. ludności

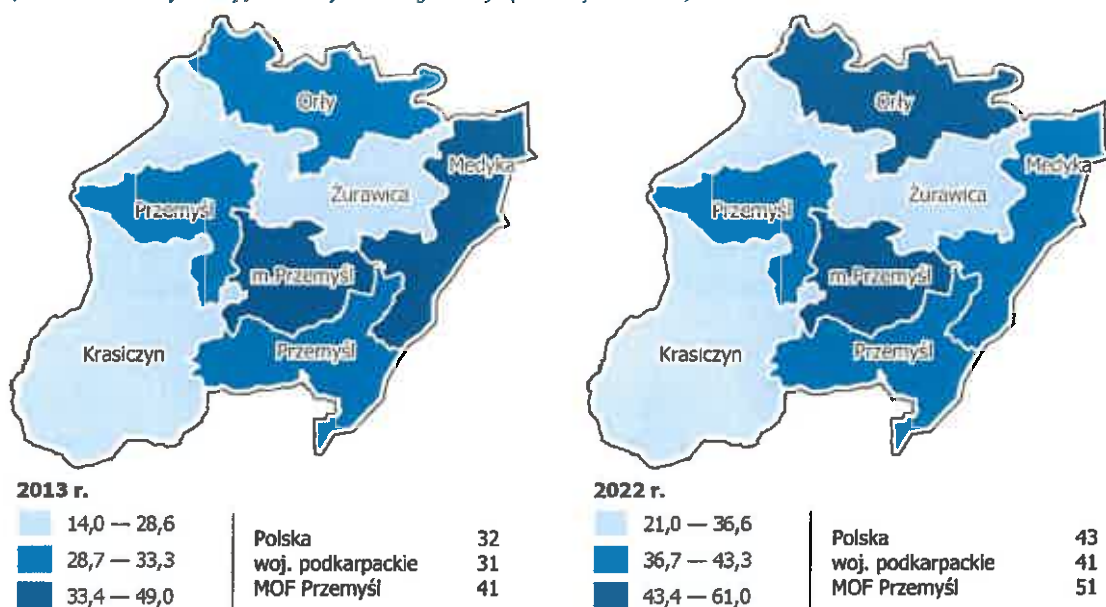

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Poza gminą Orły, dla której dynamika tego procesu wynosi -8 we wszystkich pozostałych częściach obszaru widać przewagę nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych nad wyrejestrowanymi. W porównaniu do 2013 r. wartość wskaźnika w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców znacznie wzrosła i w 2022 r. wynosiła 319. Mimo to, bilans przedstawia się gorzej niż średnia dla województwa (7 268) i kraju (164 708). Najkorzystniej przedstawia się bilans dla miasta Przemyśla, podobnie jak w przypadku liczby zarejestrowanych podmiotów – w 2022 r. różnica między nowo zarejestrowanymi a wyrejestrowanymi podmiotami gospodarczymi wyniosła 172.

Ostatnim poddanym badaniu wskaźnikiem odnoszącym się do sfery gospodarczej, ale także obrazującej aktywność społeczną mieszkańców, była liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności.

Rysunek 36 Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Liczba organizacji pozarządowych w 2022 r. w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców MOF Przemyska wynosiła 51 i była wyższa niż w województwie podkarpackim (41) i kraju (43). W latach 2013-2022 w MOF odnotowano taką samą jak w województwie dynamikę (10) i zbliżoną do krajowej (11). Największa liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w 2022 r. funkcjonowała na terenie miasta Przemyska (61), a najmniejsza – w gminie Krasiczyn (21). Natomiast w gminie Żurawica na przestrzeni lat odnotowano najmniejszy przyrost liczby organizacji pozarządowych (2), co świadczy o niższej dynamice rozwoju tego sektora w porównaniu do pozostałych analizowanych jednostek. Biorąc pod uwagę znaczenie tego typu podmiotów w rozwoju społeczno-gospodarczym, ważna jest szeroko rozumiana współpraca z istniejącymi organizacjami pozarządowymi, a także prowadzenie działań mających na celu wzrost zinstytucjonalizowanej aktywności społecznej w sferze publicznej, przekładającej się często również na aktywność obywatelską.

3.3 Turystyka

W opracowaniu pt. „Podkarpacki Barometr Turystyczny 2021/2022”²⁵ podkreśla się, że województwo podkarpackie posiada potencjał turystyczny, który może stanowić źródło rozwoju gospodarczego regionu. Potencjał ten wynika przede wszystkim z wysokich walorów przyrodniczo-krajobrazowych i historyczno-kulturowych, które występują również w MOF Przemyska.

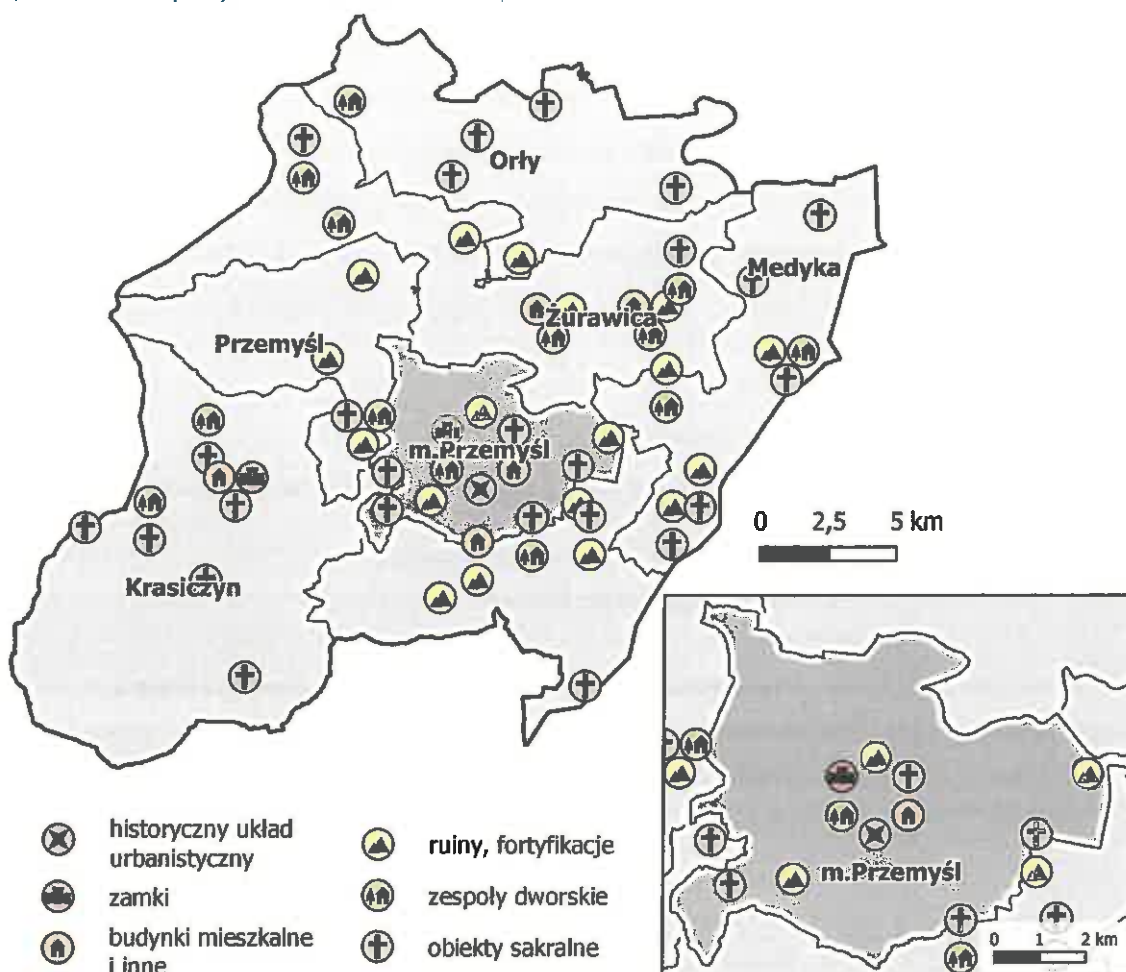
²⁵ Podkarpacki Barometr Turystyczny 2021/2022, opracowanie K. Szpara, B. Gierczak-Korzeniowska, M. Stopa, Rzeszów 2022, str.2.

Na obszarze MOF Przemyśla znajdują się zabytki i miejsca, które świadczą o bogatej historii i wysokich walorach kulturowych regionu, a także wysokiej jakości obszary przyrodnicze. Łącznie w gminach MOF zlokalizowanych jest 686 obiektów wpisanych do ewidencji zabytków, z czego 75% znajduje się na terenie miasta Przemyśla, które jest ważnym centrum kulturowo-historycznym we wschodniej części Polski. W każdej gminie MOF Przemyśla znajdują się atrakcyjne turystycznie obiekty, do których zaliczają się: zamki, zespoły dworskie, obiekty sakralne, fortyfikacje, ruiny, a także budynki mieszkalne i historyczny układ urbanistyczny. Poniższa tabela przedstawia wybrane obiekty zabytkowe w poszczególnych gminach MOF.

Tabela 11 Wybrane obiekty zabytkowe MOF Przemyśla

Miasto Przemyśl	<ul style="list-style-type: none"> • Rynek starego miasta z zachowanym historycznym układem urbanistycznym X-XIII w. i XIV-XVII, • Pałac Lubomirskich z początku XIX wieku, • Fortyfikacje twierdzy <i>Przemyśl</i>,
Gmina Krasieczyn	<ul style="list-style-type: none"> • Zespół Pałacowo-Zamkowy, zabytek klasy „0”, z połowy XVI wieku, • Cerkiew greko-katolicka z 1630 roku w Kruhelu Wielkim, • Kościół pw. św. Barbary i św. Marcina z 2 połowy XVIII,
Gmina Żurawica	<ul style="list-style-type: none"> • Zespół dworski z połowy XIX w Żurawicy Górnej, • Fortyfikacje twierdzy Przemyśl – Fort XII „Werner” i inne, • Zespół koszarowy sprzed 1914 roku,
Gmina Orły	<ul style="list-style-type: none"> • Zespół dworski z XIX wieku w Ciemiężowicach, • Fortyfikacje twierdzy Przemyśl – Fort W-XI „Duńkowiczki” w Duńkowiczkach, • Cmentarz wojenny z I WŚ w Hnatkowicach,
Gmina Medyka	<ul style="list-style-type: none"> • Kościół pw. Św. Piotra i Pawła z 1607 roku, • Fortyfikacje twierdzy Przemyśl z 1890 roku w Siedliskach, • 3 schrony bojowe z Przemyskiego Rejonu Uzbrojonego Linii Mołotowa,
Gmina Przemyśl	<ul style="list-style-type: none"> • Fortyfikacje twierdzy Przemyśl – Fort GW V „Grochowce” i Va „Grochowce – Leśniczówka”, Fort artyleryjski W VI „Helicha” w Grochowcach, • Fortyfikacje twierdzy Przemyśl – Fort W VIII „Łętownia” i Fort VIII a „Łętownia – Leśniczówka” w Łętowni, • Dalsze części fortyfikacji twierdzy Przemyśl w Pikulicach, Ujkowicach, Ostrowie, Łuczycach.

Rysunek 37 Obiekty zabytkowe na terenie MOF Przemyśla

Źródło: Opracowanie własne.

Przez teren MOF przebiegają kulturowe i tematyczne szlaki turystyczne prezentujące przede wszystkim walory historyczno-kulturowe regionu, w tym m.in.:

- Wschodni Szlak Rowerowy Green VELO (liczący ponad 2 000km szlak przebiegający przez pięć województw we wschodniej Polsce), a w jego ramach odcinki: VELO San, VELO Bieszczady,
- Szlak Forteczny,
- Szlak Rowerowy VIA Regia (tzw. Drogi św. Jakuba),
- Szlak „Śladami Dzielnego Wojaka Szwejka”,
- Rowerowy Szlak Nadszańskich Umocnień,
- Szlak Architektury Drewnianej – do którego należy cerkiew greckokatolicka w Przemyślu, kościół pw. śś. Apostołów Piotra i Pawła w Medyce, dzwonnica w Prałkowcach (g. Krasiczyn) oraz cerkiew greckokatolicka w Zadąbrowie (gm. Orły),
- Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej,
- Szlak Chasydzki,
- Szlak Kulinaryny „Podkarpackie Smaki”,

- Szlak „Śladami dobrego wojaka Szwejka”,
- Podkarpacka Droga św. Jakuba Via Regia,
- Szlak Śladami Aleksandra Fredry.

Według stanu na 2020 r., w województwie podkarpackim znajduje się łącznie 210 oznakowanych szlaków o łącznej długości ok. 7 189,5 km, w tym²⁶:

- 6 szlaków międzynarodowych o łącznej długości ok. 730,1 km,
- 10 szlaków ponadregionalnych o łącznej długości 799,3 km,
- 19 szlaków regionalnych o łącznej długości 1281,2 km,
- 175 szlaków lokalnych o łącznej długości 4378,9 km.

Z audytu szlaków tematycznych i kulturowych w województwie podkarpackim wynika, że są one cennym potencjałem do rozwijania turystyki, jednak wymagają podjęcia działań ukierunkowanych przede wszystkim na ich odpowiednie oznakowanie i promocję. W odniesieniu do badanych szlaków stwierdzono, iż ok. 90% z nich nie posiada aktualnych, ogólnodostępnych materiałów w formie drukowanej, ponadto część oznaczeń w formie tablic informacyjnych jest złym stanie technicznym, co utrudnia odnalezienie poszukiwanych miejsc czy atrakcji zlokalizowanych w ich ciągu. Co więcej, z badań wynika, iż „turyści bardziej identyfikują i odwiedzają pojedyncze obiekty leżące na szlakach, ale często nie mają wiedzy o szlaku kulturowym jako oddzielnym produkcie turystycznym, obejmującym inne miejsce związane z konkretnym tematem, osobą czy wydarzeniem”²⁷. Takim przykładem jest np. pomnik Dobrego Wojaka Szwejka w Przemysłu, który są częścią transgranicznego Szlaku Śladami Dobrego Wojaka Szwejka.

W ramach Audytu potencjału produktów turystyki rowerowej województwa podkarpackiego zrealizowanego w 2020 r., przeprowadzono 12 wizji lokalnych stanu technicznego oznakowania wybranych szlaków i tras w województwie podkarpackim. Jednym z badanych szlaków była Forteczna trasa rowerowa – południowa, przebiegająca przez południową część MOF Przemysłu. Z oceny stanu szlaku wynika, iż jest on oznakowany bardzo dobrze poza kilkoma brakami. Jakość oznakowania jest jednak niska – znaki są wyblakłe/wytarte, a ich usytuowanie często problematyczne (zarośnięte/zasłonięte znaki). Ponadto, stwierdzono, iż problematyczny jest wyjazd z Przemysłu i powrót do niego - odbywa się bowiem drogą o dużym natężeniu ruchu. Słabą stroną szlaku jest

²⁶ Audyt potencjału produktów turystyki rowerowej województwa podkarpackiego, Synergia Sp. z o.o. Lublin, Zespół Oddziału Turystyki Departamentu Promocji, Turystyki i Współpracy Gospodarczej Urzędu Narszałkowskiego Województwa Podkarpackiego, Rzeszów – Lublin 2020

²⁷ Audyt Szlaki tematyczne i kulturowe w województwie podkarpackim. Szlaki kulturowe i tematyczne w Podkarpackiem – stan obecny i perspektywy rozwoju, opracowanie: dr Małgorzata Buczek-Kowalik, Rzeszów, 2023

również odcinek przy forcie Prałkowie, który posiada bardzo złą nawierzchnię²⁸. Z Audytu wynika również, że mała liczba tras rowerowych, szczególnie tych odseparowanych od ruchu samochodowego, jest dominującym problemem turystyki rowerowej w województwie podkarpackim. Kolejne istotne problemy to słaba jakość istniejących dróg oraz niesatysfakcjonująca infrastruktura wokół nich. Istniejąca infrastruktura wymaga zatem uzupełnienia i podnoszenia standardu.

W dniu 16 maja 2023 r. Zarząd Województwa Podkarpackiego poprzez Uchwałę nr 487/10171/23, przyjął podstawowy dokument określający Politykę Rowerową Województwa Podkarpackiego. Założono w nim koncepcje sieci korytarzy tras rowerowych, wytyczne projektowania i wykonania infrastruktury rowerowej województwa podkarpackiego, a głównym celem dokumentu jest opracowanie systemowego podejścia wspomagania ruchu rowerowego z koordynacyjną funkcją regionu. Wskazano także, że turystyka rowerowa jest jedną z najbardziej popularnych w województwie podkarpackim, a podkarpacie cechuje rozbudowa i oznakowanie sieci tras rowerowych prowadzących przez najciekawsze miejsca regionu pod względem przyrodniczym, historycznym i kulturowym. Przyjęto też plany rozbudowy sieci rowerowej:

- utworzenie i oznakowanie dwóch nowych szlaków o szczególnym znaczeniu dla rozwoju turystyki rowerowej regionu – Velo San i Velo Karpatia, które będą częścią europejskich szlaków rowerowych,
- rozwój międzynarodowego szlaku dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego „Zielony Rower” Greenway Karpaty Wschodnie²⁹.

Miasto Przemyśl posiada *Plan Rozwoju Lokalnego*, na potrzeby którego przeprowadzono ankietę i zogniskowany wywiad grupowy wśród przedstawicieli branży turystycznej i okoturystycznej³⁰. Respondenci wysoko ocenili ogólną atrakcyjność turystyczną Przemyśla, w tym jakość oferty turystycznej (np. zabytki), gastronomicznej oraz możliwość dojazdu samochodem. Wśród słabych stron miasta znalazło się niewykorzystanie potencjału rzeki San, niedostateczna liczba miejsc parkingowych, niezadowolająca współpraca z sąsiednimi gminami w zakresie rozwoju turystyki, ogólna promocja turystyczna miasta, a także niedostateczna współpraca transgraniczna z Ukrainą. Z opracowania wynika, że wyzwaniem na przyszłość będzie dbałość o zabytki i ich stan techniczny, czyli zwiększanie ogólnie rozumianej estetyki miasta. Potencjał do rozwoju miasta stanowić będzie zagospodarowanie bulwarów nad rzeką San, które mogą stanowić atrakcyjną przestrzeń przyciągającą mieszkańców i turystów – aby tak się stało niezbędny jest rozwój infrastruktury kulturalno-turystycznej nad rzeką

²⁸ Audyt potencjału produktów turystyki rowerowej województwa podkarpackiego, Synergia Sp. z o.o. Lublin, Zespół Oddziału Turystyki Departamentu Promocji, Turystyki i Współpracy Gospodarczej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego, Rzeszów – Lublin 2020

²⁹ Regionalna Polityka Rowerowa Województwa Podkarpackiego, str. 90-93.

³⁰ Raport z badania branży turystycznej w Przemyślu, Przemyśl 2020 r.

oraz oferty gastronomicznej. Respondenci wskazują, że wśród turystów odwiedzających Przemysław dominują mieszkańcy kraju, głównie województwa podkarpackiego, a następnie małopolskiego, mazowieckiego i śląskiego. Dane te wskazują na potencjał do rozwoju m.in. turystyki weekendowej. Większość osób odwiedzających miasto pozostaje tu przez kilka godzin – problemem jest brak turystów nocujących w Przemysław. Turyści przybywający do Przemysław są często zaskoczeni ilością atrakcji zarówno na terenie miasta jak i w okolicznych gminach, co może być skutkiem niewystarczającej promocji obszaru. Wśród barier rozwojowych ankietowani wskazali przede wszystkim niewystarczającą bazę noclegową i infrastrukturę turystyczną - brakuje hoteli 3-4 gwiazdkowych o podwyższonym standardzie, zauważalne są deficyty miejsc parkingowych oraz publicznych toalet w przestrzeni miejskiej. Biorąc pod uwagę dane statystyczne dotyczące liczby miejsc noclegowych oferowanych przez podmioty posiadające co najmniej 10 miejsc noclegowych, zauważa się spadek ich liczby w ostatnim dziesięcioleciu³¹ – baza noclegowa na terenie MOF nie jest rozwijana.

Warto podkreślić, że Miasto Przemysław posiada stronę internetową dedykowaną do promocji atrakcji turystycznych - <http://visit.przemysl.pl/>. Na stronie znajdują się także informacje m.in.: o atrakcjach w okolicy, obiektach noclegowych, sportowo-rekreacyjnych oraz instytucjach kultury. Dzięki temu potencjalny turysta jest w stanie szybko znaleźć najważniejsze informacje na temat miasta i okolic.

Miasto Przemysław posiada *Strategię marki i komunikacji marketingowej Przemysław na lata 2024-2030*, w której zawarto analizę trendów, działań marketingowych oraz przedstawiono markę turystyczno-promocyjną miasta. Dokument wymienia najlepiej oceniane atrakcje turystyczne na terenie MOF takie jak m.in.: Rynek Starego Miasta w Przemysław, Arboretum Bolestraszyce, Zamek Kazimierzowski w Przemysław, Klasztor Zakonu Karmelitów Bosych, POSiR – Stok Narciarski Przemysław, POSiR – Tor Saneczkowy Przemysław, Podziemna Trasa Turystyczna w Przemysław, Łowisko Stary San Hurko, Rezerwat przyrody Skarpa Jaksmanicka.

W ramach wspomnianej strategii przeprowadzono badania ankietowe dotyczące wizerunku miasta. Najczęściej wskazywanym skojarzeniem z Przemysławem była rzeka San, pomimo że jej potencjał nie jest w pełni wykorzystywany. Na podstawie analizy benchmarkingowej zawartej w strategii marketingowej stworzono rekomendacje dla Miasta Przemysław w obszarze turystyki takie jak: rozwijanie atrakcji turystycznych opartych o dziedzictwo kulturowe miasta, promocja i rozwój oferty gastronomicznej, w tym lokalnej kuchni, oferowanie różnorodnych form aktywnego wypoczynku (rozwój sieci ścieżek rowerowych, tras pieszo-rowerowych, sportów wodnych) oraz rozszerzanie oferty dla dzieci (plac zabaw, parki rozrywki itp.). Rekomendacje przedstawione w dokumencie dla Miasta Przemysław można rozszerzyć o pozostałe gminy MOF, które także powinny rozwijać swoją ofertę turystyczną. Obecnie

³¹ Według danych GUS liczba miejsc noclegowych zmalała o 11,4% w latach 2013-2022, wynosząc 1 023 w 2022 r.

na terenie MOF brakuje kompleksowej oferty turystycznej tworzącej spójną całość. Dotychczas wiele turystów odwiedzających Miasto Przemyśl lub okoliczne gminy traktuje je jako jedno z miejsc na trasie, a nie główny cel podróży – może to wynikać m.in. z niedostatecznej oferty noclegowej, braku dużych hoteli o wyższym standardzie, itp.

Oferta turystyczna i okołoturystyczna

Potencjał cennych walorów historyczno-kulturowych i przyrodniczych MOF nie jest wystarczająco wykorzystywany do rozwijania funkcji turystycznych. Udział branży turystycznej w strukturze gospodarczej MOF jest stosunkowo niski, a podmioty oferujące zakwaterowanie i usługi gastronomiczne skoncentrowane są w Przemyślu. Według danych GUS w 2022 r. podmioty gospodarcze prowadzące działalność w sekcji I (Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi) oraz Sekcji N dział 79 (Działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji i działalności z nią związane) stanowią 3,1% wszystkich podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie MOF Przemyśla. Łącznie w MOF funkcjonuje 299 podmiotów tego typu, z czego 84% stanowią podmioty prowadzące działalność usługową związaną z wyżywieniem. Co więcej, w MOF zarejestrowanych jest tylko 17 podmiotów związanych z organizacją turystyki.

Tabela 12 Podmioty prowadzące działalność związaną z usługami turystycznymi i okołoturystycznymi w 2022 r.

	Podmioty prowadzące działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (Sekcja I)	Podmioty prowadzące działalność związaną z zakwaterowaniem (Sekcja I dział 55)	Podmioty prowadzące działalność usługową związaną z wyżywieniem (Sekcja I dział 56)	Działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji i działalności z nią związane (Sekcja N dział 79)
Gmina Krasiczyn	16	7	9	1
Gmina Medyka	13	2	11	0
Gmina Orły	14	1	13	1
Gmina Przemyśl	29	6	23	0
Żurawica	16	1	15	1
Gmina Żurawica	211	32	179	14
MOF Przemyśla	299	49	250	17

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Według danych GUS w 2022 r. na terenie MOF Przemyśla funkcjonowały 23 obiekty turystyczne, dysponujące łącznie 1 023 miejscami noclegowymi. Najwięcej z nich zlokalizowanych było w mieście Przemyślu (15 obiektów z 728 miejscami noclegowymi), natomiast w gminie Orły nie znajdował się ani jeden obiekt przeznaczony do celów turystycznych.

Tabela 13 Obiekty turystyczne i miejsca noclegowe w 2013 i 2022 r.

Jednostka	Obiekty turystyczne		Miejsca noclegowe	
	2013	2022	2013	2022
Miasto Przemysł	16	15	920	1 023
Gmina Krasiczyn	4	4	160	166
Gmina Medyka	1	2	15	60
Gmina Orły	0	0	0	0
Gmina Przemysł	1	1	60	32
Gmina Żurawica	0	1	0	37
MOF Przemysła	22	23	1 115	1 023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Według danych udostępnionych przez Wydział Promocji i Kultury Urzędu Miejskiego w Przemysłu, obecnie na terenie miasta funkcjonuje ogółem 25 obiektów noclegowych, w tym: 10 skategoryzowanych i 15 obiektów nieskategoryzowanych. Do grupy obiektów skategoryzowanych zalicza się:

- 8 hoteli: 5 hoteli ***, 2 hotele ** i 1 hotel * o łącznej liczbie miejsc noclegowych 589;
- 2 Schroniska Młodzieżowe dysponujące 88 miejscami noclegowymi.

Do obiektów nieskategoryzowanych zalicza się łącznie 15 obiektów noclegowych. Ogółem liczba miejsc w pokojach gościnnych wynosi 243. W Przemysłu najliczniejszą grupę obiektów noclegowych w zakresie liczby miejsc noclegowych stanowią hotele przemyskie, dominując również w statystykach korzystających i udzielonych noclegów. łącznie miasto Przemysł dysponuje 920 miejscami noclegowymi³².

Z danych GUS wynika, że z bazy noclegowej w Przemysłu w 2022 r. skorzystało 61 826 osób, a więc o 29% więcej, niż w roku poprzednim. Wyższa jest również liczba udzielonych noclegów, która w 2022 r. osiągnęła poziom 113 785 noclegów. Według informacji uzyskanych od właścicieli obiektów czynnikiem, który miał znaczący wpływ na większe zainteresowanie noclegami, była wojna na Ukrainie. Najczęściej z noclegów korzystali bowiem uchodźcy uciekający przed wojną, osoby szukające bezpiecznego miejsca oraz wolontariusze zaangażowani w pomoc uchodźcom. Od lutego 2022 r. przemyskie hotele mają duże obłożenie, ale nie jest to związane bezpośrednio z napływem turystów krajowych czy zagranicznych zainteresowanych zwiedzaniem Przemysłu, tylko z falą osób uciekających przed wojną.

³² Za: Analiza ruchu turystycznego na terenie Miasta Przemysłu w latach 2017 – 2022, Wydział Promocji i Kultury Urzędu Miejskiego w Przemysłu

Tabela 14 Korzystający z noclegów w Przemysłu w latach 2018-2022³³

	2018	2019	2020	2021	2022
Korzystający z noclegów ogółem	53 476	50 028	24 204	26 987	61 826
W tym turyści zagraniczni	14 552	13 021	3 894	4 593	30 103
W tym turyści krajowi	38 924	37 007	20 310	22 394	31 723
Udzielone noclegi ogółem	79 895	86 623	56 786	46 348	113 785
W tym turyści zagraniczni	19 689	17 419	5 576	5 850	46 978
W tym turyści krajowi	60 206	69 204	51 210	40 498	66 807
Liczba miejsc noclegowych ogółem	788	802	816	882	728

Źródło: Główny Urząd Statystyczny w Rzeszowie, www.stat.gov.pl/rzesz

Poziom natężenia ruchu turystycznego lepiej obrazują statystyki prowadzone przez instytucje kultury (przede wszystkim muzea) oraz punkty informacji turystycznej. Z danych uzyskanych z obiektów turystycznych funkcjonujących w Przemysłu wynika, że w większości z nich odnotowuje się w ostatnich latach spadek liczby osób zainteresowanych ich ofertą. Większą liczbę turystów w stosunku do roku poprzedniego zarejestrowano tylko w Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej oraz w obiektach Przemyskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji (tor saneczkowy i lodowisko).

Tabela 15 Liczba odwiedzających atrakcje turystyczne w latach 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej	37 050	39 863	17 763	26 063	29 927
W tym zwiedzający z Polski	b/d	b/d	b/d	b/d	b/d
W tym zwiedzający z zagranicy	b/d	b/d	b/d	b/d	b/d
Muzeum Archidiecezjalne	b/d	8 915	1 856	4 609	3 429
W tym zwiedzający z Polski	b/d	8 712	1 779	4 580	3 297
W tym zwiedzający z zagranicy	b/d	203	77	29	132
Zamek Kazimierzowski (Przemyskie Centrum Kultury i Nauki „Zamek”)	25 393	27 060	18 118	22 670	16 147
W tym zwiedzający z Polski	22 816	23 114	17 427	22 468	13 680
W tym zwiedzający z zagranicy	2 577	3 946	691	202	2 467
Przemyskie Podziemia Rynek 1	14 116	13 363	obiekt zamknięty z powodu realizacji projektu dofinansowanego w ramach regionalnego programu operacyjnego województwa podkarpackiego na lata 2014-2020		
W tym zwiedzający z Polski	14 116	11 864			
W tym zwiedzający z zagranicy	-	1 499			

³³ Wszystkie dane dotyczą turystycznych obiektów noclegowych posiadających 10 lub więcej miejsc noclegowych

Zespół Zamkowo – Parkowy w Krasiczynie					
W tym odwiedzający park	97 038	103 833	73 627	97 675	65 601
W tym odwiedzający zamek	54 265	55 019	33 418	46 608	31 969
Arboretum i Zakład Fizjografii w Bolestraszczykach	70 628	59 790	41 352	63 547	49 465
W tym zwiedzający z Polski	70 185	58 614	41 268	63 371	49 172
W tym zwiedzający z zagranicy	443	416	84	176	293

Źródło: Analiza ruchu turystycznego na terenie Miasta Przemysłu w latach 2017 – 2022, Wydział Promocji i Kultury Urzędu Miejskiego w Przemysłu

Tabela 16 Liczba osób korzystających z oferty Przemyskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w latach 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Stok narciarski	338 154	225 848	42 524	269 387	179 807
Tor saneczkowy	67 400	70 267	56 046	62 951	63 417
Wodny plac zabaw	11 818	11 854	7 349	8325	6274
Lodowisko	28 870	23 267	31 430	18 080	27 743

Źródło: Analiza ruchu turystycznego na terenie Miasta Przemysłu w latach 2017 – 2022, Wydział Promocji i Kultury Urzędu Miejskiego w Przemysłu

Z danych udostępnionych przez niektóre punkty informacji turystycznej w Przemysłu wynika, iż wśród odwiedzających je turystów dominują głównie turyści krajowi z województwa podkarpackiego, dolnośląskiego i mazowieckiego. Wśród turystów zagranicznych odnotowano natomiast przyjazdy głównie z Ukrainy, USA, Francji, Wielkiej Brytanii, Włoch, Belgii, Węgier, Niemiec, Izraela, Brazylii, Kanady, Norwegii, Japonii oraz pojedyncze osoby z wielu innych krajów świata.

Tabela 17 Liczba turystów obsługiwanych przez niektóre punkty informacji turystycznej w Przemysłu w latach 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
BORT PTTK w Przemysłu	6782	8800	862	4985	3460
Centrum Informacji Turystycznej przy ul. Grodzkiej 1 w Przemysłu	18 977	21 054	10 200	15 974	11 639
Punkt Informacji Turystycznej na dworcu PKP w Przemysłu	16 086	19 316	2 830	6 243	b/d
Forteczna Brama Śanocka Dolna – Punkt Informacji Turystycznej	8400	7850	1670	6750 ³⁴	b/d

Źródło: Analiza ruchu turystycznego na terenie Miasta Przemysłu w latach 2017 – 2022, Wydział Promocji i Kultury Urzędu Miejskiego w Przemysłu

³⁴ Dane za sezon maj-październik 2022 r.

Statystyki pokazują, że w 2022 r. rozwojowi i sytuacji branży turystycznej, mimo pewnego ustabilizowania warunków pandemicznych, towarzyszy tendencja spadkowa. Z uwagi na trwającą wojnę na Ukrainie, wielkość i struktura ruchu turystycznego znacznie odbiega od statystyk z 2021 r. Z wywiadów przeprowadzonych wśród przemyskiej branży turystycznej wynika, iż miasto Przemyśl jako bliski sąsiad Ukrainy postrzegane jest przez podróżnych jako miejsce potencjalnie niebezpieczne³⁵. Patrząc na obecną sytuację, zarówno Przemyśl, jak i jego obszar funkcjonalny mierzy się z poważnym problemem – wojna w Ukrainie ma bowiem poważny wpływ na branżę turystyki przyjazdowej, powodując zachwianie sezonu turystycznego.

³⁵ Za: Analiza ruchu turystycznego na terenie Miasta Przemyśla w latach 2017 – 2022, Wydział Promocji i Kultury Urzędu Miejskiego w Przemyślu

4. Diagnoza w wymiarze środowiskowym i przestrzenno-technicznym

Ostatnią częścią diagnozy było zbadanie wskaźników niosących wiedzę o czynnikach środowiskowych i przestrzenno-technicznych mających wpływ na ogólną sytuację obszaru MOF Przemysła i szeroko rozumiane warunki życia lokalnych społeczności.

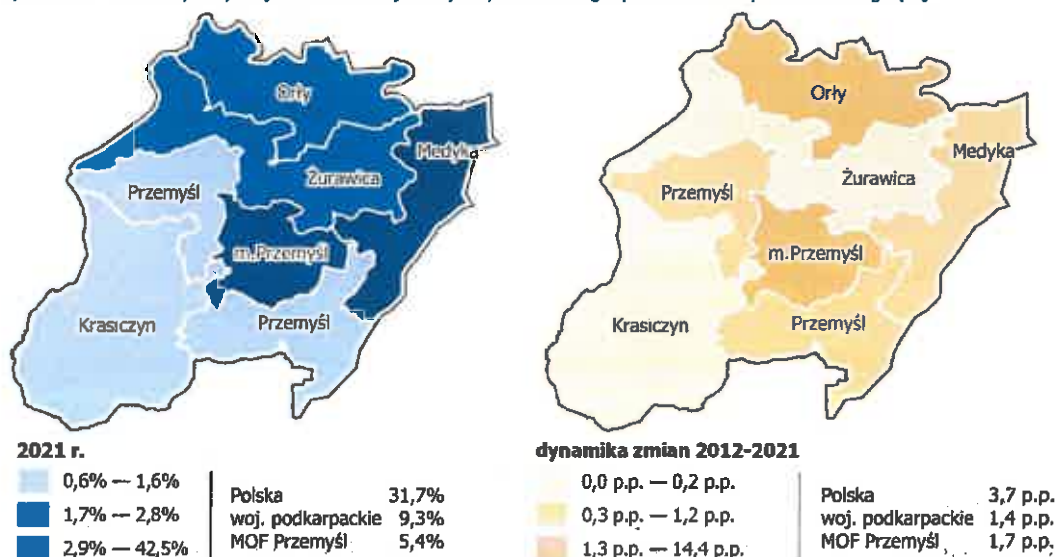

4.1 Zagospodarowanie przestrzenne i zasoby mieszkaniowe

Zagospodarowanie przestrzenne i infrastruktura techniczna ma bezpośrednie przełożenia na atrakcyjność osiedleńczą obszaru. Ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym zaleca stworzenie Miejsowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego - dokumentu, na podstawie którego ustala się zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji, a także ustala zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustala zasady ich zagospodarowania i zabudowy³⁶. Istotnym jest, że ład przestrzenny jest rozumiany jako takie kształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w porządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne³⁷. W celu pogłębienia informacji dotyczącej zarówno atrakcyjności osiedleńczej, jak i rozwoju budownictwa w MOF Przemysła przeanalizowano dane dotyczące stopnia pokrycia gmin miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, które stanowią istotne narzędzie w zakresie planowania przestrzennego w poszczególnych gminach i w mieście Przemysłu.

Rysunek 38 Poziom pokrycia jednostek miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego [%]

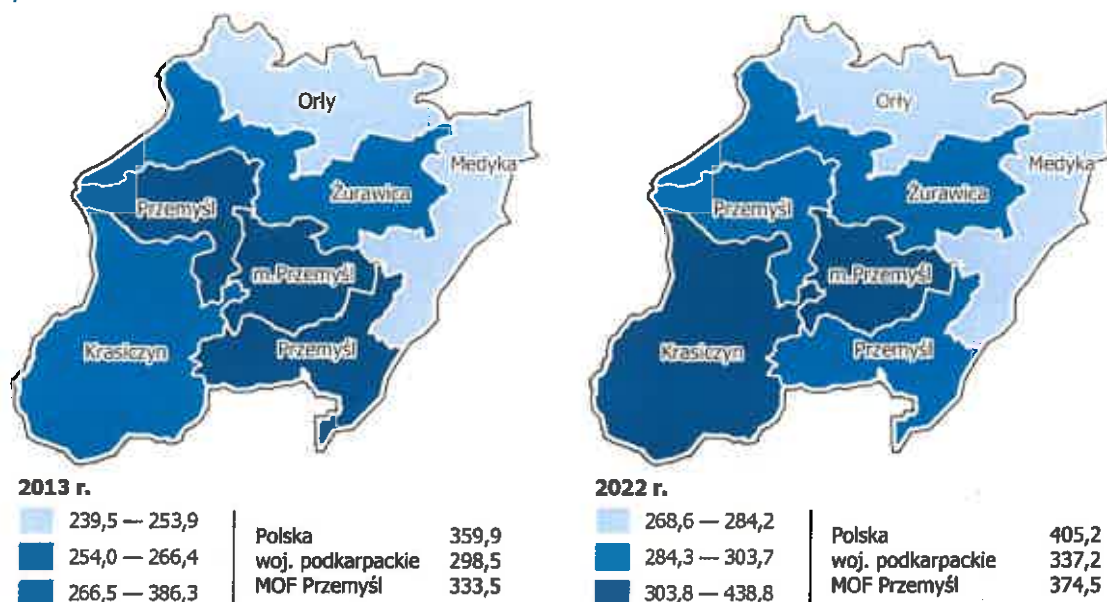
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

³⁶ Ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz. U. z 2023 r. poz. 977 z późn. zm.

³⁷ Ibidem, Art.2.

W 2021 r. udział powierzchni pokrytej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (MPZP) w MOF Przemyśla wynosił zaledwie 5,4%. Stopień pokrycia w poszczególnych gminach jest bardzo nierównomierny i widoczne są znaczące dysproporcje. Blisko 42,5% powierzchni pokrytej MPZP charakteryzuje miasto Przemyśl, natomiast w pozostałych gminach udział ten jest poniżej 5%. Średnia dla MOF jest niższa w porównaniu do średniej województwa podkarpackiego (9,3%) i kraju (31,7%). Dynamika zmian w tym zakresie dla całego MOF (+1,7 pp.) jest natomiast wyższa wobec średniej wojewódzkiej, której wartość wynosi +1,4 pp. Posiadanie MPZP daje większą kontrolę samorządom w zakresie planowania przestrzennego oraz sprzyja sprawniejszemu prowadzeniu procesów inwestycyjnych. Istotne jest jakościowe podejście do kwestii związanych z planowaniem przestrzennym, które pozwoli na ograniczenie zjawiska rozpraszania zabudowy, ochronę elementów przyrodniczych, ale również będzie stanowić odpowiedź na zmiany społeczno-gospodarcze na obszarze MOF. Kwestia ta jest szczególnie istotna w gminie wiejskiej Przemyśl, w której stopień pokrycia MPZP wynosi zaledwie 1,1%, a aktualne trendy demograficzne i znaczący wzrost liczby mieszkańców (poza gminą wiejską Przemyśl, niewielki wzrost jest odnotowany w gminie Krasiczyn), a także prognoza ludności do 2030, wskazuje na osiedlanie się nowych mieszkańców na terenie tej gminy. Kolejnym analizowanym wskaźnikiem jest liczba mieszkań na 1000 ludności będąca obrazem zasobów mieszkaniowych i mająca bezpośredni wpływ na atrakcyjność osiedleńczą danego obszaru.

Rysunek 39 Liczba mieszkań na 1000 ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2022 r. ogólna liczba mieszkań na terenie MOF Przemyśla wyniosła 47 042. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców wartość wskaźnika wyniosła 374,5 i była niższa niż w Polsce (405,2), ale wyższa niż w województwie podkarpackim (337,2). Najwięcej zasobów mieszkaniowych w stosunku do liczby

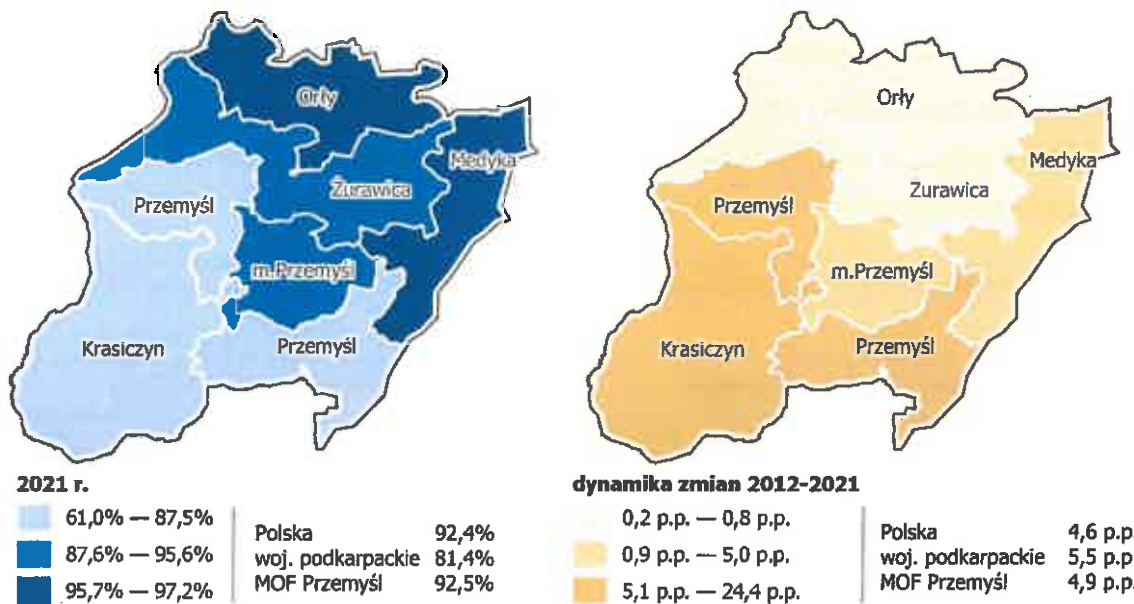
mieszkańców znajdowało się w mieście Przemysłu (438,8). W gminach wiejskich wchodzących w skład MOF Przemysłu wartość wskaźnika nie przekroczyła 312 mieszkań na 1000 ludności. Najmniejszy odsetek zasobów mieszkaniowych odnotowano w gminie Orły (268,6). Dynamika wzrostu wynosząca 41,03 jest większa niż średnia dla województwa podkarpackiego (38,67) i mniejsza niż dla Polski (45,33). Największy wzrost w zasobach mieszkaniowych zaobserwowano w mieście Przemysłu (52,48), a mniejszy w gminach wiejskich wchodzących w skład MOF Przemysłu. Może to mieć jednak związek z ich wiejskim charakterem i zabudową skupioną głównie na domach jednorodzinnych.

4.2 Infrastruktura sieciowa i gospodarka komunalna

O poziomie rozwoju danego obszaru mówi też infrastruktura sieciowa, czyli udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej. Jako pierwszą przeanalizowano udział ludności korzystający z sieci wodociągowej, do której w 2021 roku dostęp miało 92,5% ludności MOF Przemysłu. Jest to lepszy wynik niż osiąga województwo podkarpackie (81,4%) i kraj (92,4%).

Rysunek 40 Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej

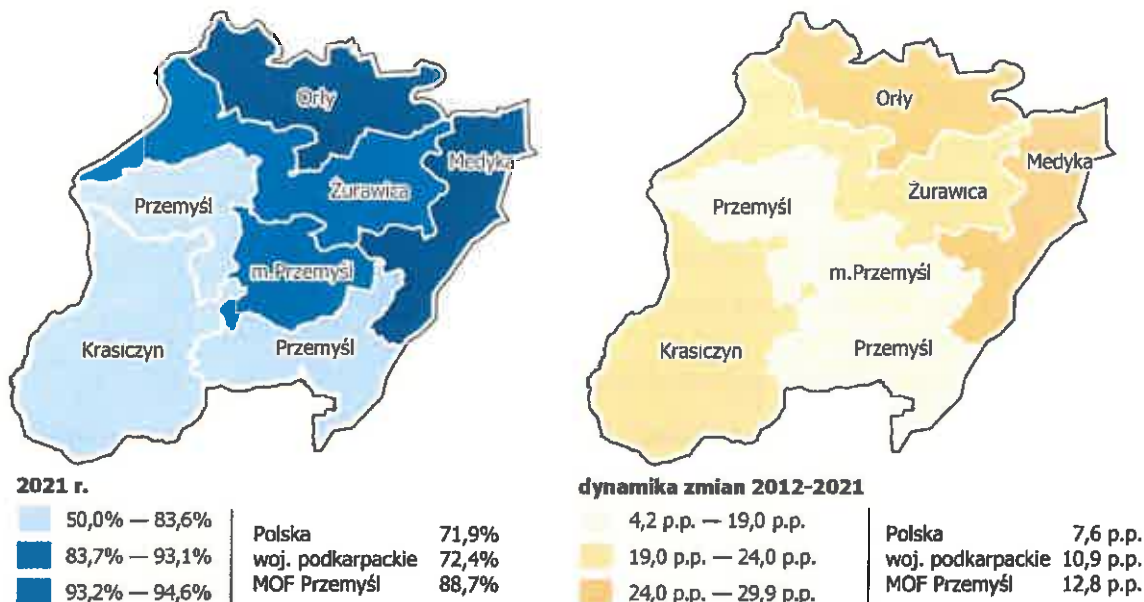

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Najwięcej osób korzysta z sieci wodociągowej w gminie Medyka (96,1%) i na terenie miasta Przemysłu (95,4%), a najmniej w gminie wiejskiej Przemysłu (61%). Dynamika zmian jest zbliżona do sytuacji w województwie podkarpackim i w kraju i wynosi +4,9pp.

W ramach diagnozy przeanalizowano również dostępność sieci kanalizacyjnej. Na terenie MOF Przemysłu w 2021 roku korzystało z niej 88,7% mieszkańców. Jest to wynik lepszy niż wykazana wartość dla województwa podkarpackiego (72,4%) i kraju (71,9%).

Rysunek 41 Udział ludności korzystający z sieci kanalizacyjnej

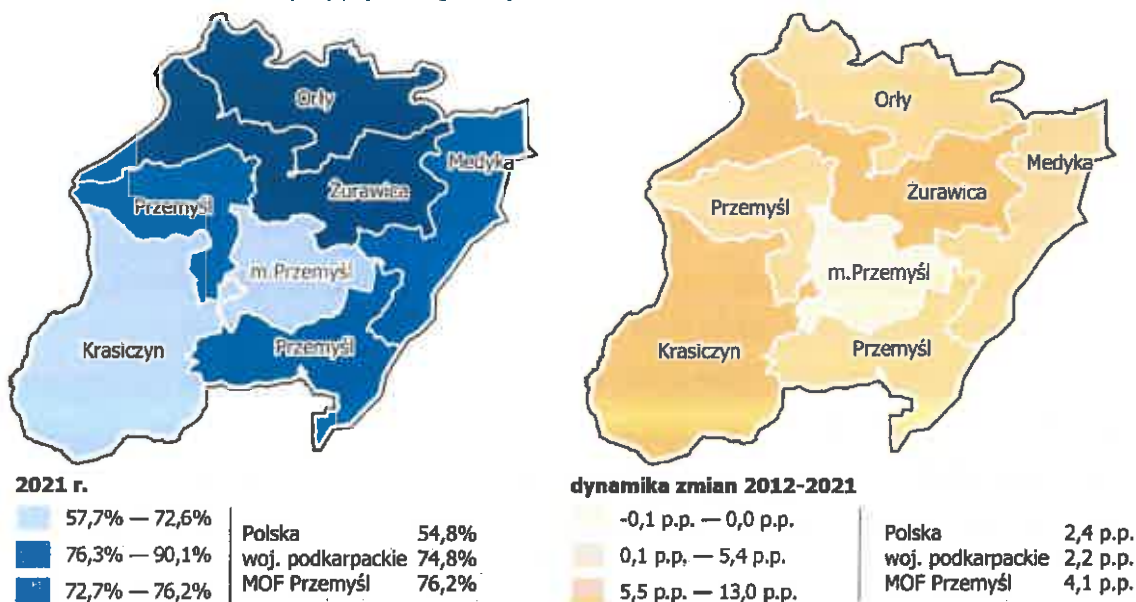

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W gminach MOF widoczne jest jednak zróżnicowanie w tym zakresie. W gminie wiejskiej Przemyski z sieci kanalizacyjnej korzysta tylko 50% mieszkańców, a na terenie gminy Medyka jest to już 94,6%. Dynamika zmian na przestrzeni dekady jest bardzo wyraźna i wykazuje wzrost od +4,2pp (miasto Przemyski) do +29,9pp w gminie Orły.

Kolejnym analizowanym obszarem infrastruktury technicznej jest udział ludności korzystającej z sieci gazowej.

Rysunek 42 Udział ludności korzystającej z sieci gazowej

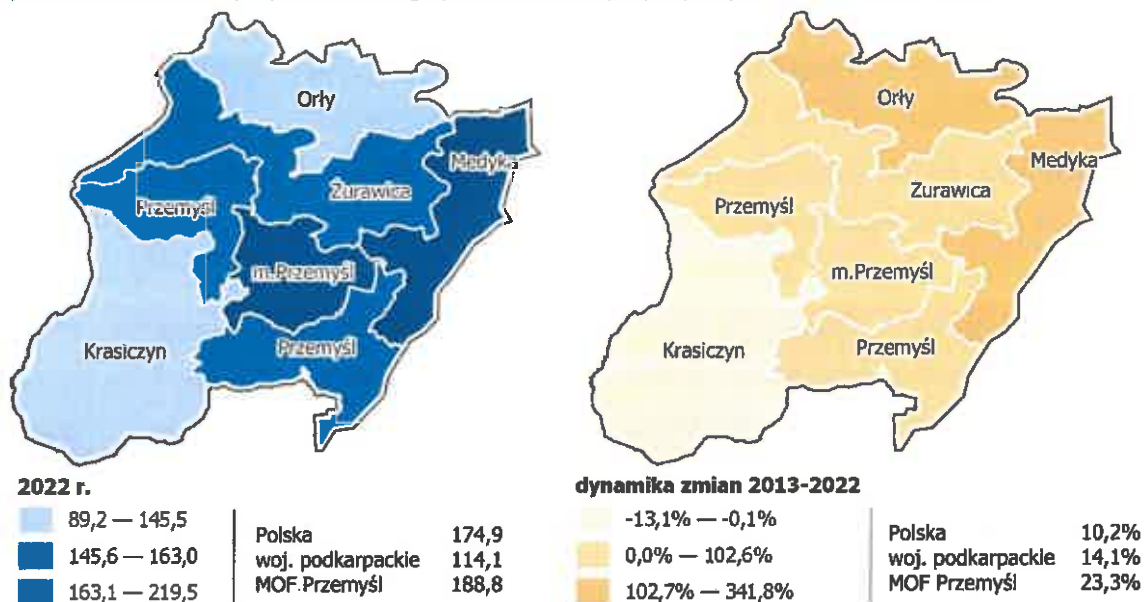

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Do sieci gazowej na obszarze MOF Przemysła w 2021 roku miało dostęp 76,2% ludności, co jest wartością zbliżoną do wartości województwa podkarpackiego (74,8%) i przewyższającą wartość krajową (54,8%). Najwięcej mieszkańców korzysta z sieci gazowej na terenie gminy Żurawica (90,1%), a najmniej w gminie Krasiczyn (57,7%). W gminie Żurawica odnotowano także największą dynamikę zmian (+13pp). Natomiast na obszarze miasta Przemysła, gdzie z sieci gazowej korzysta 72,3% mieszkańców, dynamika wynosi -0,1%, co może być wynikiem intensywnego rozwoju budownictwa, niewspółmiernego z rozwojem sieci infrastruktury technicznej.

Kolejnym bardzo istotnym obszarem, który poddano badaniu jest gospodarka odpadami na terenie MOF Przemysła. Rozsądne i uwzględniające ochronę środowiska zarządzanie odpadami jest jednym ze współczesnych wyzwań stojących przed gminami. Na terenie MOF Przemysła gospodarką odpadami zajmują się przedsiębiorstwa komunalne. Na terenie MOF Przemysła funkcjonują także Punkty Selektywnej Zbiórki Odpadów (PSZOK).

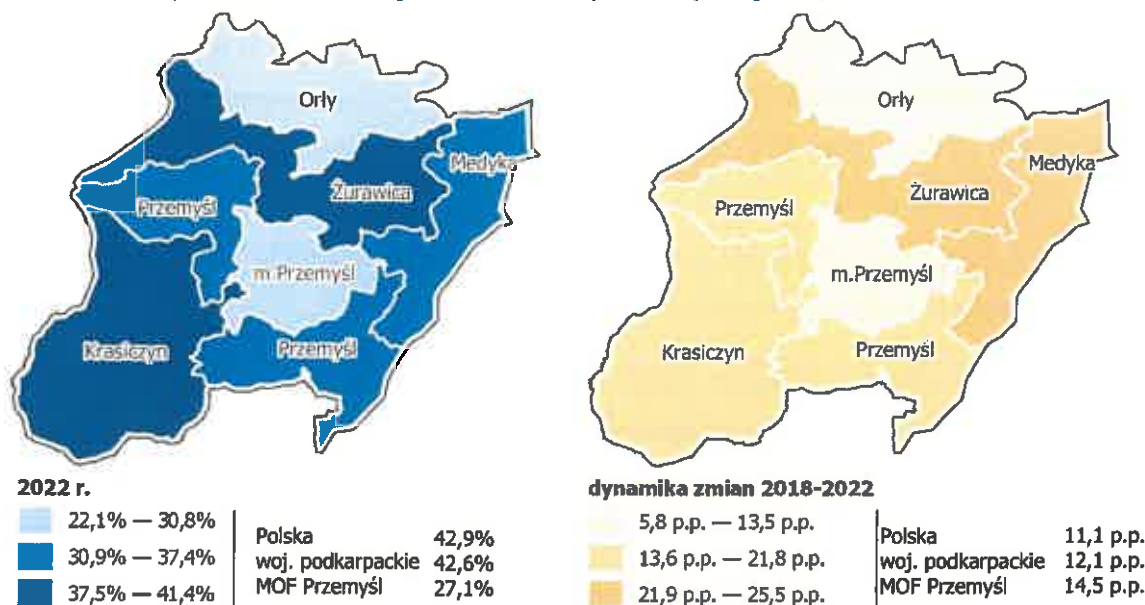
Rysunek 43 Zmieszane odpady komunalne z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca (w kg)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Ilość zmieszanych odpadów komunalnych z gospodarstw domowych przypadających na 1 mieszkańca w 2022 r. w MOF Przemysła wynosił 188,8 kg na 1 mieszkańca. Wartość ta jest wyższa w porównaniu do województwa (114,1) i kraju (174,9). Najwięcej odpadów na 1 mieszkańca przypadało w mieście Przemysł (219,5), a najmniej w gminie Krasiczyn (89,2). W ostatniej dekadzie w MOF Przemysła odnotowano wzrost ilości odpadów komunalnych o 23,3% co świadczy o wyższej dynamice zmian w tym zakresie w porównaniu do kraju (wzrost o 10,2%). Trzeba także zwrócić uwagę, że w niektórych częściach obszaru MOF zanotowano bardzo wysoki wzrost ilości odpadów wynoszący aż 341,8% (gmina Orły) czy 106% (gmina Medyka).

Rysunek 44 Odpady zebrane selektywnie z gospodarstw domowych w relacji do ogółu odpadów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W przypadku udziału odpadów zebranych selektywnie w stosunku do ogółu odpadów, wartość wskaźnika dla MOF Przemyska wynosi 27,1% i przedstawia się gorzej w porównaniu do średniej województwa podkarpackiego (42,6%) czy krajowej (42,9%). W 2022 r. wzrósł on o 14,5 pp. w porównaniu do roku 2018. Zmianę tą należy uznać za pozytywną. Najlepsza sytuacja występuje w gminie Krasiczyn, gdzie aż 41,4% odpadów w 2022 roku stanowiły odpady selektywnie zebrane. Natomiast najgorzej sytuacja prezentuje się w mieście Przemysku, w którym tylko 22,1% odpadów to odpady segregowane. Odpowiednie przygotowanie do ponownego użycia i recyklingu odpadów zebranych selektywnie oraz odpadów powstających w procesie sortowania oraz dążenie do wdrażania systemu gospodarki o obiegu zamkniętym pozwoli na zmniejszenie kosztów ponoszonych przez gminy, związanych z koniecznością zagospodarowania odebranych odpadów.

4.3 Infrastruktura drogowa i system transportu

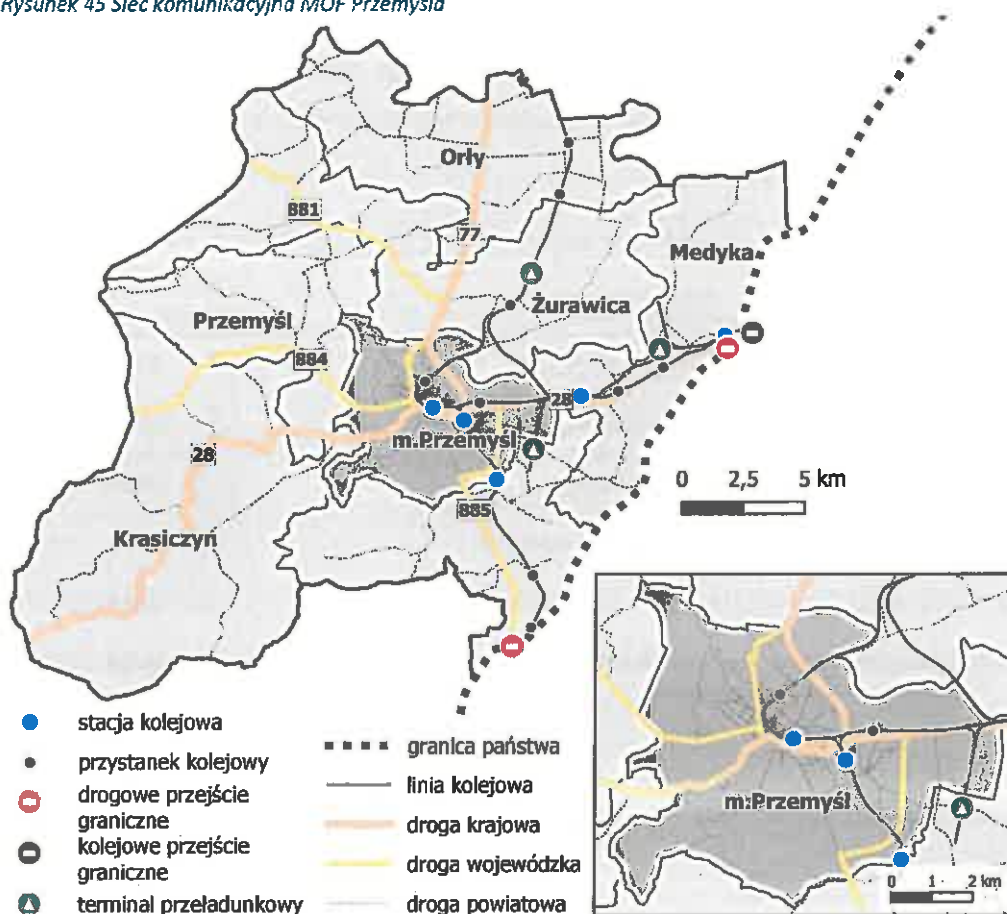

Istotną dla warunków życia mieszkańców, a w konsekwencji do ocenienia jakości osiedleńczej jest dostępność i standard sieci komunikacyjnej na obszarze MOF Przemyska.

Układ infrastruktury drogowej tworzony jest przez sieć dróg krajowych i wojewódzkich. Przez teren MOF Przemyska przebiega droga krajowa nr 28 (Zator – Nowy Sącz – Krosno – Przemysk – Medyka – granica Państwa), nazywana także trasą karpacką i droga krajowa nr 77 (Lipnik – Stalowa Wola – Jarosław – Przemysk), oraz trzy drogi wojewódzkie: nr 881 (Sokołów Małopolski – Łańcut – Kańczuga – Żurawica), nr 884 (Domaradz – Bachórz – Przemysk) oraz nr 885 (Przemysk – Hermanowice – granica

Państwa). Szczególnie istotne znaczenie dla rozwoju potencjału gospodarczego i dostępności komunikacyjnej obszaru ma autostrada A4 z węzłem z drogą krajową nr 77 w niedalekiej odległości od miasta Przemysła. Na granicy z Ukrainą, we wschodniej części MOF Przemysła, znajdują się także dwa drogowe i jedno kolejowe przejście graniczne. Poza tym do dyspozycji pasażerów jest pięć stacji kolejowych oraz dziewięć przystanków kolejowych obsługujących m.in. linie kolejowe: linia nr 102 (Przemysł – Malhowice (Ukraina), linia nr 92 (Przemysł – Medyka), linia nr 91 (Kraków Gł. – Medyka przez Rzeszów i Przemysł). Warto podkreślić pozytywne zmiany jakie przyniósł ze sobą remont Dworca Kolejowego w Przemysłu, który miał miejsce w 2021 roku. W listopadzie 2022 rozpoczęła się przebudowa 160 letniego mostu kolejowego nad rzeką San³⁸. Realizacja inwestycji pozwoli usprawnić przewozy kolejowe, zachować zabytkowe elementy konstrukcji, a także stworzyć ścieżkę rowerową. MOF Przemysła posiada bezpośrednie połączenie z Przemysła do głównych ośrodków Ukrainy oraz dogodne połączenia kolejowe przez Rzeszów, Kraków i Warszawę do wszystkich większych miast w Polsce.

Rysunek 45 Sieć komunikacyjna MOF Przemysła

Źródło: opracowanie własne.

³⁸ Inwestycja jest finansowana ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, w ramach projektu „Poprawa stanu technicznego obiektów inżynierskich, etap II”.

Infrastruktura drogowa

Łączna długość dróg na terenie MOF wyniosła 568,8 km w 2022 r., z czego 259,6 km o nawierzchni twardej, 244,1 km o nawierzchni twardej ulepszonej i 65,1 km o nawierzchni gruntowej. Blisko 38% dróg znajdowało się na terenie Miasta Przemyśl.

Przez teren MOF przebiegają:

- dwie drogi krajowe: nr 28 (Zator-Nowy Sącz-Krosno-Przemyśl-Medyka-granica Państwa), nazywana także trasą karpacką i droga krajowa nr 77 (Lipnik-Stalowa Wola-Jarostaw-Przemyśl),
- trzy wojewódzkie: nr 881 (Sokołów Małopolski-Łańcut-Kańczuga-Żurawica), nr 884 (Domaradz-Bachórz-Przemyśl) oraz nr 885 (Przemyśl-Hermanowice-granica Państwa).

Ponadto w bliskiej odległości od granic MOF, na terenie Gminy Radymno zlokalizowany jest węzeł na autostradzie A4 (Jędrzychowice-Korczowa).

Ruch drogowy i bezpieczeństwo

W poniższej tabeli przedstawiono dane dotyczące średniego dobowego ruchu rocznego na poszczególnych odcinkach dróg krajowych i wojewódzkich przebiegających przez teren MOF Przemyśla w Generalnym Pomiarze Ruchu 2020/2021.

Tabela 18 Średni Dobowy Ruch Roczny w GPR 2020/21 dla dróg krajowych i wojewódzkich

Nr drogi	Odcinek drogi	Średni Dobowy Ruch Roczny poj. silnik. ogółem
DW881	Węgierka /dw880/ - Żurawica /dk77/	3798
DW884	Przemyśl /dk28/ - Babice /dw884/	3941
DW885	Przemyśl - gr. Państwa /Malhowice/	2135
DK28	Kuźmina /dw890/ - Przemyśl /gr. Miasta/	2776
	Przemyśl /gr. Miasta/ - gr. Państwa /medyka/	6846
DK77	Radymno /ul. Jana Pawła II (dk94)/ - w. Przemyśl /a4/	8622
	W. Przemyśl /a4/ - Żurawica /ul. 3 Maja (dw881)/	17009
	Żurawica /ul. 3 maja (dw881)/ - Przemyśl /gr. Miasta/	21803

Źródło: Generalny Pomiar Ruchu 2020/21 Średni Dobowy Ruch Roczny (SDRR) w Punktach Pomiarowych w GPR 2020/21 na drogach krajowych i wojewódzkich

Z pomiaru ruchu wynika, że największym natężeniem w obrębie MOF Przemyśla charakteryzuje się odcinek drogi krajowej DK77 Żurawica-Przemyśl, co wynika z faktu, iż stanowi on połączenie miasta powiatowego z autostradą A4.

Natężenie ruchu drogowego w dużej mierze przekłada się również na poziom bezpieczeństwa jego uczestników. W 2021 r. na terenie powiatu przemyskiego odnotowano łącznie 27 wypadków i 1289 kolizji, przy czym ok. 69% tych zdarzeń miało miejsce w obszarze zabudowanym. W poniższej tabeli przedstawiono liczbę wypadków drogowych oraz ich skutki w latach 2019-2021 w poszczególnych gminach MOF Przemyśla.

Tabela 19 Liczba wypadków drogowych oraz ich skutki w latach 2019-2021 w poszczególnych gminach MOF Przemyśla

Gmina	Wypadki			Zabici			Ranni		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Miasto Przemyśl	19	15	10	4	4	0	17	17	14
Gmina Przemyśl	2	3	0	2	1	0	0	2	0
Gmina Żurawica	3	2	2	1	0	0	3	2	3
Gmina Medyka	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gmina Krasieczyn	0	1	2	0	0	0	0	1	3
Gmina Orły	2	2	2	0	1	1	2	1	1
MOF Przemyśla	26	23	16	7	6	1	22	23	21
Powiat przemyski	32	26	27	9	7	1	31	27	36

Źródło: Analiza stanu bezpieczeństwa i porządku w ruchu drogowym na terenie powiatu przemyskiego w 2021 roku

Największą koncentrację zdarzeń drogowych w 2021 r. w powiecie przemyskim odnotowano na głównych ciągach komunikacyjnych przebiegających również przez teren MOF Przemyśla – na drogach krajowych DK28 i DK77 oraz drodze wojewódzkiej DW884. Na terenie miasta Przemyśla najniebezpieczniejszymi ulicami są natomiast ulice: Sanocka, Grunwaldzka, Lwowska, Al. Wolności. Wśród najczęstszych przyczyn wypadków znalazły się: nieudzielenie pierwszeństwa i niedostosowanie prędkości do warunków na drodze przez kierujących, a także nieostrożne wejście przed jadący pojazd przez pieszego.

Infrastruktura kolejowa

Przez gminy MOF przebiegają także linie kolejowe takie jak m.in.:

- nr 102 Przemyśl – Malhowice (Ukraina),
- linia nr 92 Przemyśl – Medyka,
- linia nr 91 Kraków Gł. – Medyka przez Rzeszów i Przemyśl.

Obsługą połączeń kolejowych przebiegających przez teren MOF zajmują się przewoźnicy tacy jak PKP Intercity i Przewozy Regionalne (POLREGIO). Na podstawie danych Urzędu Transportu Kolejowego można zauważyć, że największą dobową wymianą pasażerską cechuje się stacja Przemyśl

Główny – w 2022 r. przeciętna dobowa wymiana pasażerska wyniosła na tej stacji 6,6 tys. pasażerów. W stosunku do 2021 r. na stacjach na terenie MOF odnotowano wzrost dobowej wymiany pasażerskiej.

Tabela 20 Wymiana pasażerska na stacjach kolejowych na terenie MOF w 2022 r.

Gmina	Nazwa stacji	Dobowa wymiana pasażerska	Średnia dobową liczba zatrzymań	Średnia liczba pasażerów na 1 zatrzymanie
Miasto Przemyśl	Przemyśl Główny	6 600	69	95
	Przemyśl Zasanie	300 - 499	55	od 5 do 10
Gmina Medyka	Hurko	0 - 9	5	od 0 do 2
	Medyka	150 - 199	5	od 20 do 40
	Medyka Rozrządowa	0 - 9	5	od 0 do 2
	Medyka Towarowa	0 - 9	5	od 0 do 2
Gmina Orły	Niziny	50 - 99	29	od 0 do 2
	Waława	50 - 99	29	od 0 do 2
Gmina Żurawica	Żurawica	200 - 299	29	od 5 do 10
	Żurawica Rozrządowa	50 - 99	29	od 2 do 5

Źródło: opracowanie na podstawie danych Urzędu Transportu Kolejowego (<https://dane.utk.gov.pl/sts/przewozy-pasazerskie>).

Ruch graniczny

Według danych Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej wynika, iż w 2022 r. ruch na podkarpackich przejściach granicy polsko-ukraińskiej wzrósł o 92% w stosunku do roku 2021. Granicę z Ukrainą, na odcinku w regionie MOF przekroczyło ponad 10,5 mln osób. Średni ruch dobowy osób wyniósł ok. 29 tys. osób. Tylko na kierunku wjazdowym do Polski odprawiono ok. 5,9 mln osób, z czego ponad 90% to obywatele Ukrainy. Największy ruch graniczny osób zanotowano na przejściach granicznych w Medyce (ok. 4,2 mln) oraz w Korczowej (ok. 2,8 mln). Zajmują one drugie i trzecie miejsce pod względem w Polsce liczby odprawionych osób. Pierwsze należy do przejścia na lotnisku Warszawa - Okęcie (5,4 mln podróżnych).

W minionym roku funkcjonariusze Straży Granicznej z Podkarpacia odprawili łącznie ponad 2 mln środków transportu, w tym podróżnych pochodzących z 185 państw świata. Rekordową liczbę podróżnych odprawiono na Podkarpaciu w ruchu kolejowym – na granicznym przejściu kolejowym w Przemyślu odprawiono ponad 1 mln (w 2021 r. 26,6 tys.).

Pieszo granicę w województwie podkarpackim przekroczyło łącznie ponad 1,7 mln osób, najwięcej w Medyce (ok. 1,4 mln) Korczowej (ok. 130 tys.) oraz w Budomierzu (ok. 84 tys.). Główną grupą osób, które przekraczały granicę, były kobiety, matki z dziećmi oraz osoby starsze uciekające przed wojną w Ukrainie.

Tabela 21 Ruch graniczny osób na przejściach granicznych w latach 2017-2022

Przejście graniczne	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Korczowa	3 846 147	3 732 658	3 949 688	1 728 248	2 107 140	2 850 827
Werchrata	2 747	3 158	2 508	3 004	2 758	2 298
Medyka	5492 235	5 165 348	5 447 056	2 078 962	2409 249	4 249 630
Przemysł (PKP)	311 369	590 420	631 720	122 664	36 441	1 061 042
Malhowice	502	1663	1 361	-	40	46
Krościenko /droga/	1 447 122	1 249 700	1 199 577	195 089	135 872	628 750
Barwinek	-	4 708	608	153	-	-
Budomierz	1 628 372	1 690 226	1 606 145	438 611	683 885	1 329 524
Wołosate-Lubnia		468	4 461	-	-	-
Rzeszów (Port lotniczy) Mielec	425 102	486 747	465 807	142 024	157 219	473 992
POLACY (ogółem)	1 763 520	1 724 746	1 630 626	418 373	424 814	621 087
CUDZOZIEMCY (ogółem)	1 390 158	11 200 544	11 679 198	4 290 382	5 107 790	9 975 022

Źródło: Analiza ruchu turystycznego na terenie Miasta Przemysła w latach 2017 – 2022, Wydział Promocji i Kultury Urzędu Miejskiego w Przemysłu

Transport zbiorowy

Infrastruktura drogowa i kolejowa wpływa na dostępność gmin wiejskich zależących do MOF Przemysła dla pasażerów komunikacji publicznej. System transportu zbiorowego opiera się głównie na transporcie autobusowym, przy czym środek ciężkości wyraźnie przesuwają się w stronę sektora prywatnego. Funkcjonuje bardzo dużo prywatnych firm przewozowych, które obsługują lokalne linie komunikacyjne oraz biegnące do innych miejscowości województwa podkarpackiego. W pilotażowym badaniu zachowań komunikacyjnych przeprowadzonym w 2015 roku³⁹ wykazano, że w województwie podkarpackim realizowanych jest 696 mln podróży rocznie, tj. 418 podróży na jedną osobę. Najczęściej wybieranym motywem podróży jest powrót do domu stanowi on aż 49,2% wszystkich podróży. Drugą co do wielkości grupą podróży są dojazdy do pracy, które wynoszą 23,8%. Przeważająca ilość podróży jest realizowana przy udziale środków transportu zmotoryzowanego (75,6%), natomiast na transport pieszy bądź rowerowy przypada 24,3%. Z usług publicznego transportu zbiorowego korzysta 15,5% pasażerów. Od czasu tych badań nie ponowiono ich, ale dosyć niska liczba osób korzystających z transportu skłania do refleksji nad dostępnością i jakością przewozów. Charakterystyczne dla MOF

³⁹ Praca badawcza pt. *Badanie pilotażowe zachowań komunikacyjnych ludności w Polsce, etap III – raport końcowy*, zespół: D. Turek, D. Rozkrut, E. Alke, M. Kaczor, 2015, praca powstała w ramach projektu Wsparcie systemu monitorowania polityki spójności w perspektywie finansowej 2007-2013 oraz programowania i monitorowania polityki spójności w perspektywie 2014-2020, str.96-99, [dostęp: 25.10.2023r.].

Przemysła skupienie instytucji oświatowych, miejsc pracy, ośrodków zdrowia, a także szerokie rozmieszczenie atrakcji turystycznych powinno być powodem dla ciągłego usprawniania sieci komunikacji publicznej i uzupełnienia jej o ścieżki rowerowe. W Planie Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego dla Miasta Przemysła na lata 2021-2030⁴⁰ wskazano, jako główne kierunki rozwoju transportu zbiorowego m.in. usprawnienie transportu publicznego poprzez unowocześnienie taboru oraz systemu obsługi pasażera, a także rozwój infrastruktury transportu publicznego oraz zwiększenie dostępności do transportu publicznego.

Głównym organizatorem publicznego transportu zbiorowego na terenie MOF jest Miejski Zakład Komunikacyjny Sp. z o.o. w Przemysłu (MZK), który obejmuje zasięgiem także gminy sąsiednie: Przemysł, Krasiczyn i Żurawica. Sieć komunikacji miejskiej składa się z 18 linii: 9 miejskich (2, 10, 24, 25, 27, 28, 38, A, B) oraz 9 podmiejskich (1, 3, 4, 5, 8, 12, 16, 18, 20). Połączenia na podstawowych liniach (1+12, 2, 3+16, 5, 20, 25) kursują z częstotliwością co 30 minut, natomiast na pozostałych liniach co 60 minut. Najwięcej kilometrów realizowanych jest zazwyczaj na linii 20, która obejmuje swoim zasięgiem ościenne miejscowości. Ponadto, w MOF funkcjonują przewoźnicy komercyjni, z czego najwięksi to EuroBus i PKS Przemysł Sp. z o.o.

W latach 2018-2022 liczba wozokilometrów wykonywanych przez autobusy MZK zmalała – o 4,8% ogółem. Największy spadek odnotowano na terenie Gminy Żurawica (-30,8%). Zdecydowana większość wozokilometrów wykonywana była w obrębie Miasta Przemysła – w 2022 r. było to 87%.

Tabela 22 Wozokilometry wykonane na terenie poszczególnych gmin w latach 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Miasto Przemysł	1 626 314	1 546 355	1 436 607	1 489 879	1 559 006
Gmina Przemysł	236 501	239 030	244 579	242 386	217 412
Gmina Krasiczyn	3 162	3 164	3 214	3 200	3 171
Gmina Żurawica	15 135	16 648	11 308	9 335	10 473
Razem	1 881 112	1 805 197	1 697 080	1 744 800	1 790 062

Źródło: Sprawozdanie z działalności MZK sp. z o.o. Przemysł za 2022 r.

Na koniec 2022 r. MZK wykorzystywał 39 autobusów, z czego 33 niskopodłogowych i 9 zasilanych gazem CNG. Wszystkie wyposażone są w system informacji pasażerskiej, a 35 w monitoring wizyjny. Obecnie w tabor MZK nie obejmuje autobusów elektrycznych – końcem 2023 r. zamówiono pierwsze 6 autobusów tego typu w ramach większego projektu pn. „Ekologicznie i komfortowo - zmieniamy

⁴⁰ Plan Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego dla Miasta Przemysła na lata 2021-2030, str.101, [dostęp: 25.10.2023r.].

transport miejski w Przemyślu - etap 1" realizowanego przez Miasto Przemyśl i dofinansowanego w ramach Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego na terenie MOF w 2022 r. znajdowało się 485 przystanków autobusowych, z czego połowa na terenie Miasta Przemyśl. W latach 2018-2022 liczba przystanków ogółem uległa zwiększeniu o 5,7%. Na 1 km² powierzchni MOF przypadał średnio 1 przystanek – więcej w porównaniu do województwa podkarpackiego i kraju, gdzie na 1 km² przypadało 0,6 przystanka. Najwyższe zagęszczenie sieci przystanków autobusowych odnotowano na terenie Miasta Przemyśl (5,2 przystanka na 1 km²).

Tabela 23 Przystanki autobusowe na terenie MOF w latach 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Miasto Przemyśl	221	229	229	229	240
Gmina Krasieczyn	31	31	31	31	31
Gmina Medyka	35	35	35	35	40
Gmina Orły	60	60	60	62	62
Gmina Przemyśl	76	76	76	76	76
Gmina Żurawica	36	36	36	36	36
Razem	459	467	467	469	485

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Warto podkreślić, że w obrębie MOF zauważa się postępującą suburbanizację Miasta Przemyśl, na co wskazują m.in. dane demograficzne dotyczące salda migracji. Wzrost liczby mieszkańców wyprowadzających się z miasta na tereny wiejskie będzie wiązał się z koniecznością rozwoju transportu publicznego, w tym infrastruktury technicznej (dróg, przystanków itd.). W latach 2018-2022 liczba samochodów w Mieście Przemyśl i powiecie przemyskim wzrosła łącznie o 3,9%, przy jednoczesnym spadku liczby mieszkańców w tym czasie (-5,5%). W 2022 r. na 1 000 mieszkańców powiatu przemyskiego i Miasta Przemyśl przypadało 782 samochodów osobowych – więcej niż w województwie (634) i kraju (701). Rosnące natężenie ruchu samochodowego zmniejsza przepustowość poszczególnych dróg i wpływa negatywnie na jakość środowiska naturalnego (emisja liniowa zanieczyszczeń powietrza, szybsza degradacja nawierzchni dróg, zwiększony hałas komunikacyjny itp.). Istotną kwestią jest integracja różnych środków transportu. W tym celu *Plan Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego dla Miasta Przemyśla na lata 2021-2030* rekomenduje rozbudowę infrastruktury przesiadkowej, w tym parkingów typu P&R, B&R oraz podnoszenie konkurencyjności transportu zbiorowego wobec indywidualnego transportu samochodowego.

Miasto Przemyśl posiada także *Strategię Rozwoju Elektromobilności Miasta Przemyśla*, której celem głównym jest redukcja negatywnego wpływu transportu na środowisko naturalne, poprzez m.in. redukcję emisji szkodliwych substancji. We wspomnianej strategii zidentyfikowano szereg problemów, wśród których wymienić należy:

- Brak zeroemisyjnego taboru MZK – większość pojazdów napędzana jest olejem napędowym lub gazem ziemnym,
- Brak infrastruktury dla pojazdów zeroemisyjnych, zarówno dla autobusów jak i samochodów osobowych,
- Niedostosowanie infrastruktury przystankowej i części taboru MZK do potrzeb osób z niepełnosprawnościami,
- Brak systemu parkingów Park&Ride umożliwiających ograniczenie natężenia ruchu w centrum Przemysła.

Celami operacyjnymi strategii elektromobilności dla Miasta Przemysła są:

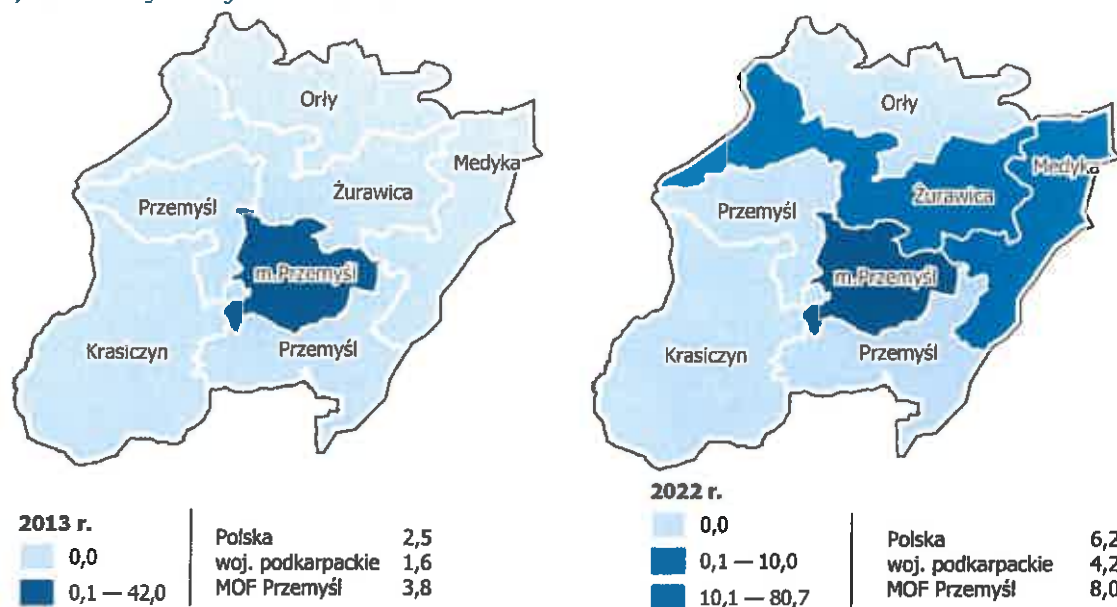
- ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko,
- zwiększenie udziału zeroemisyjnego transportu zbiorowego w Przemyslu oraz w gminach, z którymi zostały zawarte porozumienia międzygminne,
- poprawa jakości usług transportu publicznego,
- zahamowanie spadku liczby pasażerów transportu publicznego,
- zmiana środka transportu mieszkańców Przemysła z indywidualnego na zbiorowy,
- zwiększenie udziału taboru uwzględniającego potrzeby osób o ograniczonej zdolności ruchowej.

Na podstawie zapisów planu transportowego i strategii elektromobilności dla Miasta Przemysła można wskazać kilka aspektów transportowych na terenie MOF, które wymagają interwencji. Jednym z istotnych problemów jest brak integracji poszczególnych środków transportu. Integracja ta powinna zachodzić na poziomie infrastruktury (stworzenie węzłów przesiadkowych), usług (integracja komunikacji autobusowej, kolejowej, indywidualnej) oraz taryfy (np. wspólny bilet). Przytoczone dokumenty rekomendują także przyśpieszanie przejazdów na liniach komunikacji zbiorowej poprzez np. wyznaczanie buspasów, likwidowanie elementów spowalniających przejazd autobusów. Istniejący tabor autobusowy powinien być systematycznie wymieniany i dostosowywany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Dzięki temu komunikacja zbiorowa stanie się bardziej konkurencyjna dla indywidualnego transportu samochodowego. Warto także rozwijać infrastrukturę niezbędną do obsługi taboru napędzanego energią elektryczną z uwagi na zakup pierwszych autobusów elektrycznych.

Infrastruktura rowerowa

W ostatnich latach Infrastruktura rowerowa w MOF Przemysła rozwija się coraz bardziej, głównie dzięki budowie nowych dróg rowerowych.

Rysunek 46 Długość dróg dla rowerów na 100 km.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

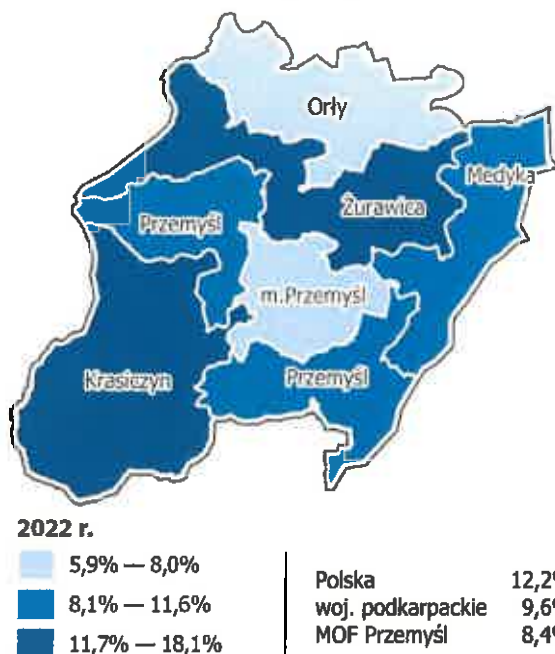
Na obszarze MOF Przemyśla łączna długość dróg dla rowerów⁴¹ wynosi 40,4 km, co w przeliczeniu na 100 km daje wartość 8,0. Najwięcej dróg rowerowych znajduje się na terenie miasta Przemyśla, których łączna długość wynosi 80,7 km na 100 km. Wartość ta przekracza znacznie średnią dla województwa podkarpackiego (4,2) i dla kraju (6,2). W trzech gminach wiejskich wchodzących w skład MOF Przemyśla nie ma żadnych ścieżek rowerowych. Dynamika dla MOF Przemyśla wynosi 109,3%, jednak warto zwrócić uwagę, że zawyża to rozwój dróg rowerowych na terenie miasta Przemyśla. Natomiast biorąc pod uwagę potencjał rekreacyjny i turystyczny pozostałych gmin wchodzących w skład MOF warto zwrócić uwagę na rozwój dróg rowerowych na ich terenach.

Wydatki na transport i łączność

Przy analizowaniu infrastruktury transportowej niezbędne jest przyjrzenie się udziałowi wydatków na transport i łączność w wydatkach ogółem.

⁴¹ Według GUS droga dla rowerów to droga lub część drogi niebędącej jezdnią oznaczona odpowiednimi znakami drogowymi (np.C-13, C-13/16) przeznaczona do ruchu rowerów, hulajnog elektrycznych i urządzeń transportu osobistego oraz osób poruszających się przy użyciu urządzenia wspomagającego ruch i ruchu pieszych, w przypadkach przewidzianych w ustawie.

Rysunek 47 Udział wydatków na transport i łączność w wydatkach ogółem

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dla obszaru MOF Przemysła wydatki te stanowią 8,4% budżetu. Jest to poniżej wartości udziału wydatków na transport dla województwa podkarpackiego (9,6%) i dla kraju (12,2%). Najmniej środków na ten cel przekazuje się w gminie Orły (5,9%), a najwięcej w gminie Żurawica (14,35). Na uwagę zasługuje też fakt, że w mieście Przemysł wydatki te stanowią tylko 6,8% wszystkich wydatków.

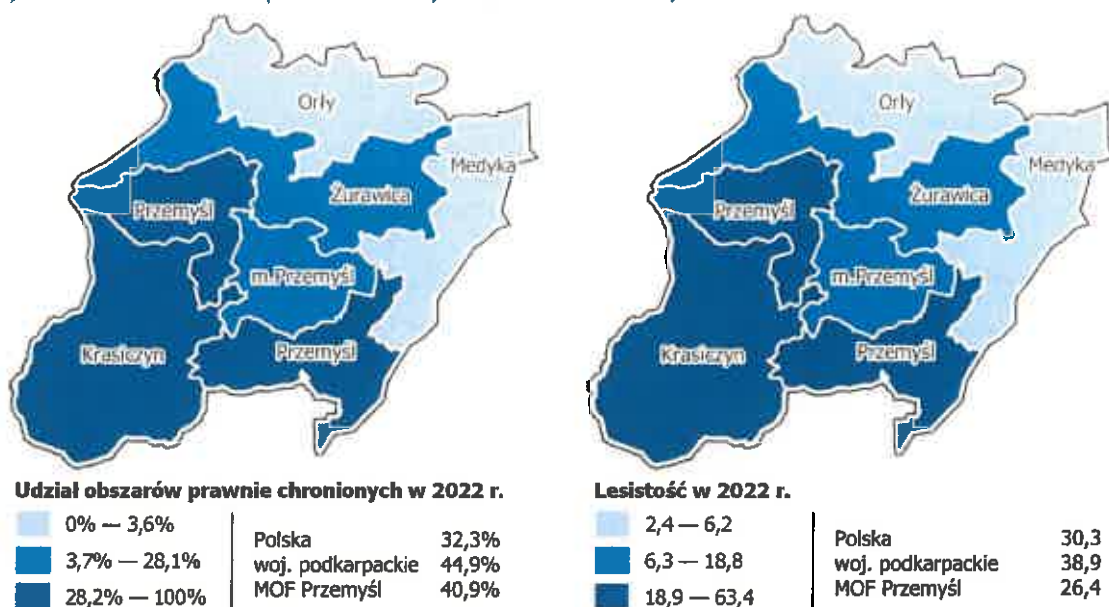
4.4 Jakość środowiska

Na terenie MOF Przemysła znajduje się wiele cennych obszarów przyrodniczych. Niektóre z nich są objęte programem Natura 2000. Warto zaznaczyć, że w *Raporcie z ilościowych badań wizerunku turystycznego woj. podkarpackiego w roku 2022* wykazano, że to właśnie krajobraz (81,5%) i atrakcje przyrodnicze (77,5%) zostało wskazanych przez respondentów jako to, co najbardziej się podoba w województwie podkarpackim, a najczęstsze skojarzenie z tym obszarem to natura, dzikość, przyroda (45,8%)⁴².

⁴² Raport....

Rysunek 48 Udział obszarów prawnie chronionych i lesistość MOF Przemysła

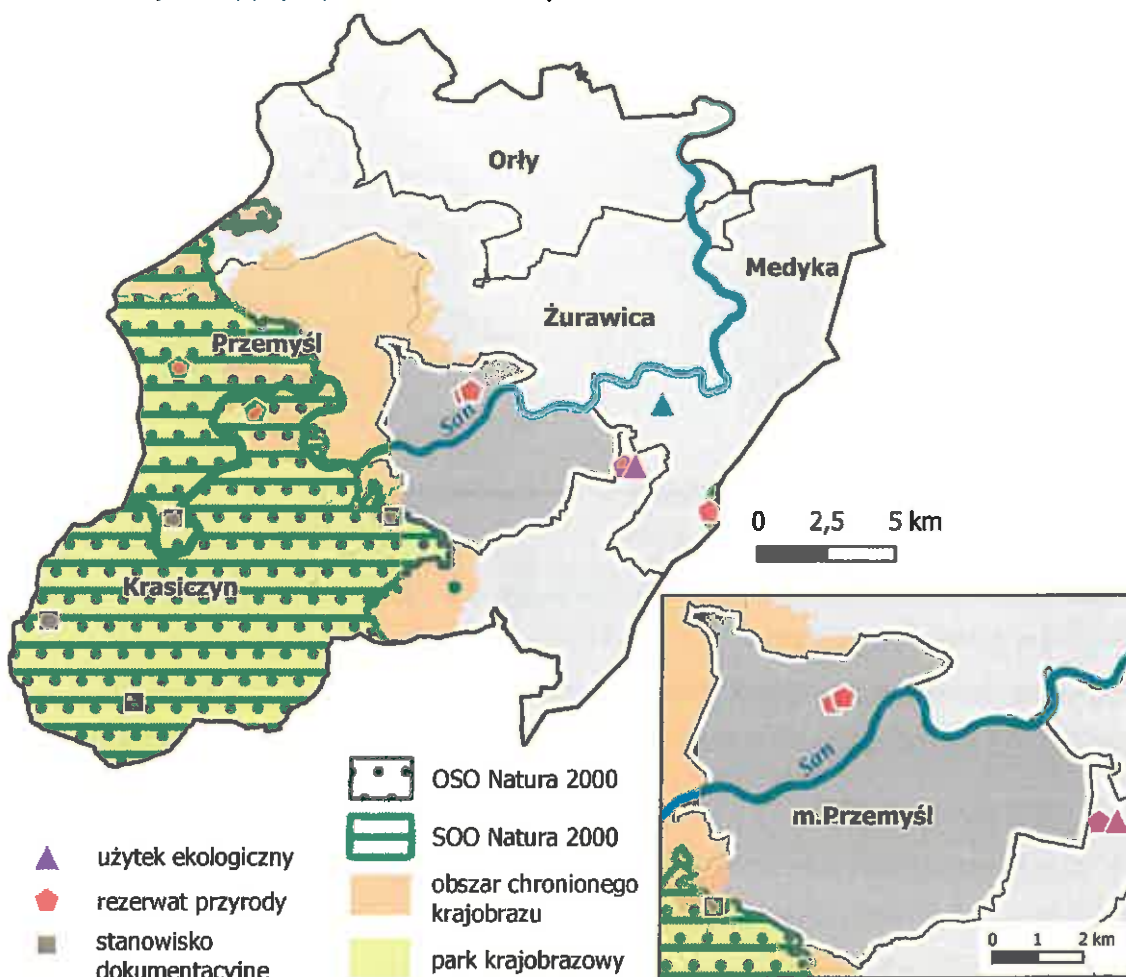
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Najbardziej zalesionymi obszarami MOF Przemysła są: gmina Krasiczyn (63,4%) i gmina wiejska Przemysł (34,2%). Dla całego obszaru MOF Przemysła wskaźnik lesistości wynosi 26,4%. Wartość ta jest niższa niż w województwie podkarpackim (38,9%) i w kraju (30,3%).

Ze względu na wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe, niemal 41% powierzchni MOF objętej jest formami ochrony. Tereny chronione w MOF zlokalizowane są przede wszystkim w jego południowo-wschodniej części, przy czym na szczególną uwagę zasługuje gmina Krasiczyn, której cała powierzchnia objęta jest ochroną w ramach Parku Krajobrazowego Pogórza Przemyskiego wraz ze Specjalnym Obszarem Ochrony Ostoja Przemyska i Rzeką San oraz Obszarem Specjalnej Ochrony Pogórza Przemyskie. Warto podkreślić, że wartość wskaźnika dla całego obszaru MOF Przemysła jest zbliżona do udziału obszarów chronionych w województwie podkarpackim (44,9%) i wyższa niż wartość dla kraju (32,3%).

Formy ochrony przyrody zlokalizowane w granicach MOF Przemysła przedstawiono na poniższej mapie oraz w tabeli.

Rysunek 49 Formy ochrony przyrody na terenie MOF Przemysła

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 24 Formy ochrony przyrody na terenie MOF Przemysła

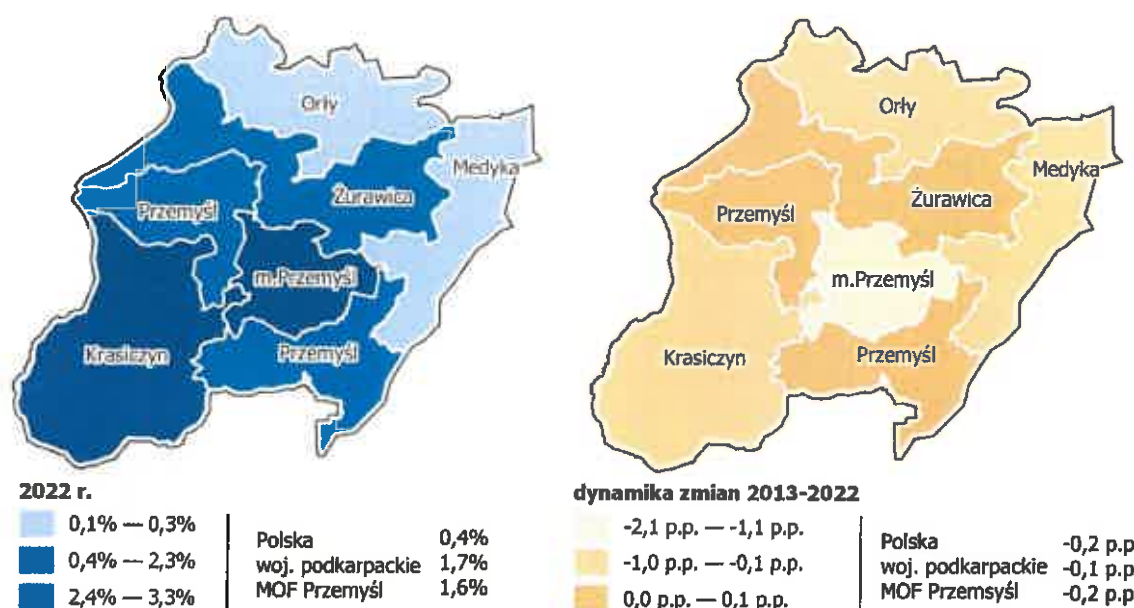
Forma ochrony przyrody	Nazwa	Położenie
Rezerваты przyrody	Rezerwat przyrody „Leoncia”	Tarnawce, gmina Krasieczyn
	Rezerwat leśno-krajobrazowy „Przełom Hołubli”	Korytniki, gmina Krasieczyn i Wapowce, gmina Przemysł
	Rezerwat florystyczny „Szachownica”	Krówniki, gmina Przemysł
	Rezerwat faunistyczny „Skarpa Jaksmanicka”	Siedliska, gmina Medyka
	Rezerwat florystyczny ścisły „Winna Góra”	Miasto Przemysł
	Rezerwat florystyczny „Jamy”	Miasto Przemysł
Użytki ekologiczne	Starorzecze	Hurko, gmina Medyka
	Szachownica	Krówniki, gmina Przemysł
Stanowiska dokumentacyjne	„Mur Krzeczковского” odsłaniające flisz karpacki	Krzeczkowa, gmina Krasieczyn

Forma ochrony przyrody	Nazwa	Położenie
	Stanowisko dokumentacyjne „Olistolit Jurajski”	Kruhel Wielki, gmina Krasieczyn
	Morena w Krasicach	Krasice, gmina Krasieczyn
	Wodospad w Cisowej	Cisowa, gmina Krasieczyn

Źródło: opracowanie własne.

Kolejnym wskaźnikiem obrazującym walory przyrodnicze jest udział terenów zieleni w powierzchni ogółem.

Rysunek 50 Udział terenów zieleni w powierzchni ogółem w 2022 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

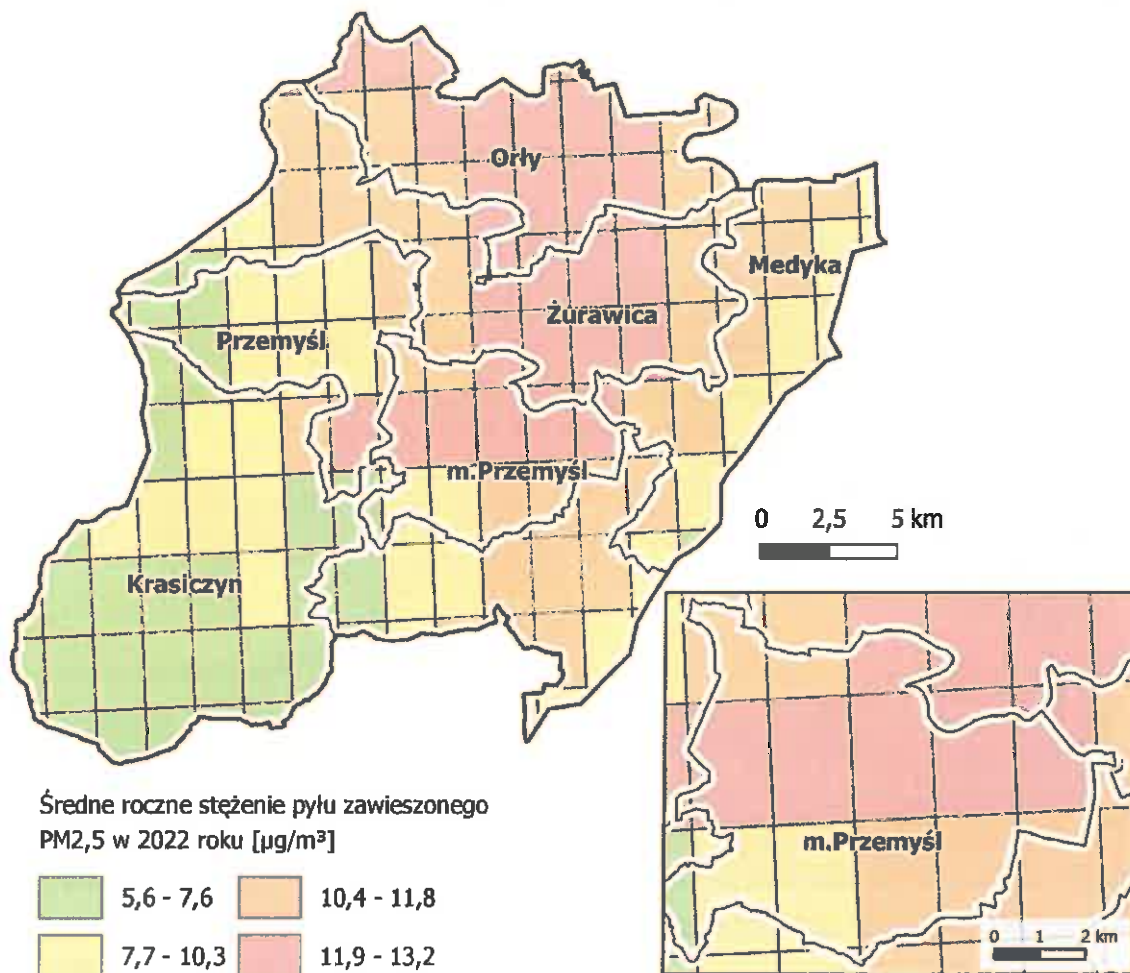
Udział terenów zieleni⁴³ w powierzchni MOF Przemyśla ogółem wynosi 1,6%, co jest wartością bardzo zbliżoną do wartości w województwie podkarpackim (1,7%) i zdecydowanie przewyższa wartość krajową (0,4%). Najwięcej obszarów zieleni znajduje się na terenie gminy Krasieczyn (3,3%) i miasta Przemyśla (3,2%). W obu tych miejscach odnotowano jednak spadek w ciągu ostatnich 10 lat. Na terenie miasta udział terenów zieleni zmniejszył się o 2,1 pp., a w gminie Krasieczyn 0,1 pp.

Jednym ze wskaźników obrazujących stan środowiska jest jakość powietrza, którą przedstawia m.in. średnie roczne stężenie pyłu zawieszzonego PM_{2,5} [µg/m³]. W województwie podkarpackim

⁴³ Zgodnie z definicją GUS teren zieleni to: tereny urządzone wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe, cmentarze, zieleń towarzysząca drogom na terenie zabudowy, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom, dworcom kolejowym oraz obiektom przemysłowym, [dostęp:02.11.2023r.].

głównym czynnikiem mającym wpływ na jakość powietrza jest emisja antropogeniczna (emisja powierzchniowa), do której zalicza się przede wszystkim emisje pochodzące z sektora komunalno-bytowego. Jednak warto podkreślić za raportem przedstawiającym *Roczną ocenę jakości powietrza w województwie podkarpackim za rok 2022*⁴⁴, że wyniki badań powietrza atmosferycznego wykazały dotrzymanie średniorocznego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszzonego PM_{2,5} fazy II w kryterium ochrony zdrowia ludzi.

Rysunek 51 Średnie roczne stężenie pyłu zawieszzonego PM_{2,5} w 2022 roku [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDI GUS.

Na obszarze MOŚ Przemysła średnie roczne stężenie wynosi od 5,6 [$\mu\text{g}/\text{m}^3$] dla gminy Krasieczyn do 13,2 [$\mu\text{g}/\text{m}^3$] w gminie Żurawica. Na uwagę zasługują także wyniki dla miasta Przemysła, którego prawie połowa powierzchni mieści się w obszarze ze stężeniem powyżej 11,9 [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]. Głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza, zarówno w przypadku miasta Przemysła, jak i pozostałych

⁴⁴ *Roczna ocena jakości powietrza w województwie podkarpackim. Raport za rok 2022.*, str. 102-103, [dostęp: 26.10.2023r.].

gminach, jest duża liczba gospodarstw domowych ogrzewanych węglem, a także wysokie natężenie ruchu samochodowego.

Drugim istotnym aspektem jest obecność wód powierzchniowych i związane z nimi zagrożenie powodziowe. Jednym z najważniejszych dokumentów w zakresie gospodarowania wodami jest *Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (II aktualizacja)*, według którego teren MOF leży w regionie wodnym Górnej-Wschodniej Wisły. Główną rzeką przepływającą przez MOF jest San i Wiar.

Poniższa tabela zawiera spis jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) zlokalizowanych na terenie MOF Przemysłu – łącznie jest ich 13. Wszystkie z nich charakteryzują się złym stanem ogólnym.

Tabela 25 Charakterystyka JCWP zlokalizowanych na terenie MOF

Kod JCWP	Nazwa	Typologia/status	Stan ogólny	Stan ekologiczny i chemiczny
RW20000622499	Wiar od Sopotnika do ujścia	Potok lub mała rzeka wyżynna na podłożu węglanowym/ naturalna część wód	Zły	Umiarkowany stan ekologiczny, stan chemiczny poniżej dobrego
RW2000112259	San od Wiaru do Wisłoka	Rzeka nizinna/naturalna część wód	Zły	Słaby stan ekologiczny, stan chemiczny poniżej dobrego
RW20000422396	Łętowianka	Potok lub mała rzeka fliszowa o charakterze krzemianowym/naturalna część wód	Zły	Umiarkowany stan ekologiczny, stan chemiczny poniżej dobrego
RW200008223999	San od Olszanki do Wiaru	Średnia rzeka na podłożu węglanowym/naturalna część wód	Zły	Słaby stan ekologiczny, stan chemiczny poniżej dobrego
RW200004223699	Stupnica	Potok lub mała rzeka fliszowa o charakterze krzemianowym/naturalna część wód	Zły	Słaby stan ekologiczny, stan chemiczny poniżej dobrego
RW20000722451	Wiar do Sopotnika	Potok lub mała rzeka fliszowa o charakterze węglanowym/naturalna część wód	Zły	Umiarkowany stan ekologiczny, stan chemiczny poniżej dobrego
RW20000822379	San od Tyrawki do Olszanki	Średnia rzeka na podłożu węglanowym/naturalna część wód	Zły	Umiarkowany stan ekologiczny, stan chemiczny poniżej dobrego
RW200010225269	Kanał Bucowski	Potok lub strumień nizinny piaszczysty/naturalna część wód	-	Dobry stan ekologiczny
RW200011225299	Wisznia	Rzeka nizinna/naturalna część wód	Zły	Umiarkowany stan ekologiczny, stan chemiczny poniżej dobrego
RW200009225529	Łęg Rokietnicki	Potok lub strumień nizinny/naturalna część wód	Zły	Słaby stan ekologiczny
RW200009225329	Rada	Potok lub strumień nizinny/naturalna część wód	Zły	Słaby stan ekologiczny, stan chemiczny poniżej dobrego
RW2000092268819	Mleczka Wschodnia do Węgierki	Potok lub strumień nizinny/naturalna część wód	Zły	Słaby stan ekologiczny, stan chemiczny poniżej dobrego
RW20000422389	Olszanka	Potok lub mała rzeka fliszowa o charakterze krzemianowym/naturalna część wód	Zły	Umiarkowany stan ekologiczny, stan chemiczny dobry

Źródło: II Aktualizacja planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły, <http://karty.apgw.gov.pl:4200/informacje>

MOF Przemysła zlokalizowany jest w obrębie czterech jednolitych części wód podziemnych (JCWPd), które charakteryzują się dobrym stanem ogólnym.

Tabela 26 Charakterystyka JCWPd zlokalizowanych na terenie MOF

Kod JCWPd	Stan ogólny	Ocena stanu chemicznego	Ocena stanu ilościowego	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celu środowiskowego
GW2000154	Dobry	Dobry	Dobry	Niezagrożona
GW2000153	Dobry	Dobry	Dobry	Niezagrożona
GW2000168	Dobry	Dobry	Dobry	Niezagrożona
GW2000136	Dobry	Dobry	Dobry	Niezagrożona

Źródło: II Aktualizacja planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły, <http://karty.apgw.gov.pl:4200/informacje>

Istotnym dokumentem jest również *Plan zarządzania ryzykiem powodziowym na obszarze dorzecza Wisły*, który stanowi podstawę zarządzania ryzykiem powodziowym na terenie kraju. Celem głównym planu jest zminimalizowanie negatywnych skutków powodzi dla życia i zdrowia ludzi, dziedzictwa kulturowego, środowiska naturalnego oraz działalności gospodarczej. Dokument wyróżnia trzy cele główne: 1. Zahamowanie wzrostu ryzyka powodziowego, 2. Obniżenie istniejącego ryzyka powodziowego i 3. Poprawa systemu zarządzania ryzykiem powodziowym.

Rysunek 52 Wody powierzchniowe na obszarze MOF Przemysła

Źródła: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

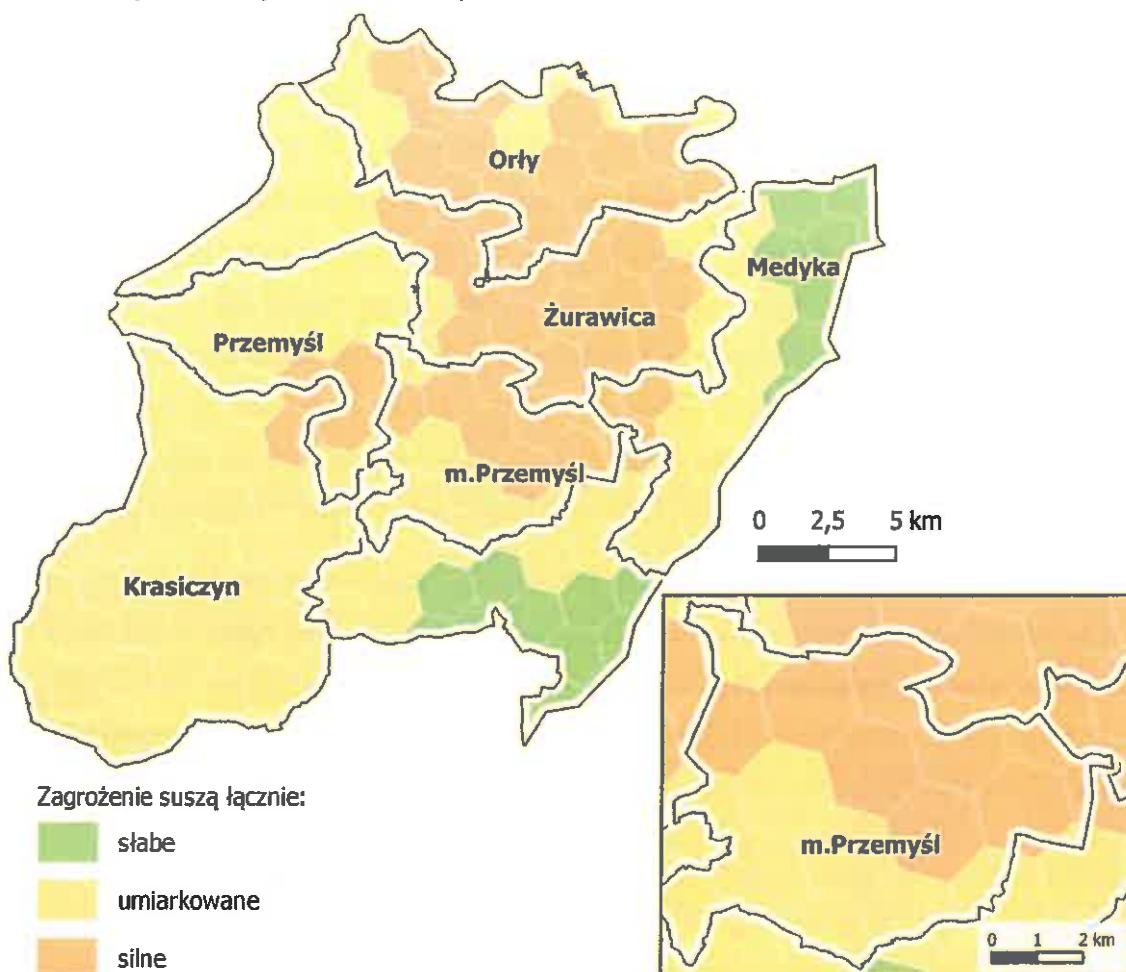
Główną rzeką przepływającą przez cały obszar MOF Przemysła jest rzeka San wraz z dopływami, wśród których wyróżnić należy rzekę Wiar. Od strony tych cieków wyznaczono obszar szczególnego zagrożenia powodzią⁴⁵, który obejmuje tereny wzdłuż koryt obu rzek i przebiega MOF od strony południowo-zachodniej do północno-wschodniej przez wszystkie analizowane gminy. Do Sanu i Wiaru wody powierzchniowe odprowadza dość gęsta sieć, często bezimiennych cieków, przy czym największe potoki to: Kurciana, Ług, Średnica i Kruhelską (dopływy Sanu) Jawor i Sielec (dopływy Wiaru). San i Wiar oraz ich dopływy są ciekami o reżimie górskim, bardzo szybko reagującymi na zmiany zasilania. Spotykane są, szczególnie w okresie letnim, nagłe wezbrania wód spowodowane obfitymi opadami. Przy wysokich stanach wód rzeki i potoki występują z koryta i zalewane są terasy zalewowe i starorzecza. Poważne zagrożenie dla MOF Przemysła stanowi fala powodziowa, która może wystąpić w razie awarii, uszkodzenia lub zniszczenia zbiorników zaporowych Solina i Myczkowce na rzece San.

Istotnym zagrożeniem, nasilającym się w ostatnich latach ze względu na zmiany klimatu, jest również susza. Według klas łącznego zagrożenia suszą⁴⁶ obszar MOF Przemysła zaklasyfikowano do klasy o umiarkowanym i miejscowo silnym zagrożeniu suszą. Obszary zagrożone silnie znajdują się w centralnej i północnej części MOF, głównie na terenie gminy Żurawica, Orły i części miasta Przemysła. Słabe zagrożenie odnotowano we wschodniej części gminy Medyka i gminy wiejskiej Przemysł.

⁴⁵ Obszary szczególnego zagrożenia powodzią to: 1) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%, 2) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10%, 3) obszary między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wbudowano wał przeciwpowodziowy, a także wyspy i przymuliska, stanowiące działki ewidencyjne.

⁴⁶ Ocenę łącznego zagrożenia suszą uzyskano przez zsumowanie wyników zagrożenia uzyskanych kolejno dla suszy rolniczej, hydrologicznej i hydrogeologicznej.

Rysunek 53 Zagrożenie suszą obszaru MOF Przemyśla

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Należy zwrócić uwagę, że w *Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2030* zwrócono uwagę na mega-trendy światowe, w szczególności zmiany klimatyczne i potrzebę ich spowolnienia. Jako jeden z priorytetów wskazano wprowadzenie gospodarki bezodpadowej (cyrkularnej) i właściwa ochrona zasobów przyrodniczych. Zakłada się także m.in. przeciwdziałanie i minimalizowanie skutków suszy i braku dostępu do wody, rozbudowę zaopatrzenia mieszkańców w wodę odpowiedniej jakości, budowę systemu zabezpieczeń i ostrzegania oraz wdrażanie rozwiązań systemowych w zakresie likwidacji skutków ekstremalnych zjawisk atmosferycznych i pożarów, a także zmianę świadomości społeczeństwa w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu oraz reagowaniu na jego skutki.

5. Podsumowująca analiza SWOT

W poniższej tabeli zestawienie mocnych i słabych stron MOF Przemysła oraz szans i zagrożeń, czyli zewnętrznych uwarunkowań mających wpływ na dalszy rozwój obszaru. Zestawienie to stanowi syntezę wyników diagnozy przeprowadzonej na potrzeby Strategii ZIT.

	Strengths Mocne strony, cechy wyróżniające MOF i stanowiące potencjał rozwojowy
	<ul style="list-style-type: none"> • Atrakcyjne położenie geograficzne i wysoka dostępność komunikacyjna MOF – położenie w obszarze przygranicznym (Ukraina, Słowacja), przebieg ważnych szlaków tranzytowych przez obszar funkcjonalny • Obecność linii kolejowych – duży ruch pasażerski notowany na stacji Przemysł Główny, możliwy transport towarów na wschód dzięki linii szerokotorowej biegnącej na Ukrainę, porty przeładunkowe w Medyce i Żurawicy • Szeroka oferta edukacyjna obejmująca kształcenie na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym oraz zawodowym i branżowym • Obecność sektora akademickiego – Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Przemysłu • Rozwijająca się oferta usług opiekuńczo-wychowawczych - w latach 2013-2022 znacząco wzrosła liczba dzieci objętych opieką żłobkową i wychowaniem przedszkolnym • Dostępność terenów inwestycyjnych, m.in. w ramach podstrefy Tarnobrzесьkiej SSE „EURO-PARK WISŁOSAN” • Rozwój gospodarczy i wzrastający poziom przedsiębiorczości mieszkańców • Funkcjonowanie instytucji otoczenia biznesu – takich jak m.in. Przemyski Inkubator Przedsiębiorczości i Innowacji, Przemyska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A • Istnienie organizacji pozarządowych działających w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego MOF • Szeroka, różnorodna oferta instytucji kultury (w tym imprez kulturalnych o znaczeniu ponadlokalnym) i wzrastające nią zainteresowanie mieszkańców • Wysoka atrakcyjność turystyczna związana z bogactwem walorów historyczno-kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych MOF • Silne powiązania przestrzenno-funkcjonalne Przemysła ze swoim obszarem funkcjonalnym • Dobre warunki do rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego – wysoka jakość gleb, czystość środowiska naturalnego, korzystny klimat • Rozwój oferty mieszkaniowej – inwestycje w ramach SIM Południe na terenie Przemysła i Gminy Medyka

Weaknesses

Słabe strony stanowiące konsekwencję ograniczeń szeroko rozumianych zasobów i hamujące rozwój MOF

- Depopulacja (spadek liczby ludności MOF o 6,7% w latach 2012-2022) będąca wynikiem migracji (-4,7 na 1000 ludności w 2022 r.) i ujemnego przyrostu naturalnego (-4,2 na 1000 ludności)
- Starzenie się społeczeństwa – osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 24,2% populacji MOF w 2022 r.
- Deficyty w zakresie oferty usług opiekuńczo-wychowawczych – niska dostępność żłobków
- Wysoki poziom bezrobocia, w tym wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych
- Niski udział powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (5,4% powierzchni MOF w 2021 r.)
- Zróżnicowany poziom dostępności infrastruktury technicznej i deficyty w zakresie sieci kanalizacyjnej i gazowej
- Niski standard niektórych przestrzeni publicznych
- Zjawisko wykluczenia komunikacyjnego dotyczące przede wszystkim mieszkańców obszarów wiejskich
- Niski stopień integracji różnych form transportu – brak parkingów typu P&R, B&R, funkcjonalnych centrów przesiadkowych, zintegrowania na poziomie rozkładów jazdy itp.
- Ograniczone możliwości organizacyjne i techniczne instytucji kultury w zakresie rozwoju oferty kulturalnej
- Zróżnicowana dostępność opieki zdrowotnej – stosunkowo niska liczba funkcjonujących na terenie MOF aptek (zlokalizowanych wyłącznie w mieście Przemyślu), ograniczona dostępność zakładów leczniczych w południowo-zachodniej części MOF
- Zaklasyfikowanie Przemyśla do grupy miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze

Opportunities

Szanse, korzystne tendencje w otoczeniu zewnętrznym MOF mogące stanowić impuls rozwojowy

- Możliwość pozyskania środków z nowej perspektywy finansowej UE na lata 2021-2027, które umożliwią finansowanie projektów społecznych i inwestycyjnych w ramach ZIT
- Przyciągnięcie nowych inwestorów, co stworzy nowe miejsca pracy w MOF
- Zacieśnianie współpracy międzygminnej, również z samorządami spoza MOF w ramach związków międzygminnych oraz nawiązywanie nowych partnerstw
- Dalszy rozwój transportu publicznego, tworzącego zintegrowany system, będącego konkurencją dla indywidualnego transportu samochodowego
- Promocja transportu rowerowego będącego alternatywnym środkiem transportu, szczególnie na niewielkie odległości na obszarach miejskich
- Wykorzystanie posiadanych przez MOF potencjałów w celu stworzenia wspólnego produktu turystycznego łączącego gminy MOF poprzez działania skierowane na rozwój oferty turystycznej
- Potencjał do rozwoju sektora rolniczego, produkcji żywności wysokiej jakości
- Rozwój odnawialnych źródeł energii, polityka klimatyczna UE wspierająca przedsięwzięcia

Threats

Zagrożenia, niekorzystne zjawiska, które mogą być barierą rozwoju dla MOF

- Prognozowane dalsze nasilanie się negatywnych zjawisk demograficznych – starzenia się społeczeństwa, depopulacji (prognozowany spadek liczby mieszkańców MOF o 5,7% do 2030 r.)
- Postępujące zjawisko suburbanizacji i związana z nim presja urbanizacyjna na tereny wiejskie
- Niestabilna sytuacja gospodarcza kraju wynikająca m.in. konfliktu na Ukrainie - wysoka inflacja, wzrost cen energii, brak surowców
- Konkurencyjność innych ośrodków miejskich i ich obszarów funkcjonalnych w zakresie inwestycji, proponowanej oferty i przyciągania nowych mieszkańców
- Postępujące zmiany klimatu i ich negatywne skutki m.in. w postaci zagrożenia powodziowego, częstych okresów suszy

6. Analiza problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych

Przeprowadzona analiza danych statystycznych oraz informacji o charakterze jakościowym pozwoliła na zidentyfikowanie kluczowych problemów oraz potencjałów gmin MOF Przemyśla, które implikują z kolei wspólne dla obszaru funkcjonalnego wyzwania rozwojowe w perspektywie najbliższych lat. Istotnym elementem diagnozy jest również analiza powiązań gospodarczych, społecznych i środowiskowych, które warunkują rozwój jednostek wchodzących w skład miejskich obszarów funkcjonalnych. W celu określenia kluczowych zależności między poszczególnymi miastami i gminami stanowiącymi MOF Przemyśla, przanalizowano zatem wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania przedmiotowego obszaru. W niniejszym rozdziale przedstawiono wyniki tej analizy wraz z zestawieniem priorytetowych z punktu widzenia partnerskich samorządów problemów i potencjałów rozwojowych.

6.1 Powiązania sieciowe w obrębie MOF

MOF Przemyśla jest powiązany funkcjonalnie na różnych poziomach, zarówno wewnętrznie, jak i w stosunku do otoczenia zewnętrznego. Rdzeniem MOF jest Miasto Przemyśl, będące miastem na prawach powiatu, w którym koncentruje się większość usług społecznych i zakładów pracy – stanowi centrum społeczno-gospodarcze obszaru. Przemyśl jest jednak również jednym z 11 miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze w województwie podkarpackim. Pierścien funkcjonalny MOF tworzy natomiast 5 gmin, spośród których tylko gmina Orły się sąsiaduje bezpośrednio z miastem.

W dokumentach wojewódzkich MOF Przemyśla definiowany jest jako miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego. W Planie zagospodarowania województwa podkarpackiego określono dla niego dwie podstawowe funkcje rozwojowe: usługową i turystyczną oraz dwie funkcje towarzyszące: rolniczą i przemysłową. Jako główny priorytet rozwojowy wyznaczono natomiast integrację ośrodka subregionalnego z jego obszarem funkcjonalnym w celu rozwoju potencjału gospodarczego oraz poprawy warunków życia mieszkańców.

Kluczowe powiązania funkcjonalno-przestrzenne MOF wynikają z jego położenia geograficznego, przepływów ludności oraz poziomu korzystania z usług publicznych.

Uwarunkowania i powiązania środowiskowe

W sferze środowiskowej, jednostki MOF powiązane są przez uwarunkowania fizyczno-geograficzne. Obszar zlokalizowany jest w obrębie Pogórza Karpackiego, w obrębie mezoregionu Pogórza Przemyskiego. Ukształtowanie terenu stwarza dobre warunki do rozwoju społecznego

i gospodarczego, na obszarze funkcjonalnym nie identyfikuje się istotnych barier fizjograficznych. Pewną barierę stanowi jednak rzeka San, która przecina teren MOF w kierunku wschód-północny zachód i może być niebezpieczna ze względu na możliwość wystąpienia powodzi. Trzeba jednak zaznaczyć, że rzeka stanowi także znaczący potencjał do rozwoju turystyki oraz oferty rekreacyjnej. Jednostki MOF powiązane są również formami ochrony przyrodniczej, takimi jak m.in. Park Krajobrazowy Pogórza Przemyskiego czy Przemysko-Dynowski Obszar Chronionego Krajobrazu (w granicach gmin: Przemysław i Krasiczyn).

Z położenia geograficznego MOF i związanymi z tym uwarunkowaniami przyrodniczymi wynikają również wspólne dla partnerskich gmin zagrożenia. Szczególną uwagę należy zwrócić na zagrożenie i ryzyko powodziowe związane z przebiegiem przez obszar MOF rzeki San i Wiar. Od strony tych cieków wyznaczono obszar szczególnego zagrożenia powodzią⁴⁷, który obejmuje tereny wzdłuż koryt obu rzek i przebiega MOF od strony południowo-zachodniej do północno-wschodniej przez wszystkie analizowane gminy. Istotnym zagrożeniem, nasilającym się w ostatnich latach ze względu na zmiany klimatu, jest również susza. Według klas łącznego zagrożenia suszą obszar MOF Przemysław zaklasyfikowano do klasy o umiarkowanym i miejscowo silnym zagrożeniu suszą. Implikuje to konieczność integracji działań partnerskich gmin w zakresie adaptacji do zmian klimatu – prowadzenia wspólnej polityki środowiskowej.

Powiązania komunikacyjne i transportowe

Układ drogowy w MOF Przemysław i dogodna sieć połączeń warunkuje stosunkowo wysoką wewnętrzną dostępność komunikacyjną. Połączenia miasta-rdzenia z poszczególnymi gminami MOF zapewnia przede wszystkim promienisty układ dróg krajowych: DK 28 (przebieg z Przemysław przez gminy: Krasiczyn i Medyka) i DK 77 (przebieg z Przemysław przez gminy: Orły i Żurawica) oraz dróg wojewódzkich: DW 884 (gminy: Krasiczyn, Przemysław), DW 885 (gmina Przemysław) i DW 881 (gminy: Żurawica i Przemysław). Ponadto, połączenia między poszczególnymi gminami MOF realizowane są przez drogi powiatowe i gminne, a także linie kolejowe.

Zadania z zakresu publicznego transportu zbiorowego osób w MOF Przemysław realizuje Miejski Zakład Komunikacji Sp. z o.o. w Przemysław – Dział Przewozów Spółki organizuje przewozy na terenie Gminy Miejskiej Przemysław oraz ościennych Gmin: Przemysław, Krasiczyn i Żurawica na podstawie porozumienia. Gminy te objęte są również założeniami *Planu Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu*

⁴⁷ Obszary szczególnego zagrożenia powodzią to: 1) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%, 2) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10%, 3) obszary między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wzbudowano wał przeciwpowodziowy, a także wyspy i przymuliska, stanowiące działki ewidencyjne.

Zbiorowego dla Miasta Przemysła na lata 2021-2030, przyjętego Uchwałą Nr 187/2021 Rady Miejskiej w Przemysłu w dniu 25.11.2021 r.

Powiązania gospodarcze i przepływy ludności

Wśród uwarunkowań określających powiązania funkcjonalne w MOF znajdują się również przepływy osób, przede wszystkim związane z migracjami na pobyt stały oraz dojazdami do pracy lub szkół. Tendencje te warunkuje m.in. zjawisko suburbanizacji – migracje ludności z miast na obszary wiejskie implikują bowiem konieczność dostosowywania infrastruktury technicznej oraz rozwijania oferty usług publicznych na do tej pory mniej zurbanizowanych terenach. Liczba wymeldowań na obszary wiejskie MOF w latach 2018-2022 wzrosła o 4,2%, podczas gdy do miast zmalała o 1,9%. Najsilniej trend jest widoczny w Przemysłu, w którym w analizowanych latach liczba wymeldowań na wieś zawsze przewyższała liczbę wymeldowań do miasta. Natomiast w większości pozostałych jednostek w latach 2018-2022 liczba zameldowań z miasta przewyższała liczbę zameldowań ze wsi.

W latach 2018-2022 w MOF Przemysła na pobyt stały zameldowało się łącznie prawie 5,5 tys. osób, z czego 42% stanowiły osoby meldujące się w mieście Przemysłu. Miasto, jako siedziba powiatu i ważny ośrodek administracyjny i gospodarczy charakteryzuje się bowiem najbardziej atrakcyjnym rynkiem pracy i gospodarką w porównaniu do pozostałych gmin MOF. Biorąc pod uwagę migracje w obrębie MOF Przemysła, ponad połowa (54%) osób meldujących się w gminach MOF to mieszkańcy Obszaru.

Jednym z najczęstszych powodów migracji, nie tylko w MOF Przemysła, ale i całym kraju, jest poszukiwanie bardziej konkurencyjnych warunków zatrudnienia i możliwości rozwoju zawodowego – wiele osób decyduje się na zmianę miejsca zamieszkania właśnie z uwagi na lokalny rynek pracy. Ze względu na rozwój technologii cyfrowych oraz systemu transportowego, coraz częstszą praktyką jest jednak dojeżdżanie do pracy poza miejscem zamieszkania, co ogranicza konieczność migracji. Z analizy Przepływy ludności związane z zatrudnieniem w 2016 r. wynika, iż w 2016 r. około 6,7 tys. mieszkańców MOF dojeżdżało do pracy poza gminę zamieszkania, z czego ok. 54% dojeżdżało do innej gminy wchodzącej w skład MOF. Najwięcej mieszkańców MOF dojeżdżało do pracy do Przemysła (78,5% ogółu mieszkańców MOF dojeżdżających do pracy).

Uwarunkowania i powiązania historyczno-kulturowe

Jednym z elementów stwarzających obszar funkcjonalny jest wspólne dziedzictwo historyczno-kulturowe i tożsamość lokalna. Jednym z kluczowych zasobów wspólnych dla gmin MOF są obiekty forteczne dawnej monarchii austrowęgierskiej i zabytki militarne, a także charakterystyczna zabudowa wsi i unikatowe walory krajobrazowe. „Twierdza Przemysłu” spełnia warunki produktu turystycznego o charakterze liniowym, a w 2018 r. wraz z zespołem staromiejskim Przemysła została wpisana na listę pomników historii, co stanowi o jej wysokim potencjale kulturowym i turystycznym. Elementem

spajającym region jest również infrastruktura rekreacyjno-turystyczna bazująca na walorach przyrodniczo-kulturowych MOF, w tym przede wszystkim Forteczna Trasa Rowerowa „Twierdza Przemysław” oraz główny szlak wodny Podkarpacia „Błękitny San”.

Usługi publiczne

Poza przepływami pracowniczymi, powiązania funkcjonalne w MOF charakteryzuje dostępność podstawowych usług publicznych. W przypadku MOF Przemysław, Przemysław pełni funkcję ośrodka o znaczeniu subregionalnym, reszta gmin to ośrodki o znaczeniu lokalnym. Wszystkie miejscowości gwarantują dostęp do podstawowych i ponadpodstawowych usług, przy czym wyłącznie ośrodki o znaczeniu ponadlokalnym i regionalnym oferują usługi związane z opieką zdrowotną, czy edukacją ponadpodstawową i wyższą. Ze względu na widoczne różnice w poziomie zurbanizowania obszarów miejskich i wiejskich, mieszkańcy gmin wiejskich korzystają zatem często z oferty kulturalnej, oświatowej czy medycznej miast. Widoczne jest to m.in. w przypadku dostępności szkół ponadpodstawowych, które na terenie MOF zlokalizowane są wyłącznie w Przemysław. Można zatem założyć, iż młodzież z pozostałych gmin MOF dojeżdża zatem do miasta powiatowego. W przypadku szkół ponadpodstawowych w MOF, zlokalizowane są one wyłącznie w Przemysław.

Szkoły podstawowe znajdują się natomiast w każdej z gminy tworzącej MOF, co warunkuje ich lepszą dostępność, również dla mieszkańców obszarów wiejskich. Z analizy współczynnika skolaryzacji brutto⁴⁸ za 2021 r. wynika, iż część dzieci zamieszkujących gminy MOF uczęszcza jednak do szkół zlokalizowanych poza miejscem zamieszkania – dla większości z nich wartość wskaźnika nie przekroczyła bowiem 100%. Wyjątkiem jest Miasto Przemysław, dla którego współczynnik skolaryzacji wyniósł 111,3%. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku przedszkoli – łącznie 88,1% dzieci z terenu MOF objętych jest wychowaniem przedszkolnym, przy czym tylko w Przemysław wartość wskaźnika przekracza 100%, co świadczy o tym, iż do lokalnych przedszkoli uczęszczają dzieci również spoza miasta.

Zróznicowanie poziomu dostępności usług w MOF widoczne jest również w przypadku opieki zdrowotnej. W zakresie usług podstawowej opieki zdrowotnej poszczególne jednostki MOF zabezpieczają potrzeby swoich mieszkańców. Natomiast leczenie specjalistyczne, w warunkach ambulatoryjnych i szpitalnych, dla mieszkańców MOF świadczone jest przede wszystkim w Przemysław. Co więcej, miasto przemysław jest jedyną jednostką MOF, w której zlokalizowane są apteki i punkty apteczne, co wiąże się z koniecznością korzystania z nich przez mieszkańców pozostałych gmin.

⁴⁸ Współczynnik skolaryzacji brutto (szkoły podstawowe) – relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania

Powiązania instytucjonalne

Należy podkreślić, że samorządy tworzące MOF Przemyśla kładą duży nacisk na współpracę, uwidaczniając przy tym rolę i wysoką wartość powiązań instytucjonalnych. Formalna współpraca w ramach MOF rozpoczęła się w 2013 roku, kiedy to Miasto Przemyśl i gminy tworzące jego bezpośredni obszar funkcjonalny (Gmina Krasieczyn, Gmina Medyka, Gmina Orły, Gmina Przemyśl i Gmina Żurawica) zawarły *Porozumienie dotyczące współpracy na rzecz opracowania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych wraz z Planem działań dla rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Przemyśl*. W wyniku wspólnych działań, partnerskie gminy najpierw opracowały, a potem realizowały założenia Strategii ZIT, co pozwoliło na integrację działań publicznych w wymiarze społeczno-gospodarczym i przestrzennym. Partnerzy podejmują się kontynuacji współpracy w formule ZIT również w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej na lata 2021-2027, czego narzędziem będzie niniejsza Strategia.

Samorządy tworzące MOF powiązane są między sobą również poprzez realizację wspólnych działań z ramach innych zinstytucjonalizowanych form współpracy, zarówno w obrębie MOF, jak i poza nim. Wszystkie gminy Obszaru należą do dwóch związków międzygminnych - Związku Gmin Ziemi Przemyskiej i Związku Gmin Fortecznych Twierdzy Przemyśl. Ponadto, partnerskie gminy współpracują ze sobą na mocy porozumień międzygminnych. Przykładem może być Komisja Bezpieczeństwa i Porządku Publicznego dla Miasta Przemyśla i Powiatu Przemyskiego, która została utworzona na podstawie art. 38a ust. 3 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym w drodze Porozumienia zawartego w dniu 18.12.2017 r. pomiędzy Starostą Przemyskim a Prezydentem Miasta Przemyśla. Komisja została utworzona w celu realizacji zadań Starosty Przemyskiego i Prezydenta Miasta Przemyśla w zakresie zwierzchnictwa nad powiatowymi służbami, strażami i inspekcjami oraz zadań określonych w ustawach w zakresie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli.

6.2 Kluczowe problemy i potencjały rozwojowe

Na podstawie wniosków z diagnozy strategicznej zidentyfikowano kluczowe problemy i wyzwania stojące przed MOF w perspektywie 2027 roku oraz potencjały rozwojowe obszaru – wspólne dla wszystkich partnerskich gmin MOF oraz priorytetowe z punktu widzenia samorządów.

Problemy i wyzwania rozwojowe

Zmiany demograficzne i proces suburbanizacji. W MOF Przemyśla, podobnie jak w całym kraju, widoczne są postępujące tendencje demograficzne związane z migracjami oraz starzeniem się społeczeństwa. **Stopniowa depopulacja** dotycząca przede wszystkim większe miasta, w tym Przemyśla, wynika z sytuacji społeczno-ekonomicznej (gentryfikacji i wysokich cen

nieruchomości) oraz ze zmieniających się trendów, zgodnie z którymi ludzie decydują się na przeprowadzkę na oddalone od centrum osiedla lub do okolicznych wsi (**suburbanizacja**). W ostatniej dekadzie liczba mieszkańców MOF Przemysła spadła o 6,7%, przy czym dynamika zmian w tym zakresie jest dużo wyższa w porównaniu do średniej dla kraju (-1,9%) i szczególnie wyraźna w przypadku miastardzenia, gdzie na przestrzeni ostatnich 10 lat nastąpił spadek liczby mieszkańców o 10,7%. W latach 2013-2022 w większości gmin wchodzących w skład MOF Przemysła odnotowano spadek liczby ludności – wyjątkiem jest gmina wiejska Przemysł, której populacja w 2022 r. wzrosła o ok. 5% w porównaniu do roku 2013, a także gmina Krasiczyn, w której odnotowano nieznaczny wzrost ludności w stosunku do 2013 roku (+0,1%). Tendencja ta jest wynikiem postępującego zjawiska suburbanizacji polegającego na odpływie mieszkańców miast na rzecz terenów podmiejskich i sąsiadujących z nimi terenów wiejskich.

Suburbanizacja implikuje szereg wyzwań związanych z funkcjonowaniem lokalnej społeczności, gospodarki, czy sfery funkcjonalno-przestrzennej i środowiskowej. Migracje z miast na tereny wiejskie wiążą się m.in. ze zmianami przestrzennymi (np. „rozlewanie się” zabudowy mieszkaniowej) oraz społecznymi (np. zróżnicowanie struktury społecznej). Tendencje te mają charakter ponadlokalny i stanowią wyzwanie dla partnerskich gmin w zakresie integracji procesów rozwojowych w wymiarze przestrzennym i społecznym.

Istotnym czynnikiem warunkującym sytuację społeczno-gospodarczą MOF Przemysła jest również zjawisko **starzenia się społeczeństwa**, które związane jest z wydłużeniem średniej długości życia oraz niskimi wartościami przyrostu naturalnego. W przeliczeniu na 1000 ludności, w 2022 r. w MOF wskaźnik przyrostu naturalnego przyjął wartość -4,2, co przy wysokim udziale osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców (24,2%) może skutkować długotrwałymi problemami nie tylko w sferze społecznej, lecz także gospodarczej MOF – wraz ze zmniejszaniem się udziału osób w wieku produkcyjnym w populacji, osłabieniu ulegają bowiem również zasoby kapitału ludzkiego i zasoby siły roboczej (brak „rąk do pracy”), co w dużej mierze warunkuje sytuację ekonomiczną obszaru.

Aktualna sytuacja demograficzna MOF Przemysła oraz prognozowane dalsze nasilanie się zjawisk takich jak suburbanizacja i starzenie się społeczeństwa implikują konieczność podejmowania działań ukierunkowanych na niwelowanie ich negatywnych konsekwencji społeczno-ekonomicznych, m.in. poprzez podnoszenie atrakcyjności osiedleńczej Obszaru, przede wszystkim dla młodych rodzin. Zapobieganie odpływowi mieszkańców oraz przyciągnięcie nowych będzie sprzyjało wzmocnieniu kapitału ludzkiego i społecznego i dalszemu rozwojowi społeczno-gospodarczemu MOF.

Konieczność rozwoju i dostosowywania oferty usług publicznych.

2. Postępujące zmiany w strukturze demograficznej MOF oraz zmieniające się ogólnokrajowe uwarunkowania i trendy implikują konieczność rozwijania i dostosowywania oferty usług publicznych do zmieniających się potrzeb i oczekiwań lokalnej społeczności. Szczególną rolę w tym zakresie odgrywa oferta spędzania czasu wolnego – oferta kulturalna i rozrywkowa oraz sportowo-rekreacyjna, która powinna być dostosowywana do różnych grup wiekowych, w tym do osób w wieku produkcyjnym oraz osób w wieku senioralnym, a także cechować się wysoką dostępnością (w tym dla osób ze szczególnymi potrzebami) i innowacyjnością w celu dostosowania do zmieniających się, rosnących potrzeb mieszkańców i turystów. Atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego wpływa na poziom zadowolenia mieszkańców i zaspokojenia potrzeb kulturalnych, które w miejskich obszarach funkcjonalnych są zazwyczaj wyższe. Bazą do rozwijania oferty w tym zakresie powinno być odpowiednie zagospodarowanie wielofunkcyjnych przestrzeni publicznych, sprzyjające nie tylko spędzaniu czasu wolnego zgodnie z indywidualnymi preferencjami, ale również stymulowaniu aktywności obywatelskiej i zacieśnianiu więzi społecznych.

Pobudzanie i wzmacnianie aktywności obywatelskiej i podnoszenie poziomu integracji mieszkańców

3. Z uwagi na położenie MOF Przemysła blisko granicy z Ukrainą oraz bogatą historię regionu, Obszar charakteryzuje zróżnicowana struktura społeczna. Gminy MOF zamieszkują osoby o różnym pochodzeniu, co jest również związane z postępującym obecnie zjawiskiem suburbanizacji. Stały napływ nowych mieszkańców implikuje często problemy z adaptacją i utrudnia proces integracji społeczności lokalnej, co z kolei może przekładać się na występowanie konfliktów oraz obniżony poziom aktywności społecznej.

Pobudzanie i wzmacnianie aktywności społecznej i podnoszenie poziomu partycypacji mieszkańców w procesach rozwojowych MOF Przemysła jest jednym z kluczowych wyzwań partnerskich samorządów w zakresie zachowania spójności społecznej Obszaru i rozwoju zgodnie z potrzebami i oczekiwaniami mieszkańców. W tym celu może zostać wykorzystany potencjał społeczny i kulturowy infrastruktury służącej m.in. aktywnemu wypoczynkowi, bądź uczestnictwu w życiu kulturalnym i sportowym. Szczególną rolę mogą odegrać w tym zakresie instytucje kultury, których działalność związana z upowszechnianiem dziedzictwa kulturowego wzmacnia poczucie tożsamości lokalnej w oparciu o kształtowanie więzi z miejscem zamieszkania oraz wspiera relacje międzyludzkie poprzez animowanie społeczności. Ponadto, ważne jest wykorzystanie potencjału partnerów społeczno-gospodarczych, przede wszystkim organizacji pozarządowych, których działalność skupia się na integrowaniu lokalnej społeczności oraz wspieraniu uczestnictwa mieszkańców w życiu kulturalnym i sportowym gminy.

Podnoszenie dostępności i jakości oferty kulturalnej

Na terenie MOF Przemysłu funkcjonują instytucje kultury, których działalność ma duży wpływ na rozwijanie się lokalnej i regionalnej tożsamości, pielęgnowanie dziedzictwa materialnego i niematerialnego, a także na zapewnienie lokalnym społecznościom **dostępu do szerokiej oferty kulturalnej i edukacyjnej**. Ośrodki i centra kultury działają w gminach: Krasiczyn, Medyka i Żurawica oraz w mieście Przemysłu, gdzie rokrocznie organizowane jest wiele imprez i wydarzeń, również o zasięgu ponadlokalnym (regionalnym), a nawet krajowym, co sprzyja zachowaniu dziedzictwa materialnego i niematerialnego oraz jego promocji poza granicami MOF. Mimo wysokiej liczby imprez organizowanych przez instytucje kultury w MOF (w 2022 r. łącznie odbyło się ich 578), liczba ich uczestników jest stosunkowo niska (648 osób na 1000 mieszkańców), biorąc pod uwagę uczestnictwo w województwie podkarpackim (897 na 1000 mieszkańców) i kraju (723 osób na 1000 mieszkańców). Obniżony poziom uczestnictwa w imprezach organizowanych przez ośrodki, centra i domy kultury w ostatnich latach wynika przede wszystkim z pandemii COVID-19, w związku z którą wdrożono ograniczenia przekładające się na intensywność życia kulturalnego w całym kraju. Sytuacja ta może być również wynikiem mało atrakcyjnej oferty kulturalnej nie odpowiadającej potrzebom i oczekiwaniom mieszkańców, bądź jej niedostatecznej promocji. W ostatnich latach spadła również liczba członków kół, klubów i sekcji oraz grup artystycznych, co świadczy o mniejszym stopniu zrzeszania się mieszkańców. Konieczne jest zatem podjęcie interwencji zmierzającej do rozbudowy, uatrakcyjnienia i podniesienia jakości oferty kulturalnej w MOF, co pozwoli na przywrócenie wysokiego poziomu uczestnictwa mieszkańców w życiu kulturalnym.

Różnorodna oferta ośrodków, domów i centrów kultury, obejmująca również wydarzenia o zasięgu ponadlokalnym (regionalnym) i krajowym, nie tylko wpływa na jakość życia mieszkańców, ale też przyciąga turystów zainteresowanych unikatowym dziedzictwem kulturowym. Instytucje na terenie MOF, których oferta skierowana jest nie tylko do mieszkańców, ale również turystów, to m.in. Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, czy Galeria Sztuki Współczesnej w Przemysłu, które stanowią istotne atrakcje turystyczne i cieszą się zainteresowaniem w regionie. W zakresie tego typu oferty, konieczne jest jej rozwijanie zgodnie z aktualnymi trendami i związanymi z nimi oczekiwaniami wobec organizowanych wystaw oraz wydarzeń skierowanych do osób przyjezdnych, a także jej szeroka promocja w regionie i kraju. Ponadto, należy pamiętać, iż elementy dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego, stanowią kluczowy czynnik, wokół którego budowana jest tożsamość lokalna mieszkańców oraz ich przywiązanie do swojego miejsca zamieszkania.

Rozwój mobilności miejskiej. Infrastruktura drogowa i kolejowa wpływa na dostępność gmin wiejskich

zależących do MOF Przemysła dla pasażerów komunikacji publicznej. System transportu zbiorowego opiera się głównie na transporcie autobusowym, przy czym środek ciężkości wyraźnie przesuwa się w stronę sektora prywatnego.

Charakterystyczne dla MOF Przemysła skupienie instytucji oświatowych, miejsc pracy, ośrodków zdrowia, a także szerokie rozmieszczenie atrakcji turystycznych powinno być powodem dla ciągłego usprawniania sieci komunikacji publicznej i uzupełnienia jej o ścieżki rowerowe. W *Planie Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego dla Miasta Przemysła na lata 2021-2030* wskazano jako główne kierunki rozwoju transportu zbiorowego m.in. usprawnienie transportu publicznego poprzez unowocześnienie taboru oraz systemu obsługi pasażera, a także rozwój infrastruktury transportu publicznego oraz zwiększenie dostępności do transportu publicznego.

Na terenie MOF Przemysła zdefiniowano szereg problemów w obszarze komunikacji wewnętrznej, w tym w ofercie i dostępności transportu publicznego. W MOF brakuje zintegrowanego systemu transportowego, a liczba funkcjonujących obecnie połączeń autobusowych lub kolejowych jest niewystarczająca, przez co część mieszkańców (szczególnie seniorów i mieszkańców obszarów wiejskich) jest wykluczona komunikacyjnie. Wpływa to także na szczególnie wysoki wskaźnik liczby samochodów w stosunku do liczby mieszkańców – w 2022 r. na 1 000 mieszkańców powiatu przemyskiego i Miasta Przemysł przypadało 782 samochodów osobowych, a więc więcej niż w województwie (634) i kraju (701). W latach 2018-2022 liczba samochodów w Mieście Przemysł i powiecie przemyskim wzrosła łącznie o 3,9%, przy jednoczesnym spadku liczby mieszkańców w tym czasie (-5,5%). Rosnące natężenie ruchu samochodowego zmniejsza przepustowość poszczególnych dróg i wpływa negatywnie na jakość środowiska naturalnego (emisja liniowa zanieczyszczeń powietrza, szybsza degradacja nawierzchni dróg, zwiększony hałas komunikacyjny itp.). Natężenie ruchu drogowego w dużej mierze przekłada się również na poziom bezpieczeństwa jego uczestników. W 2021 r. na terenie powiatu przemyskiego (wraz z Miastem Przemysł) odnotowano łącznie 27 wypadków i 1289 kolizji, przy czym ok. 81,3% tych zdarzeń miało miejsce na terenie MOF Przemysła.

Niedostatki w systemie komunikacji zbiorowej powodują zmniejszoną mobilność mieszkańców MOF, zatłoczenie poszczególnych dróg oraz negatywne konsekwencje środowiskowe takie jak zanieczyszczenie powietrza i nadmierny hałas. Także sieć ścieżek rowerowych jest niewystraczająco rozwinięta, brakuje wielu ważnych odcinków łączących poszczególne gminy. Sieć ta powinna być systematycznie rozwijana we wszystkich jednostkach MOF, aby mogła pełnić atrakcyjną alternatywę dla komunikacji samochodowej.

Poprawa standardu i dostępności przestrzeni publicznych. Przestrzeń publiczna, ze względu na aspekty funkcjonalne i przestrzenne, odgrywa ważną rolę w funkcjonowaniu zarówno sfery przestrzenno-środowiskowej, jak i społecznej ośrodków osiedleńczych. Wspólnie użytkowana przestrzeń w postaci placów, skwerów, czy parków i zieleńców pełni szereg różnorodnych funkcji – przede wszystkim stanowi miejsce spotkań sąsiedzkich i tworzy możliwości do wypoczynku i rekreacji, a te w formie terenów zieleni wpływają ponadto na jakość środowiska. W MOF Przemysła identyfikuje się szereg problemów związanych przede wszystkim z dostępnością i jakością wielofunkcyjnych przestrzeni i terenów rekreacyjno-wypoczynkowych i sportowych. Brakuje placów zabaw, obiektów przeznaczonych na świetlice, boisk wielofunkcyjnych, elementów małej architektury i innych przestrzeni przeznaczonych do wypoczynku, zwłaszcza aktywnego. Często wskazywane jest także niedostateczne zagospodarowanie brzegów rzeki San – brak ławek, ścieżek pieszo-rowerowych, itp. Obecna infrastruktura sportowo-rekreacyjna MOF jest często w złym stanie technicznym i wymaga modernizacji i/lub uzupełnienia o niezbędne sprzęty, czy urządzenia ze względu na wysoki stopień eksploatacji lub zmieniające się potrzeby i oczekiwania ich użytkowników. Ponadto, na terenie MOF istnieje wiele budynków, które nie są obecnie wykorzystywane przez m.in. zły stan techniczny. Dotyczy to np. obiektów zabytkowych, wobec których identyfikuje się potrzeby w zakresie konserwacji i restauracji budynków oraz ich przystosowania do obsługi ruchu turystycznego i pełnienia funkcji kulturalno-edukacyjnych.

Potencjały rozwojowe

Położenie i dostępność komunikacyjna. Układ sieci transportowej MOF Przemysła tworzy sieć dróg krajowych i wojewódzkich. Przez teren MOF Przemysł przebiegają drogi krajowe (DK 28, DK 77) i wojewódzkie (DW 881, DW 884, DW 885), a także drogi powiatowe i gminne oraz linie kolejowe (nr 102, 92 i 91). Szczególnie istotne znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego i dostępności komunikacyjnej obszaru ma autostrada A4 z węzłem z drogą krajową nr 77 przebiegająca w niedalekiej odległości północnych granic MOF. Na granicy z Ukrainą, we wschodniej części MOF Przemysła znajdują się także drogowe i kolejowe przejścia graniczne. Układ sieci transportowej oraz bliskość przejść granicznych z Ukrainą sprzyjają nie tylko nawiązywaniu współpracy gospodarczej, ale również stanowią o **wysokiej dostępności komunikacyjnej MOF**. Co więcej, biorąc pod uwagę cenne zasoby przyrodnicze i historyczno-kulturowe Obszaru, jego położenie warunkuje **wysoką atrakcyjność turystyczną**, co może sprzyjać rozwijaniu działalności gospodarczych związanych z sektorem turystycznym i okołoturystycznym.

Atrakcyjność środowiska przyrodniczego. Na terenie MOF Przemysła znajduje się wiele cennych przyrodniczo obszarów. Niektóre z nich są objęte programem Natura 2000. Tereny chronione zajmują łącznie 40,9% powierzchni MOF Przemysła i są zlokalizowane głównie w jego centralnej i południowej części. Szczególną rolę w tym zakresie odgrywają również rzeki: San i Wiar, które stanowią kluczowy potencjał rozwoju funkcji turystycznych MOF, przede wszystkim z uwagi na **wysoką atrakcyjność środowiska** oraz możliwości wykorzystania cieków wodnych do celów rekreacyjnych, wypoczynkowych i sportowych. Interwencja związana z wykorzystaniem tego potencjału musi jednak opierać się na zasadzie zrównoważonego rozwoju i idei turystyki zrównoważonej (turystyki odpowiedzialnej), której podstawą jest minimalizowanie negatywnego wpływu turystyki na środowisko naturalne, lokalną kulturę oraz społeczność, przy jednoczesnym wykorzystaniu możliwości, jaką niesie ze sobą ruch turystyczny. Konieczne jest również uwzględnienie ryzyka i zagrożenia powodziowego, które z biegiem czasu może się nasilać ze względu postępujący kryzys klimatyczny.

Wykorzystanie potencjału walorów historyczno-kulturowych do dywersyfikacji struktury gospodarczej.

3 W ostatnich latach odnotowano wzrost liczby osób pracujących na terenie MOF, szczególnie w Mieście Przemysłu i Gminie Medyka. Mimo iż wiąże się to również ze spadkiem poziomu bezrobocia w latach 2012-2021 o 5,5 pp., to udział osób bezrobotnych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym w MOF w 2021 r. wyniósł 7,2%, co jest wynikiem dużo wyższym od wartości dla województwa podkarpackiego (5,6%) i kraju (3,7%). Może to świadczyć o niekorzystnej sytuacji na lokalnym rynku pracy. Ponadto, istotną barierą rozwojową MOF może być niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców, na co wskazują dane dotyczące liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym. Dla obszaru MOF Przemysła wskaźnik ten w 2022 r. przyjął wartość 11,7 i był niższy od wartości osiągniętych w województwie podkarpackim (12,3) i w kraju (16).

Potencjałem do rozwoju gospodarczego MOF oraz dywersyfikacji rynku pracy jest **rozwój jego funkcji turystycznych**. Obecnie udział branży turystycznej w strukturze gospodarczej MOF jest stosunkowo niski, a podmioty oferujące zakwaterowanie i usługi gastronomiczne skoncentrowane są w Przemysłu. Istniejące zasoby mogą zostać wykorzystane do stworzenia wspólnej oferty turystycznej – w szczególności związanej z aktywnym wypoczynkiem i turystyką wodną.

MOF Przemysła charakteryzuje się wysokimi walorami historyczno-kulturowymi i przyrodniczymi, które odpowiednio wykorzystane mogą stać się ważnym czynnikiem rozwojowym Obszaru. Dzięki obecności rzek takich jak San i Wiar, MOF posiada przede wszystkim potencjał do rozwoju turystyki wodnej – m.in. rejsów, spływów kajakowych, wędkarstwa. Na terenie gmin tworzących MOF można

znaleźć również szereg atrakcji turystycznych związanych z historią regionu (fortyfikacje, zespoły dworskie i pałacowo-zamkowe, muzea, skanseny), nauką (np. Przemyskie Centrum Nauki i Kultury ZAMEK), sportem i rekreacją (np. stoki narciarskie, spływy kajakowe, kąpieliska). W MOF znajduje się także wiele zabytków związanych z dziedzictwem historyczno-kulturowym, jednakże nie wszystkie obiekty zabytkowe są w dobrym stanie technicznym – część z nich ulega stopniowej degradacji. W celu podniesienia atrakcyjności obiektów konieczne jest przeprowadzenie stosownych prac konserwatorskich. Należy zaznaczyć, że atutem MOF jest także obecność terenów zielonych oraz liczne szlaki pieszo-rowerowe, również o znaczeniu ponadlokalnym (np. Wschodni Szlak Rowerowy Green VELO - przebiegający przez pięć województw we wschodniej Polsce, Rowerowy Szlak Dziedzictwa Kulturowego „Szlak ikon”, czy Rowerowy Szlak Nadszańskich Umocnień).

Obecnie w MOF Przemysła brakuje jednak jednolitego produktu turystycznego dla wszystkich partnerskich gmin, w tym promocji i wspólnego rozwijania istniejącej oferty. Istotnym potencjałem w tym obszarze jest zatem **budowanie spójnej oferty turystycznej** i marki Obszaru oraz wspólna promocja walorów gmin tworzących MOF. Wpłynęłoby to na zwiększenie rozpoznawalności Obszaru oraz natężenie ruchu turystycznego, co z kolei przełożyłoby się na rozwój branży turystycznej i okołoturystycznej, stanowiących uzupełnienie struktury gospodarczej i dywersyfikujących lokalny rynek pracy.

Spis tabel i rysunków

Tabela 1 Liczba ludności, powierzchnia i gęstość zaludnienia gmin MOF Przemysła w 2022 r.	5
Tabela 2 Prognoza ludności do 2060 roku.....	9
Tabela 3 Zameldowania i wymeldowania ogółem w MOF Przemysła w 2022 r.	10
Tabela 4 Migracje wewnętrzne ludności na pobyt stały według gminy poprzedniego i obecnego miejsca zamieszkania w obrębie MOF Przemysła w 2022 r.	10
Tabela 5 Liczba żłobków, klubów dziecięcych w 2021 r.	15
Tabela 6 Liczba przedszkoli, oddziałów przedszkolnych i dzieci do nich uczęszczających w roku 2021r.	15
Tabela 7 Liczba szkół podstawowych na terenie MOF Przemysła w 2012 i 2021 r.	18
Tabela 8 Liczba kół, klubów i sekcji i liczba ich członków w 2013 r.	30
Tabela 16 Liczba zdarzeń drogowych na terenie MOF w latach 2017-2021.....	36
Tabela 17 Przepływy pracownicze w obrębie MOF Przemysła w 2016 r.	38
Tabela 9 Wybrane obiekty zabytkowe MOF Przemysła.....	47
Tabela 10 Podmioty prowadzące działalność związaną z usługami turystycznymi i okołoturystycznymi w 2022 r.	52
Tabela 11 Obiekty turystyczne i miejsca noclegowe w 2013 i 2022 r.	53
Tabela 12 Korzystający z noclegów w Przemysłu w latach 2018-2022.....	54
Tabela 13 Liczba odwiedzających atrakcje turystyczne w latach 2018-2022.....	54
Tabela 14 Liczba osób korzystających z oferty Przemyskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w latach 2018-2022.....	55
Tabela 15 Liczba turystów obsługiwanych przez niektóre punkty informacji turystycznej w Przemysłu w latach 2018-2022 .	55
Tabela 21 Średni Dobowy Ruch Roczny w GPR 2020/21 dla dróg krajowych i wojewódzkich.....	64
Tabela 22 Liczba wypadków drogowych oraz ich skutki w latach 2019-2021 w poszczególnych gminach MOF Przemysła	65
Tabela 23 Wymiana pasażerska na stacjach kolejowych na terenie MOF w 2022 r.	66
Tabela 18 Ruch graniczny osób na przejściach granicznych w latach 2017-2022.....	67
Tabela 19 Wozokilometry wykonane na terenie poszczególnych gmin w latach 2018-2022.....	68
Tabela 20 Przystanki autobusowe na terenie MOF w latach 2018-2022.....	69
Tabela 24 Formy ochrony przyrody na terenie MOF Przemysła.....	74
Tabela 25 Charakterystyka JCWP zlokalizowanych na terenie MOF.....	77
Tabela 26 Charakterystyka JCWPd zlokalizowanych na terenie MOF.....	78
Rysunek 1 Położenie MOF Przemysła na tle województwa podkarpackiego.....	4
Rysunek 2 Liczba ludności w gminach MOF Przemysła w 2022 r.	7
Rysunek 3 Prognoza ludności w gminach MOF Przemysła do 2030 r.	8
Rysunek 4 Saldo migracji na 1000 ludności.....	9
Rysunek 5 Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców.....	11
Rysunek 6 Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.....	13
Rysunek 7 Odsetek dzieci do lat 3 objętych opieką w żłobkach.....	14
Rysunek 8 Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-5 lat.....	16
Rysunek 9 Rozmieszczenie instytucji oświatowych na terenie MOF Przemysła.....	17
Rysunek 10 Współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach podstawowych.....	18
Rysunek 11 Liczba uczniów przypadających na oddział w szkole podstawowej.....	19
Rysunek 12 Wyniki egzaminów ósmoklasisty z polskiego, angielskiego i matematyki w 2022 r.	20
Rysunek 13 Udział wydatków na oświatę i wychowanie w wydatkach ogółem.....	22
Rysunek 14 Podstawowa opieka zdrowotna – porady lekarskie udzielone na 1 mieszkańca.....	23
Rysunek 15 Ludność na aptekę ogólnodostępną.....	24
Rysunek 16 Liczba podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w sekcji Q dział 86 PKD na 1000 zarejestrowanych podmiotów gospodarczych.....	25
Rysunek 17 Rozmieszczenie zakładów leczniczych na terenie MOF Przemysła.....	26
Rysunek 18 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności.....	27
Rysunek 19 Liczba imprez organizowanych przez centra, domy i ośrodki kultury na 1000 mieszkańców.....	29
Rysunek 20 Liczba uczestników imprez organizowanych przez ośrodki kultury na terenie MOF Przemysła na 1000 mieszkańców.....	29
Rysunek 21 Liczba czytelników na 1000 ludności.....	31
Rysunek 22 Ludność na jedną placówkę biblioteczną.....	32
Rysunek 23 Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach.....	32
Rysunek 24 Udział wydatków na kulturę w wydatkach ogółem w 2022 r.	33
Rysunek 25 Jednostki ratowniczo-gaśnicze działające na terenie MOF Przemysła.....	34

Rysunek 26 Miejscowe zagrożenia komunikacyjne	35
Rysunek 27 Osoby pracujące na 1000 ludności	37
Rysunek 28 Udział osób pracujących w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	38
Rysunek 29 Udział bezrobotnych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym	39
Rysunek 30 Udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem	40
Rysunek 31 Udział kobiet bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem	41
Rysunek 32 Tereny przemysłowe i produkcyjne na obszarze MOF Przemysła	42
Rysunek 33 Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1000 ludności	43
Rysunek 34 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym	44
Rysunek 35 Różnica pomiędzy nowozarejestrowanymi a wyrejestrowanymi podmiotami na 10 tys. ludności	45
Rysunek 36 Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności	46
Rysunek 37 Obiekty zabytkowe na terenie MOF Przemysła	48
Rysunek 38 Poziom pokrycia jednostek miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego [%]	57
Rysunek 39 Liczba mieszkań na 1000 ludności	58
Rysunek 40 Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej	59
Rysunek 41 Udział ludności korzystający z sieci kanalizacyjnej	60
Rysunek 42 Udział ludności korzystającej z sieci gazowej	60
Rysunek 43 Zmieszane odpady komunalne z gospodarstw domowych przepadające na 1 mieszkańca (w kg)	61
Rysunek 44 Odpady zebrane selektywnie z gospodarstw domowych w relacji do ogółu odpadów	62
Rysunek 45 Sieć komunikacyjna MOF Przemysła	63
Rysunek 46 Długość dróg dla rowerów na 100 km	71
Rysunek 47 Drogi rowerowe na terenie MOF Przemysła	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
Rysunek 48 Udział wydatków na transport i łączność w wydatkach ogółem	72
Rysunek 49 Udział obszarów prawnie chronionych i lesistość MOF Przemysła	73
Rysunek 50 Formy ochrony przyrody na terenie MOF Przemysła	74
Rysunek 51 Udział terenów zieleni w powierzchni ogółem w 2022 r.	75
Rysunek 52 Średnie roczne stężenie pyłu zawieszzonego PM _{2,5} w 2022 roku [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]	76
Rysunek 53 Wody powierzchniowe na obszarze MOF Przemysła	78
Rysunek 54 Zagrożenie suszą obszaru MOF Przemysła	80